

Francesc Costa Oller *Història de la família Costa*

Besalú · Pals · Banyoles · Palamós · Mataró

Història de la família Costa

Francesc Costa Oller

Història de la família Costa

Besalú · Pals · Banyoles · Palamós · Mataró

Mataró, 2025

A man’s destination is his own village,
His own fire, and his wife’s cooking;
To sit in front of his own door at sunset
And see his grandson, and his neighbour’s grandson
Playing in the dust together.
T. S. Eliot

Portada: taller de la rellotgeria Costa.

Índex

El fil del laberint d'aquesta història de veritat, la de la meva família, ens acosta als papers tancats als armaris de fusta corcada –quan fa anys els remenava– dels rectors de parròquies catalanes que amb lletra, ara elegant, ara regirada, certifiquen nadons, noces i el final de tot plegat. I cal visitar les cases de la ciutat on es conserven burocràtics registres, i a vegades alguna sorpresa –que el besavi era un poca-vergonya–, dels pobles que acullen les seves aventures; i sobretot a cal notari, la institució cabdal de la civilització, on en gruixuts protocols llegirem com en Pere i en Narcís ordenen les coses de casa, davant la paciència d'un funcionari que n'ha vist de totes, i poques boniques. Tot plegat, papers sense ànima que expliquen amb lletres un grapat de dades que ens menen, savis, i al sol de migdia, enllà del laberint.

I és també la memòria de la gent de casa, que recorda petits i grans fets, notícies que no interessen ningú més, daltabaixos, gresques de pares i fills, núvols de pluja que s'endu la boira del temps, alegries només per qui les te. Segles de gent que aprenen a viure sempre de nou, a vegades se'n surten, i a vegades no. Aquest és un viatge a tocar de l'aigua, que comença vora el riu Fluvià, a Besalú; que continua on el Ter arriba al mar, a Pals i a Torroella; més endavant la història arriba a l'estany de Banyoles; i al final, de moment, vora la Mediterrània, a Palamós i a Mataró.

El Mas Costa a l'antic veïnat d'Argimon a Besalú

Llum en la foscor medieval

L’origen de la família Costa el trobem a l’edat mitjana vora Besalú, al marge dret del riu Fluvià, en un lloc que en aquells temps es deia Argimon. Seguirem unes notes del senyor Ignasi Permanyer: «*El que fou notari de Besalú, en Joaquim Matas, explica que el territori de l'antic comtat de Besalú estava dividit en parròquies, i aquestes a la vegada en veïnats. Doncs, bé, entre els veïnats que cita, hi figura a Besalú el veïnat d'Argimon. A seguida ens indica que en aquest veïnat hi havia el mas Costa o casa de Sant Ferriol. El lingüista Paul Aebicher manifesta que el topònim "Argemundo" es troba a prop de Besalú i constitueix un alodi el qual ja surt esmentat l'any 978, és a dir, al segle X. L’historiador de l'antic comtat de Besalú, Francesc Montsalvatge ho explica: "Argemund, alou cedit al monestir de Sant Pere de Besalú pel comte Miró. Havia sigut cedit a la mencionada casa religiosa pel seu germà el comte Seniofred. Afrontava amb el riu Fluvià i amb Fornells (Sant Ferriol de Besalú)*». Aebicher, fa derivar la paraula Argimon de la paraula germànica Argimund, que a la vegada ve de l'arrel Arga. L'arxiver Josep Mas troba en el Cartulari de Sant Cugat del Vallès, les paraules Regemundus l'any 981, Argemundus el 984 i Ariemundus el 988. Pel que fa als llibres sacramentals de la parròquia de Sant Vicenç de Besalú, així com als protocols notarials de l'antiga notaria de Besalú, s’hi troba documentat moltes vegades el veïnat d'Argimon, en els moments quan intervenien els antics amos del mas Costa de Lapart o casa de Sant Ferriol, com indica el notari Joaquim Matas: «*Aquesta família Costa sempre es fan originaris del veïnat d'Argimon de la parròquia de Besalú*».[1]

[1] Ignasi Permanyer. «El veïnat d'Argimon, un topònim de Besalú oblidat». *Amics de Besalú i el seu Comtat* (desembre, 2001).

La zona de Besalú va ser deslliurada del domini islàmic per les tropes carolíngies després de la reconquesta de Girona l'any 785 i a partir d'aleshores comença el repoblament pels nouvinguts. Argimon està al marge dret del riu Fluvià, molt a la vora de Besalú i sota la muntanya del Puig Cornador i Sant Ferriol. Aquest pla és un bon lloc de conreu i Argemund, el personatge germànic que li dóna nom, va saber escollir amb seny la propietat per assentar-se.

El veïnat d'Argimon, que així el qualifiquen diversos documents medievals, era un petit territori, de límits desconeguts, que contenia diverses masies, i conformava amb altres veïnats l'entorn agrari de la petita vila de Besalú. El lloc ja fa segles que ha perdut l'antic nom, i de fet només sabem que es deia així pels documents que s'hi refereixen. Els registres parroquials de finals del segle divuit encara parlen del veïnat d'Argimon, però ara la zona està plenament integrada a Besalú i continua presidida pel mas Costa.

D'aquest mas medieval no en coneixem l'origen més remot, però l'edifici ha estat refet diverses vegades a mesura que les necessitats obligaven a ampliar les dependències. La senyora Montserrat del Pozo, que ha estudiat la documentació de la família Costa, en fa una bonica descripció: «*Està situat a la riba dreta del riu Fluvià, prop del camí que va a Sant Ferriol. El gran casal, que és encara Can Costa, es recolza a l'obaga de la mateixa muntanya, en una clotada que recull les aigües en forma de rierol. Aquest rierol i la petita remor de l'aigua donen frescor i verdor tendra tot l'any. Can Costa, a l'ombra del 'puig Cornador', (actualment Sagrat Cor) i de Sant Ferriol, és una estada que convida, sobretot a l'estiu, voltada de falgueres i de conreus. L'edifici principal és de grans dimensions, i s'hi entra per una porta dovellada de pedra grisa, molt solemne, amb una senzilla motllura a l'aresta interior com a element decoratiu. La cabanya la forma una gran arcada també de pedra i altres afegitons a la façana posterior, mostra de construccions secundàries. El conjunt*

és harmoniós i ferm, bastit per desafiar el pas del temps i les tempestes. Es una llar feta per viure, néixer, morir, i donar continuïtat a una família: els Costa. El fet que el nom de la casa i de la família sigui el mateix ens palesa que també el topònim ho és; de forma que no sabem si primer fou el mas, la família o l'indret, qui dugué l'identificatiu Costa».[2]

Quan s'estableixen els Costa en aquest indret? Doncs bé, la paperassa més antiga que els hi relaciona, de l'any 1224, parla d'en Bernat de Costa d'Argimon, i fa pensar que el tal Bernat el designaven, per distingir-lo d'altres Bernat, amb el topònim del lloc on residia, la *Costa d'Argimon*. De fet la propietat és descrita com *hort i costa que tenien*, un cop es parla de la *costa erma*, i una costa és una terra que voreja el mar, o en aquest cas un riu, amb una pendent suau. O sigui que una part d'Argimon era una costa i en Bernat, que hi viu, era en Bernat de Costa d'Argimon. Als registres parroquials de Besalú també hi he trobat combinacions semblants com a cognoms: en *Costa de Falgons* i en *Costa de Pampalona*. Amb el temps el topònim esdevé cognom: de la Costa a en Costa.

Si a Argimon a finals del segle dotze hi ha membres de la nissaga Costa, mai no sabrem quan comença a haver-n'hi. Però una mica d'imaginació ens duu a pensar que tal vegada aquest primer Bernat, que segur que s'hi està, i que era fill d'un altre Bernat, nascut molt probablement cap a 1190, serien tots descendents d'aquell germànic Argemund fundador del lloc, ja que la mobilitat en aquells temps era mínima. Però toquem de peus a terra i el que sabem segur dels orígens més remots és això: el 20 de febrer de 1224 Arnau d'Olives, sagristà de Sant Pere de Besalú, enfranqueix Bernat, fill de Bernat

---

[2] Montserrat del Pozo. «El mas Costa de Besalú, una pairalia pagesa». *Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Anals del Patronat* nº16 (Olot, 2005). Montserrat del Pozo. «La pairalia Ferrer Noguer de Besalú». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins,* vol. XLIV (Girona, 2003).

de Costa d'Argimon. El 1315 un altre Bernat de Costa compra una casa a Besalú, un bon temps en la localitat ja que l'any següent s'inicia la construcció del famós i bell pont sobre el Fluvià, i el 1333 compra diversos censals. Un pergamí del 1334 parla del mas Costa de Lapart, del veïnat d'Argimon. El 1384 consta que Joan Costa de Lapart del veïnat d'Argimon compra el mas Mox d'Argimon. El dia 27 d'agost de 1387 Bernat Esteve de Planeses, i la seva esposa Agnès, venen a Pere de Costa un cens de 15 sous sobre una prestació que reben de la borda d'Olivet de Planeses, pel preu de 125 lliures.

Cal parar atenció al topònim de Lapart. El mas Costa està en un veïnat que tots els documents citen de manera clara: Argimon, però sembla que dins aquest veïnat hi ha diverses localitzacions, així el mas Costa d'Argimon està al lloc de Lapart, tot i que a vegades també és designat com a veïnat. Notarem que també que es parla del mas Costa de Lapart (1334), i també, però no sempre, els membres de la nissaga són els Costa de Lapart: Joan Costa de Lapart (1384), Bartomeu Costa de Lapart (1581), pubill Costa de Lapart (1582), Pere Costa de Lapart (1590), Miquel fill d'en Costa de Lapart (1604), Bertomeu Costa de Lapart (1616), Elisabet Costa de Lapart (1619) i Marianna Costa de Lapart (1694).

La continuïtat del mas i del nom és segura des del segle dotze, però no serà fins les darreries del segle quinze, quan tenim l'inici documentat de l'arbre genealògic de la família. I el primer és un tal Joan que fa de pagès vora el Fluvià, en aquella costa fèrtil sota l'empara de Besalú, població que en època medieval tenia un gran relleu com es nota en les edificacions que s'hi varen aixecar i que encara perviuen.

Pagesos d'Argimon al rodal de Besalú

Hem de començar per l'heroi fundacional de la Casa Costa. De fet, no és el primer home de la nissaga, perquè te pare, avi, besavi i rebesavi, però com que no sabem qui eren i no el podem lligar amb els antics Costa de la contrada, i n'hi ha uns quants, ens hem de centrar amb **Joan Costa (c1470-c1540)** de qui ho desconeixem gairebé tot, de fet només en tenim constància per uns pergamins dels anys 1499 i 1501; el fet de conservar-se aquesta documentació en l'arxiu de la casa –un pergamí en aquest segle, i anar a cal notari, no era poca cosa–, indica que es tracta de gent amb patrimoni, de fet ja habitaven la casa que coneixem com el mas Costa. Joan casa cap el 1500 amb una tal Caterina, que fa testament el 1547 i hi esmenta el seu marit, que era mort. Continua la nissaga amb els dos fills del matrimoni, Feliciana i Pere, i a Caterina la trobem fent de padrina de dos nets, els anys 1528 i 1554.

Ara ens hem de fixar amb na **Feliciana Costa (c1500-c1570)**, la filla gran de Joan i Caterina i hereva del mas, perquè amb ella hi ha canvis decisius en la família quan es casa amb Gabriel Gayolà l'any 1521, hereu d'una família notable del veïnat, però els Costa també ho eren d'importants i això es nota aviat, perquè comença un embolic de cognoms. Als Costa a vegades se'ls designa com a Costa i Gayolà i a vegades com a Gayolà i Costa; i els Gayolà també llueixen el nom de la família de Feliciana, que passen a adjuntar al propi. El 1522 Gabriel signa com Gayolà i Costa i el 1553, arran d'un afer de delmes, Gabriel i el seu germà Miquel són nomenats Gayolà i Costa.

Els Gayolà eren una família de pagesos benestants que tenien la masia a La Miana, un lloc a les muntanyes, sobre Sant Ferriol. Pere,

el seu fill Gabriel, i els fills d’aquest, Gabriel i Miquel, no eren uns qualsevol, eren gent acomodada, *de privilegi militar condecorat,* honor rebut causa d’haver donat suport a la persona real en temps del conflicte remença. Anys després, Ferran el Catòlic els recompensa amb el títol, a ells i a unes quantes famílies de l’entorn que l’havien protegit en perillosa circumstància. Gabriel (1508-c1560), l'hereu dels Gayolà, en casar-se consta com a mercader i marxant, i passa a residir al mas Costa d'Argimon, com aclareixen alguns documents, tot dirigint la finca i els negocis. Era molt ric, tenia la senyoria sobre molts masos i als papers dels notaris el trobem comprant i venent propietats, deixant diners a crèdit, negociant delmes. El matrimoni te dos fills, l'any 1528 i el 1530, que moren petits, fet que te grans conseqüències legals. El germà de Gabriel, Miquel Gayolà (c1510-c1570) només tenia una descendent femenina, Montserrat, que el 1562 era casada amb Bartomeu Gallissà, i era propietària del mas Gayolà a La Miana, ara enrunat. I en aquesta circumstància pren relleu Pere Costa, el germà petit de Feliciana.

Cap a l’any 1560 es produeixen una sèrie de documents legals entre Feliciana, ja viuda, i Miquel, el germà del seu marit, per aclarir tots els temes d'interessos i l'any següent es signen les capitulacions i concòrdia entre ells. Notem que l’any 1562 és la data dels testaments dels germans Pere i Feliciana Costa, quan ella deixa el seu patrimoni a Pere, que també es fa amb les propietats dels Gayolà que la noia tenia per herència del marit. Tot i que testa *de malaltia de la que tem morir*, viu encara uns anys, així en una nova concòrdia feta l'any 1566 amb Montserrat Gayolà, filla de Miquel, que era difunt, pacten que el cognom de Gayolà s’ha de mantenir sempre davant del de Costa, que és el que pertocava. De fet això els interessa perquè d’aquesta manera els Costa poden fer-se amb els privilegis reals concedits: no han de pagar alguns impostos ni tenir tropes en trànsit. Amb la unió dels dos cognoms s'aconseguien drets i crè-

dit. Es d'interès que tot i que les generacions successives la família es fa dir Gayolà el nom del mas ha arribat als nostres temps com a mas Costa.

Pere Costa (c1525-1590), germà de Feliciana, neix cap a 1525 i mor el juny de 1590; a l'òbit en diuen *Pere de Lapart*. Casa cap a 1560 amb Elisabet Costademont, filla de Bartomeu i Anna, veïns de Fares, prop de Besalú. Fills seus són, Joana (1564), Joan Miquel (1566), una nena (1569) i Joana (1570). Quan ella mor el 1619 feia temps que era viuda. Pere, l'any 1565 compra terres i el 1570 una carta de gràcia. Un document de gener de 1578 diu que era *pagès d'Argimon*; i com hereu de Ferriol Costa, mort a Verges, estableix en testament un aniversari a Sant Vicenç de Besalú dotat amb un censal de 20 lliures.

La documentació no dóna prou dades per relacionar tres persones de l'àmbit de Pere Costa, tal vegada fills. Bartomeu Costa de Lapart casa el 1581 amb Marianna Casadevall, mor el 1616 i l'enterren al vas de la família a l'església de Besalú. Potser és el pare de Bartomeu Costa, domer de Serinyà fins morir el 1624. Miquel Costa o Miquel Gayolà, casa amb Eulàlia (c1550-1619) i a l'acta matrimonial en diuen *Costa de Plassa*. El 1579 neix el seu fill Francesc i són padrins Bertomeu Costa i Julita Costa; morirà el 1639 capità de la companyia de Besalú a la vila de Lloret. Viudo, Miquel casa amb Estefanía Morató i mor el 1619; en la defunció consta el privilegi militar, i en la defunció d'ella que era cavaller; també es fa enterrar al vas familiar. Francesc Costa de Lapart o Francesc Gayolà, casa amb Julita Alsina i en l'acta matrimonial en diuen *Costa de Plassa*. Fills seus són Margarida (1578), Montserrat (c1579-1644) i Jeroni (1581). En morir la muller casa el 1582 amb Violant Puig (†1622) i tenen diversos fills, un noi (1584), una noia (1586), Antiga (1589), Jaume (1591), Mariana (1592) i Ponça (1600). Actiu en moltes operacions econòmiques el període 1590-1629.

Joannis ... de arginno ...

vicinata de privilegio militari ... et natu-

heres universalis de privilegio militari dictorum vicinatus et parrochie et dne Elisabet

Petri costa qm agricole ... ex una Et Bartholomea camps vidua relicta

cuius vero viventis ex una Et Bartholomea ... sti andree de turno vicine bisul-

nis camps qm agricole parrochie sti andree de turno vicine bisul-

duni filieque legitime et naturalis Joannis godalmar qm agricole

parrochie de batet baronie ville sti ... et dne margarite

eius uxoris viventis partibus ex altera Michael costa eiusdem

agricola filius legitimus et naturalis dicti Joannis costa et dne

Margarite qm eius uxoris ... ex una Et Magdalena domi-

cella filia legitima et naturalis dicti Joannis camps qm agricole

dicte parrochie de turno et dicte dne Bartholomee eius uxoris

partibus ex altera gratis et scienter scientes confitemur et recogno-

scimus una pars nostrum alteri et nobis ad invicem et vicissim quod fuit

super matrimoniis dictis ... gracia mediante tractatis et

concordatis per et inter nos dictas ~~...~~ et ipsas partes fuerunt

facta firmata et jurata capitula in lingua vulgari materna

quorum tenoris. EN NOM de nostre sor deu Jesu

christ sia amen De y sobre los matrimonis debaix escrits y

entre les parts devall mensionades son estats fets ferms

y jurats los capitols y pactes del thenor seguent.

E primerament es concordat que sia fet matrimoni entre Juan

costa pages sor vell y proprietari del mas costa del veynat de ...

mon de la parrochia de st vicens de la vila de besalu bisbat de gerona

de privilegi militar decorat fill llegitim y natural y hereu

universal de Pera costa qm pages del dit veynat y parrochia

y de madona Elisabet muller sua viu vivint y de una part y Bartomeu

camps viuda relicta de Juan ~~...~~ camps qm pages de la parrochia de st

andreu del torn de la begania de besalu y filla llegitima y na-

tural de Juan godalmar qm pages de la parrochia de batet de la

baronia de la vila de st ... y de madona Margarida muller

sua viu vivint de part altre. E axi matex que sia fet

altre matrimoni entre Miguel costa tambe pages fill llegitim

y natural del dit Juan costa y de madona Margarida qm

muller sua tambe de una part y Magdalena donzella

filla llegitima y natural del dit Juan camps qm pages de la

dita parrochia del torn y de la dita madona Bartomeu

muller sua tambe de part altre los quals matrimonis

celebrats ab paraules de pnt ... matrimonis

moris e apres sien solemnizats y suficients acelebrar

de conjunctes ...

Capítols matrimonials de Miquel Costa i Magdalena Camps (1614)

Notem que com a *Costa de Plassa*, a diferència dels Costa de Lapart o d'Argimon, es coneix la branca de la família establerta a la plaça de Besalú. En aquest indret, una descendent dels Costa-Gayolà, de qui parlo més endavant, la comtessa Teresa Vilanova Gayolà i Costa, ven una casa de la família l'any 1752. Abans dels Gayolà, el segle setze pertanyia a Antoni Casadevall, i potser no és una coincidència que Bartomeu, el germà de Francesc, es casi amb una noia Casadevall l'any 1581.

Joan Pere Costa Costademont (1566-1646), el *pubill Costa del veynat de Lapart*, casa l'any 1582 amb Margarida Sans (a) Marifont, pubilla d'un pagès del lloc que Dosquers, vora Besalú; fills seus són Miquel (c1583), Margarida (1584), Rafael (1586), Ponça (1590), Quirze (1593) i Bartomeu (1597). En el naixement de Ponça és citat com *Joan Costa d'Argimon*, topònim que alterna amb el de *Lapart* en documentació diversa, i és padrí el seu germà Francesc. En enviudar, casa l'any 1603 amb Jerònima Soler; torna a enviudar i el 1604 casa amb Bartomeua Godalmar, viuda de Joan Camps (a) Gallissà, pagès d'El Torn, i mare de Magdalena Camps que casa amb el seu fill Miquel el mateix any. Joan Pere, als documents a vegades consta com Pere Joan, o Pere o Joan; i enceta una llibreta de notes domèstiques l'any 1590, després de mort el seu pare, document que es conserva. Els papers del període 1590-1627, de compres i vendes, mostren una gran activitat mercantil i a vegades és qualificat de negociant. Documents legals informen que era «*propietari del Mas Costa del veynat de Argimon* [....] *de privilegi militar decorat*», que venia dels Gayolà.

Cal seguir amb **Miquel Costa Sans (c1583-1652)**, que té un interès especial en fer valer el títol del privilegi. Amb ell, els documents que parlen de la família, sobretot d'hereus Gayolà, el cognom ennoblit

es situa davant del familiar. Miquel neix cap a 1583 i casa el 6 de juny de 1604 amb Magdalena Camps (a) Gallisana, filla de Joan Camps (a) Gallissà, pagès del bonic veïnat d'el Torn. En segones núpcies, el 1611 casa amb Anna Salvanera (†1619) filla del pagès Bartomeu Salvanera (a) Frigola de Moià, viuda del pagès Montserrat Batlle de Besalú; tenen diversos fills: Margarida (1612), Joan (1615-1686), Jeroni (1618), Anna Maria (1620-1623) i Miquel (1624-1670, prevere). Torna a enviudar i casa l'any 1648 amb Margarida, vídua de Francesc Oliveras. Poques dades sabem d'ell: el juny de 1615 junt amb un veí paga la construcció d'una palanca per travessar el riu Fluvià lligada amb cadenes de ferro; dos anys després compra terres vora el riu; i un document de 1623 fa notar que Miquel Gayolà Costa gaudeix de privilegi militar. L'any 1627 amb el seu pare signen un cens.

Joan Costa Salvanera (1615-1686), és el darrer membre de la nostre nissaga que viu al mas de Besalú com a amo i senyor. Neix en aquesta localitat l'any 1615; casa l'agost de 1641 amb Marianna Güell (1625), que aporta un dot de 425 lliures i dues caixes plenes de *vestits y joiells de sa persona*. Tenen diversos fills, Rafael és el primer i hereu, nascut l'any 1644. Narcís, l'any 1646, el nostre avantpassat, i li fa de padrí l'avi Miquel. Després, Esperança, l'any 1649 que te de padrí Miquel Costa, un parent canonge de Besalú. Margarida neix el 1652; Joan l'any 1654; Maria Magdalena el 1657; Anna Maria el 1660; Oròsia l'any 1664, i la darrera, na Maria Teresa, el 1666. Cal saber que en tots els registres de baptisme Joan consta sempre com a pagès del veïnat d'Argimon. Marianna Güell fa testament el 4 de juny de 1684 i mort dos dies després, en aquest document es citada com *Marianna Costa de Lapart*. Joan mor el 1694 però dos anys abans encara compra terres; al testament mana que l'enterrin al *fossar de ma casa*. La família tenia una fossa pròpia a l'interior de la parrò-

quia de Sant Vicenç, un document de 1754 explica que «*lo vas o tomba de la casa* [està] *situada casi en lo mitg o centro de dita iglesia*»; un altre de 1778 precisa que la sepultura està «*situada cerca la columna més cercana al presbiteri a la esquerra*». En diverses ocasions fa ressaltar el privilegi militar que provenia dels Gayolà, per estalviar-se impostos.

A la llinda del balcó de Can Costa hi ha aquesta inscripció del segle XVII: «Don Narcís de Gayolà Costa pagès de privilegi militar condecorat»

Arbre genealògic de la família Costa

Joan Costa Besalú, c1470 – c1540	c1500	Caterina
Pere Costa Besalú, c1525 – 1590	c1560	Elisabet Costademont
Joan Pere Costa Costademont Besalú, 1566 – 1646	1582	Margarida Sans
Miquel Costa Sans (a) Gayolà Besalú, c1583 – 1652	1611	Anna Salvanera
Joan Costa Salvanera (a) Gayolà Besalú, 1615 – 1686	1641	Marianna Güell Besalú, †1684
Narcís Costa Güell Besalú, 1646 – 1712	1676	Esperança Font
Joan Costa Font Besalú, 1680 – 1752	1704	Francesca Guillot
Teresa Costa Guillot Besalú, 1722 – 1756	1750	Josep Bitlloch Piarnau
Martirià Costa Bitlloch Besalú, 1754 – c1811	1783	Reparada Ferrer Torras
Jaume Costa Ferrer Torruella de Montgrí,1787 – c1860	1811	Teresa Bou Sabert
Francesc Costa Bou Pals, 1821 – 1888	1852	Anna Gou Molinas Torruella de Montgrí, c.1830
Jaume Costa Gou Banyoles, 1853 – Mataró,1922	1890	Antònia Mir Jofre Guèmol, 1875 – Malgrat, 1946

Francesc Costa Mir Banyoles, 1891– Arenys de Munt,1980	1917	Pepita Marsillach Sais Palamós, 1893 – Mataró, 1960
Francesc Costa Marsillach Palamós,1918 – Mataró,1994	1949	Margarita Oller Fort Mataró,1929 – 2005
Francesc Costa Oller Mataró, 1950	1987	Rafaela Garcia Almazán Córdoba, 1954

La reconstrucció de la història familiar pot tenir algun error en les dues o tres primeres generacions, ja que les informacions són fragmentàries i encara que lliguen, altres documents podrien modificar l'atribució d'alguna dada.

Mas Costa a Besalú

Mas Costa a Besalú

Els Costa del mas ara es diran Gayolà

Narcís Costa, fill de Joan, és el següent pas de l'arbre genealògic que seguim, però com que no era l'hereu ha de deixar el mas d'Argimon al seu germà gran Rafael. Abans de continuar ens fixarem una mica amb el que passa amb els Costa d'Argimon, una nissaga que estarà sis generacions vivint al mas fins que l'any 1886 la casa es ven. Cal recordar que a la documentació històrica en general es parla d'ells com Gayolà i Costa, i a vegades només com a Gayolà.

Rafael Gayolà-Costa Güell (1644-1693), també era pagès, com expliquen diversos papers, i en ser el fill hereu de Joan i Anna es queda al mas. Nascut l'any 1644, casa a Besalú el dia 21 de gener de 1671 amb Anna Margarida Avellana, filla del pagès Mateu i de Serafina. Tenen tres fills Rafael, Barònica i Rosa, però no dura massa el matrimoni perquè ella emmalalteix, potser a causa de part, i com que veu que la salut l'abandona, l'any 1676 fa testament i mor poc després. Rafael casa el 1679 amb Maria Llancer, però la muller se li torna a morir i casa per tercer cop, ara amb Maria Batlla. Al cap i a la fi el que es mor és ell, i per fer-ho amb totes les de la llei s'acosta a cal notari l'any 1693 i diu que l'enterrin al *vas* dels Costa *ab mos avantpassats*. En aquest document legal hi ha un bonic inventari de coses que hi ha al mas. El llegirem: *En una taula llarga d'una post amb sos capitells d'un cayrat. Ítem. Son banc aparedat. Ítem. Una caixa dolenta amb pany y clau dins la qual hi ha un caixonet amb 3 colleres de plata, uns rosaris de coral encadenats en plata, una gargantilla de perles a la antiga. Ítem. Un fil de corals petits. Ítem. Unes arracades de ory un anell. Ítem. Una squella. Ítem. Un clauer tot de plata. Ítem. Un gipó de tafetà de color de rosa seca. Ítem. Una*

mantellina de seda et un gipó y mànigas de seda. Ítem. Unas faldillas de seda folrradas de tela blanca. Ítem. Un capuxó petit de criatura. Ítem. Una plega de fil. Ítem. Coxueras vemellas y blancas. Ítem. 3 camises dolentas de ome. Ítem. En lo porxo un bufet de arbre blanc. Ítem. 2 bancs de un tros de cayrat dolent. Item. Una camisa de drap dolen. Ítem. 3 entors de lli usat. Ítem. Dos camises de ome de roba de casa. 2 padellas una gran y altre petita. Ítem. 2 parols un de gran y altre mitjensera. Ítem. Una folrrada de aram. Ítem. Unas grellas, Ítem. Dos astos y ferros per penjar. Ítem. Dos capmascles. Ítem. Una pala de foc. Ítem. Dos candeleros de llautor. Ítem. Una copa d'aram dolenta. Ítem. 7 caixas entre bonas y dolentas. Ítem. Un escambell. Ítem. Una romana grossa. Ítem. Una toballola amb puntas de tela prima. Ítem. Un caller de oli y vi. Ítem. 7 pilas de pedra entre grosas y petitas. Ítem. Una tina gran. Ítem. 8 botas entre grans y petitas. Ítem. Una triadora d'aram. Ítem. Una xada y un magall. Ítem. Una destral y un magall. Item. Dos llauràs amb sos gorniments. Ítem. Un perpal de ferro.

L'hereu que segueix la història és **Rafael Gayolà-Costa Avellana (1676-1741)**, nascut l'any 1676, que casa amb Anna Maria Cots, i com que la seva muller mor aviat casa l'any 1697 amb Teresa Simon, nascuda el 1674 a Sant Pere Pescador, fills seus seran Narcís (1698), Mª.Teresa (1704), Onofre (1708), Salvi (1712) i Maria (1719). Seguint la tradició administra la masia comprant, venent i deixant diners a interès. Un home prudent que farà una cosa prou errada, i és que dona suport a l'Arxiduc Carles d'Àustria en el conflicte civil català i quan la cosa gira malament, o sigui que pinten bastos, els Costa, i també els Gayolà, gent fidel i educada, segueixen el monarca en el viatge de retorn a Viena. En un moment indeterminat tornen a Besalú i ho sabem perquè tots dos hi moren, Rafael l'any 1741 i Teresa el 1754.

Però la historia no s’acaba aquí perquè la seva filla Maria Teresa Gayolà Costa, que era comtessa de Vilanova, amb títol heretat del seu marit, en quedar vídua es fa religiosa de l’ordre de Sant Agustí. Ja fora del mon pren el nom de Sor Segismunda i com que era una persona de gran autoritat aviat és canongessa. Seguint els pares, també va a Viena i resideix al convent de Santiago d'aquesta ciutat. Per fer calaix, de tant en tant, a través de procuradors, ven drets i propietats que tenia a Besalú, hi ha noticia de diverses operacions els anys 1714, 1721 i 1736. Finalment, al voltant de 1754, morts els seus pares, liquida totes les propietats que tenia a Besalú, a Santa Pau i a Besiers, singularment la casa a la plaça de Besalú.

La branca dels Costa del mas continua amb l’hereu dels exiliats a Viena, **Narcís Gayolà-Costa Simon (1698-1778)** que neix a Besalú l’any 1698. A la fugida dels seus pares i amb setze anys ha de fer front a unes circumstàncies ben difícils, que ens son desconegudes, però tira endavant. Casa el 1739 amb Sivina Pujol Oliveras d'Argelaguer que entra al mas Costa amb una dot de 500 lliures. Vet aquí l'aixovar: *Un vestit nou y faldillas de estamenya, una negra y amb sa xopella al escot amb son faldallí o guardapie, gipó y manegas de xanellor, dos espuxas xo es una de goraria y altre de escot negres, un debantal de seda de alducar, dos capells guarnits de puntas, dos dormidors també guarnits de puntas tots nous y 5 camisas novas xo es una de tela casera y las restants de tela de casa, dos vestits ço es una ropilla y faldillas de escot negre amb son guardapie de Cadis vermell y lo altre ordinari, dos caixas usadas amb sas panys y claus, 4 llensols, 3 estovallas, 11 tovallons, 3 aixugamans, una pala de ferro de foc, unas graellas y unas torradoras, una aixada, una paella, un morté amb sa ma de fusta, un llit, un ast, una màrfaga, una pila de pedra per posar oli, 11 botas*. Ella mor molt aviat i com que no convé que la casa estigui buida es torna a casar. És el dia 4 de febrer de

1742 quan puja a l'altar amb Caterina Cufí, filla d'un pagès de Guitarriu, fill seus seran Onofre (1749) i Joan (1750).

En època de Narcís es va fer el cadastre de 1767 que l'hi atribueix *29 quarteres de terra d'olivera i cereals, al camí de la resclosa, al camp de Sant Agustí, al Mas Plaza, a Olibató*. Tenim una dada epigràfica ben significativa del nostre home, perquè resulta que en una llinda del balcó del primer pis del mas hi ha gravada en la pedra aquesta inscripció *Don Narcís de Gayolà Costa pagès de privilegi militar condecorat*. Potser és a causa d'alguna ampliació del mas que va voler fer notori qui era l'amo i els honors que tenia. Potser es tracta de donar constància de l'antic privilegi atorgat pel monarca ja que la família era en una posició afeblida davant el règim borbònic.

Vet aquí una llista dels hereus del mas Costa que segueixen a Narcís: **Onofre Gayolà-Costa Cufí** (1749-1815) que casa el 1772 amb Maria Casas-Batlle Ferrermoner, fill seu va ser **Narcís Gayolà-Costa Ferrermoner** (1773-1851) que casa amb Maria Maholà l'any 1799 i tenen dues filles. **Maria Gayolà-Costa Maholà** (1800-1886) és la filla gran de Narcís, la que es queda el mas, i casa l'any 1823 amb Josep Viñas que ven la masia el 3 d'agost del 1886, en morir ella.

Els fadristerns que van a Besalú

Tirem enrere que la nostra família continua amb aquell Narcís que era fill de Joan Costa, i passa de viure del mas al nucli urbà de Besalú. La família continua durant tres generacions en aquesta població, però no tenen el pes econòmic de la branca Costa del mas i cap d'ells no utilitzarà el cognom de Gayolà.

Així que ara és **Narcís Costa Güell (1646-1712)** el continuador de la nissaga. Sabem que neix a Besalú l'any 1646 i que s'hi casa en tenir trenta anys. Era el dia 7 de juny de 1676 i la núvia Esperança Font, filla d'Antoni i de Margarida, i en el moment del casori els seu pares eren difunts. Antoni havia estat ferrer a Tortellà, un minúscul poble de pagès proper a Besalú que l'any 1428 un terratrèmol havia destruït. Narcís i Esperança tenen cinc fills: Maria Narcisa que neix l'any 1678 i la seva padrina és l'àvia paterna Marianna; Joan neix el 1680 i de padrins té els avis paterns Joan i Marianna; Maria Magdalena neix el 1683; i per acabar els bessons Francesca i Jaume, nascuts el 1686. De Narcís sabem que treballa tota la vida de pagès a Besalú, però no he trobat cap informació sobre propietats i terres.

Ara li toca a **Joan Costa Font (1680-1752)** que neix a Besalú el dia 24 de març de l'any 1680 i es casa a la mateixa localitat el 13 de juliol de 1704, amb Francesca Guillot nascuda al poblet d'Argelaguer, proper a Besalú, filla de Joan i Magdalena. De fills en tenen sis: Narcís neix l'any 1705 i li fa de padrí l'avi patern que li posa el seu nom; després ve Joan, que neix l'any 1708 i li fa de padrina l'àvia paterna Esperança; Josep neix l'any 1714; Baldiri l'any 1717; Maria l'any 1718; i s'acaba la família amb Teresa nascuda l'any 1722. De tants fills

només n'arriba a gran un de sol, la més petita, Teresa. En Joan Costa fa de pagès tota la vida, i en algun registre parroquial es parla d'ell com a *treballador*, cosa que sembla indicar una categoria laboral d'assalariat. Potser progressa, o rep alguna herència, el cert és que sabem per un cadastre incomplet de l'any 1732 que tenia una casa en propietat dins el poble de Besalú, al carrer de Sant Vicenç, i unes terres de labor, que no podem precisar en detall. No consta quan moren Joan i Francesca, però eren vius l'any 1750, quan es casa la seva filla.

Teresa Costa Guillot (1722-1756) neix a Besalú el dia 1 de maig de l'any 1722 i casa a la mateixa ciutat el 4 de gener de 1750, actuant de padrí en aquesta cerimònia Narcís, *jove pagès de 17 anys*. Casa amb Josep Bitlloch Piarnau, de Miànigues però resident a Besalú, fill de Llorenç i Caterina, morts al moment de les noces. Al protocol notarial de Besalú de 1750 consta el pacte dels futurs esposos, i entre d'altres aspectes senyala que el dot serà de 180 lliures. Per aquest document consta que els pares d'ella no sabien escriure i que no tenien *fill mascle*, s'havien mort tots els que havien tingut. Ells, Teresa i Josep, en tenen dos de fills: Salvador que neix el 7 de gener del 1751 i li fa de padrina l'àvia Francesca, muller de Joan; i Martirià nascut el 25 d'abril de l'any 1754.

Josep Bitlloch, diversos documents diuen que és un *treballador*, o sigui una persona assalariada, i assenyalat com a carreter. I això cal tenir-ho en compte en fer notar un costum a la Catalunya antiga de lligar la descenència al mas o a la persona benestant. L'any 1751 al marge de la inscripció al llibre de bateigs el rector escriu el nom del nadó com Salvador Costa Bitlloch, i l'any 1754 l'altre nadó es dirà Martirià Costa Bitlloch. Cal pensar que el tal Bitlloch no tenia la categoria que els Costa arrossegaven per la seva pertinença a la família del mas i aquell llunyà títol de noblesa. En una societat petita

com Besalú ser del mas Costa devia marcar una certa diferència, i es decideix deixar el cognom del pare en un segon terme. Però la història d'aquest matrimoni acaba en tragèdia perquè Teresa morirà molt jove, l'any 1756, deixant dos criatures de cinc i dos anys; i ben aviat, tres anys després moria Josep, el seu pare, quedant orfes. Algun familiar els devia acollir, però d'això no en sabem res. El que sabem és que el fill gran, Salvador, casa l'any 1777 amb Teresa Saguer, filla d'un *treballador* de Castellfollit. És interessant fer notar que al document de noces el nom del nuvi és Salvador Bitlloch Costa i que el qualifiquen de *jove treballador*. Sembla que amb la mare morta el lligam amb els Costa havia passat a un segon lloc.

Carrer Canal a Banyoles

Carrer d'Alfons XII a Banyoles

Besalú

Els Costa arriben a l'Empordà i a Banyoles

Tot un personatge en **Martirià Costa Bitlloch (1754-c1811)**, que neix a Besalú el dia 25 d'abril de l'any 1754. Caterina, la padrina del bateig, era la muller de Narcís Gayolà-Costa Simó, hereu del mas Costa, el que fa saber la bona relació entre ells. Notem que a diferència del seu germà Salvador, tota la vida es fa conèixer com Costa Bitlloch, per aquest ordre de cognoms. De ben petit treballa al camp en una peça de 24 quarteres d'arenal a la *feixa de la Costa*, i en una peça de 924 quarteres de sembradura als *orts de Capelladons*, dins la parròquia de Besalú, tal com consta als cadastres de 1767 i 1769. Un detall de les condicions en les que s'exercia el treball en aquells temps és l'edat de Martirià, que paga contribució sobre les rendes el 1767, quan tenia tretze anys. Molts de temps llaurarà la terra a Besalú fins que deixa la ciutat i no coneixem els motius, però tal vegada vivia amb el seu germà i quan aquest es casa l'any 1777 deixa Besalú i amb pocs diners a la butxaca cap a l'Empordà.

Martirià arriba a Pals a finals de la dècada dels anys setanta del segle divuit, a la recerca d'una sort millor. A Pals, que tenia 1.152 habitants i una creixent activitat agrícola, es casa el 1781 amb Rosa Burgés, però el matrimoni allarga pocs mesos perquè ella moria aviat. L'any 1783, el dia 1 de gener, es torna a casar, també a Pals, ara amb na Reparada Ferrer Torras, filla d'un teixidor de lli de la mateixa població. En aquells moments Martirià es dedica a l'ofici tradicional de la seva família la labor de camp, potser orientat al cultiu de l'arròs, que a Pals era el lloc de Catalunya on se'n produïa més. Diversos documents el qualifiquen de jove treballador (1781), pagès (1783), *eugasser* (1787), treballador (1811) i menestral (1818). Sembla, per això de menestral, que viu un petit ascens social, o sigui

que les coses li van be en la dedicació agrícola, i que devia arraconar un cert patrimoni. Martirià a Pals no hi està massa anys i canvia de residència, que si el seu fill Salvi hi neix el 1783, a Torroella de Montgrí hi té a Jaume l'any 1787, i allà s'estableix. Per l'acta de casament del seu fill Jaume consta que l'any 1811 era mort.

Ara la història ha de continuar amb en **Jaume Costa Ferrer (1787-c1860)**, que neix a Torroella de Montgrí el dia 11 de novembre de l'any 1787. El rector explica als papers del bateig que el nouvingut és fill de l'eugasser Martirià, i de na Reparada Ferrer, i que els avis paterns eren el carreter Josep Costa i Teresa Costa, de Besalú, i els materns Salvi Ferrer i Reparada, de Pals. En Jaume residirà tota la vida a Pals, però es casa el 9 d'abril del 1811 a Vilanova de la Muga amb Teresa Bou Sabert, del poblet de Fontclara; l'acta matrimonial diu que ell era un *jove treballador habitant en la parroquia de Pals,* i que els pares d'ella, *donsella*, havien mort a Vilanova. La seva descendència, tots nascuts a Pals, és llarga: Salvador, l'hereu, que neix el 1815; Maria l'any 1812; Caterina l'any 1818; Francesc l'any 1821; Teresa el 1824 i mort cinc anys després; Maria l'any 1828; i Joan que neix l'any 1831. De Jaume no sabem quan mor, però el 1853, quan tenia seixanta-sis anys, era viu i fa de padrí del seu net Jaume a Banyoles, llavors la seva muller Teresa també era viva, i fa de padrina.

Del pare Martirià al fill Jaume alguna cosa passa perquè de pobres esdevenen rics. O el pare progressa molt en els negocis o és que troben una mina d'or al costat del Ter. Un indici de la sòlida posició econòmica d'en Jaume Costa és el crèdit que el 1823 ell i el seu nebot Cebrià Riera fan a uns pagesos de Pals, són 200 lliures catalanes que deixen per cinc anys amb garantia hipotecària. En aquest document notarial, i en d'altres posteriors, trobem la seva signatura, així que sembla que potser sabia escriure, o més aviat signar, pel

traç insegur. L'any 1839, Teresa, la seva muller, rep un important patrimoni familiar que no coneixem amb detall, però una de les propietats era una casa a Pals al carrer que anava de la placeta d'en Bou a l'Església, i que ara és la Rectoria, i la venen tres anys després al menestral Onofre Roure, per la quantitat de 200 lliures. El mateix any Jaume compra per 30 lliures, al metge Pere Sitjàs, una peça de terra d'una vessana al lloc de Casanova, a sol ixent i a ponent de les terres pròpies, que volia engrandir. Ara ja sabem on tenia les terres el nostre pagès, perquè a Pals no es conserva cap cadastre ni registre, tot ha desaparegut. Però el lloc de la Casanova encara el podem situar al mapa a la plana dels Masos de Pals, vora el rec del molí.

L'hereu de Jaume és Salvador Costa Bou, a qui els documents qualifiquen com a llaurador, que indica la situació de gran propietari. Salvador es casa el 1839 amb Maria Barceló, i amb aquest motiu els pares li donen, en els capítols matrimonials, bens mobles i immobles, que consistien en peces de terra, un mas, xais, vaques i altre bestiar. Salvador, amb els anys liquida els deutes amb els seus germans per la legítima, consta que l'any 1854 pagava a Caterina 200 lliures. Aquesta branca de la família no l'he seguida però sabem que Jaume Costa Barceló (1839) es casa el 1871 amb Dolors Creixell i que Salvador Costa Creixell (1871) es casa el 1913 amb Enriqueta Sebrià Sala.

Un hereu es queda amb el patrimoni i un fadristern ha de buscar la sort, una altre vegada. En **Francesc Costa Bou (1821-1888)** neix a Pals el dia 23 d'agost del 1821 i morirà a Banyoles el 27 de desembre del 1888, però la partida de defunció diu que tenia 78 anys, cosa que no és certa, en tenia 67. Quan marxa de Pals no ho sabem, consta però que abandona la residència familiar i s'estableix a Banyoles, i que l'any 1852 n'era veí. I això ho sabem perquè en aquest any, el

dia 15 d'agost es casa a Torroella de Montgrí amb Anna Gou Molinas, de la mateixa població i nascuda cap al 1830, filla d'en Narcís Gou de Torroella i de Maria Molinas de l'Escala. Com que a la partida de matrimoni diu que ell vivia a Banyoles, doncs ja el tenim situat vora el bonic llac. En aquesta població i en l'any 1853 neix el seu fill Jaume i el bategen amb la presència dels avis paterns Jaume Costa i Teresa Bou, que fan el llarg viatge des de Pals per actuar de padrins, una cosa important. L'any 1857 i també a Banyoles, neix Carme, i no tenen cap més fill.

Amb Francesc per primera vegada un membre de la família Costa abandona el lligam tradicional a l'agricultura. En no ser l'hereu s'ha d'espavilar i aprèn un ofici que res no tenia a veure amb el que havia vist a casa. L'any 1853 Francesc consta per primera vegada a la contribució d'Indústria i Comerç de Banyoles practicant al carrer del Canal l'ofici d'ebenista. També s'hi estava en aquest domicili, i el cens de 1854 explica que convivien amb un matrimoni de teixidors amb tres fills, el que manifesta la manca de recursos dels Costa tot just acabats d'arribar a Banyoles. La documentació indica que per exercir el seu ofici d'artesà de la fusta l'any 1862 paga 124 rals. Consta a la família, per tradició oral, que era un gran professional, i que tenia la mà trencada en fer pals de billar, una tècnica difícil. Les coses li van anar bé i amb el seu treball es fa un capital, i segons tradició familiar es converteix en un menestral aposentat. El fet és que l'any 1881 compra una casa al carrer d'Alfons XII nº26, per 110 rals. Set anys abans de morir, doncs, deixa la família en una molt bona posició: casa pròpia i un negoci assentat.

Però les coses no segueixen el camí traçat per un home tan treballador i assenyat. I és que ara li toca el primer pla a un hereu escampa, en **Jaume Costa Gou (1853-1922)**, el besavi de qui escriu aquesta història, que neix a Banyoles el 25 de maig de l'any 1853.

Dia gran, fins i tot venen els avis de Pals a veure el nadó. Noi i hereu, enmig d'una família que amb esforç ha passat de la categoria d'obrers assalariats a la d'artesans amb un cert patrimoni. S'explica a la família que el crien amb tota mena de consideracions, aprèn a tocar el piano, un luxe en la societat de l'època, bons vestits. Però ves a saber per quina mala sort el noi surt revés, i tots els projectes que devia tenir el seu pare van de mal borràs perquè passa a la militància activa en el bàndol de la ganduleria, decidint treballar poc i de tant en tant. A la mort del pare es dedica al gens lucratiu ofici de menjar-se el patrimoni, i quan només queden les engrunes a rodar pel món a la ventura.

L'any 1895 encara feia d'ebenista, segons la documentació municipal de Banyoles, en la darrera referència que tenim d'ell en aquesta localitat. Una mostra clara de la marxa de la família de la població la tenim en la manca de constància en el cens de 1897. Potser a més de la peculiar personalitat de Jaume, hi devia ajudar els problemes que viu la ciutat a partir de 1885, quan hi ha una crisi demogràfica produïda pel desplaçament de la població activa cap a Salt, en tancar la fàbrica Rabassa, la més important en el ram del tissatge.

El cert és que la família es va traslladar a Sant Feliu de Guíxols cap a l'any 1900, doncs en aquesta ciutat i en aquest any neix la seva filla Pepita. Sabem per tradició oral que en Jaume rodava per Catalunya fent tota mena de feines i que de tant en tant tornava a casa, a Sant Feliu, a veure la família, a menjar una mica, a dutxar-se i a fer-li un fill a la dona. Havia treballat especialment de terrissaire, ofici que va exercir també a la ciutat de Mataró en una fàbrica de ceràmica.

L'episodi de la seva mort és tota una història i és que morirà als 68 anys d'edat sense saber-ho ningú de la seva família. Va ser el dia 15 de febrer del 1922 a l'hospital de Mataró, de mort natural, segons

la partida de defunció, rep els sagraments i no fa testament. Dies abans, el 27 de gener, el periòdic mataroní *Pensament Marià* publica la següent notícia: *Enfront el portal del benèfic establiment Restaurant de Sant Joaquim, del carré Camí Ral, ha tingut la desgràcia de caure ahir el veí d'aquesta ciutat En Jaume Costa i Bou* [era Gou] *de 68 anys d'edat, habitant al Passeig del Callao 8, havent ingressat per aquest motiu en el Sant Hospital*. La paradoxa és que el seu fill Francesc –el meu avi– feia un any que havia obert botiga a Mataró a la baixada de Santa Anna, a cent metres del lloc on va tenir l'accident el seu pare, i que ni l'estada de Jaume a la ciutat ni la seva mort arriba al seu coneixement, donant-lo la família com a perdut. Fins que, casualment, qui escriu aquestes línies, el seu besnét, repassant la premsa antiga de Mataró troba aquesta nota que semblava escrita per a ell.

La muller d'en Jaume Costa Gou era l'**Antònia Mir Jofre (1875-1946)**, nascuda a Guèmol l'any 1875, una petita població vora Banyoles, que des del segle disset depenia de la parròquia de Miànigues. Era filla de gent molt modesta, del pagès Salvi Mir i de Magdalena Jofre, tots dos també de Guèmol. De ben petita va anar a Banyoles fugint de la misèria, a treballar de minyona en diverses cases, fins que va anar a parar a la dels Costa. En aquest domicili va prendre coneixença de l'amo de la fusteria, vull dir que en Jaume, en un (o més d'un) moment de passió va usar de la potestat que a l'edat mitjana tenien els senyors sobre les donzelles, i per evitar el què diran, l'abús el va haver de reparar el rector en magnífica cerimònia nupcial. Per cert a l'acta del casament, del dia 1 de juny del 1890, el rector ressalta que ella té 15 anys i ell 37, una nota poc habitual en un llibre sagramental, per un casament poc corrent. Notem que aquest afer de faldilles es produeix quan el pare d'en Jaume ja era mort i ell podia deixar anar sense aturador la seva, diguem-ne,

creativitat. El matrimoni te sis fills que arriben a grans però al llibre de baptismes de Banyoles hi consten altres naixements: Innominada, nascuda i morta el 1892; Manuel, nascut el 1899 i que devia morir aviat; i Jaume, nascut i mort el 1898

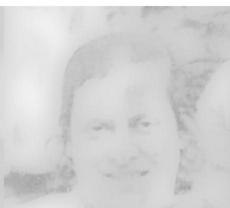
L'Antònia, que no sabia de lletra, no estarà gens de sort amb aquell matrimoni que li semblava situar-la en un nivell social més elevat que el seu natural, i s'ha d'espavilar sola per a tirar endavant una família que en el moment de màxima concurrència era formada per sis fills. Sorprèn la força d'aquesta dona que sempre va tenir al costat l'amor i l'admiració dels seus fills. Quan marxa de Banyoles es per anar a viure a Sant Feliu de Guíxols amb vint-i-cinc anys, tres fills i un arribant. En aquesta població obra una botiga de mobles a la Rambla de Pi i Margall, que l'any 1905 consta a la documentació oficial sota el nom del seu marit; ella coneixia prou el sector de la fusta en ser l'ofici de Jaume, i d'això van vivint dues dècades, però es va acabar.

Un nou gir de la fortuna la duu a marxar a Malgrat l'any 1921 on hi obra una *casa de huespedes* per obrers i viatjants de condició modesta, al carrer de Canalejas nº50 (que els anys quaranta seria la Via Caudillo, i ara mateix el carrer del Mar). Aquest negoci, que li va donar de menjar la resta de la vida, és origen de moltes anècdotes pròpies de l'època, com la que anava a les pastisseries a que li guardessin les clares dels ous que sobraven, i amb aquesta matèria i uns magnífics polvos grocs bastia truites millors que les originals, que feia menjar a la parròquia de la fonda. En alguna època havia tingut renom ja que com informa la revista *Ciutadania* el dia 3 de gener de 1931 a la *Fonda Antònia Mir* si fa el dinar de la Festa de la Vellesa, que va costar 49'50 pessetes. L'Antònia va morir a Malgrat l'any 1946 i és el membre de la família Costa més antic del que tenim fotografies.

Angela Costa Mir

Antonia Mir Jofre

Jacint Costa Mir

Nuria Costa Mir

Frederic Roca Costa

Francesc Costa Mir

Pepita Marsillach Sais

Estrella Marsillach Sais

Josep Marsillach Laberti

Jaume Marsillach Laberti

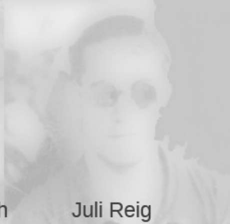

Francisca Sais Riembau

Joan Darné Pasqual

Juli Casanovas

Angela Darné Marsillach

Paquita Darné Marsillach

Juli Reig

Emili Oller Solà

Maria Fort Albert

Margarita Oller Fort

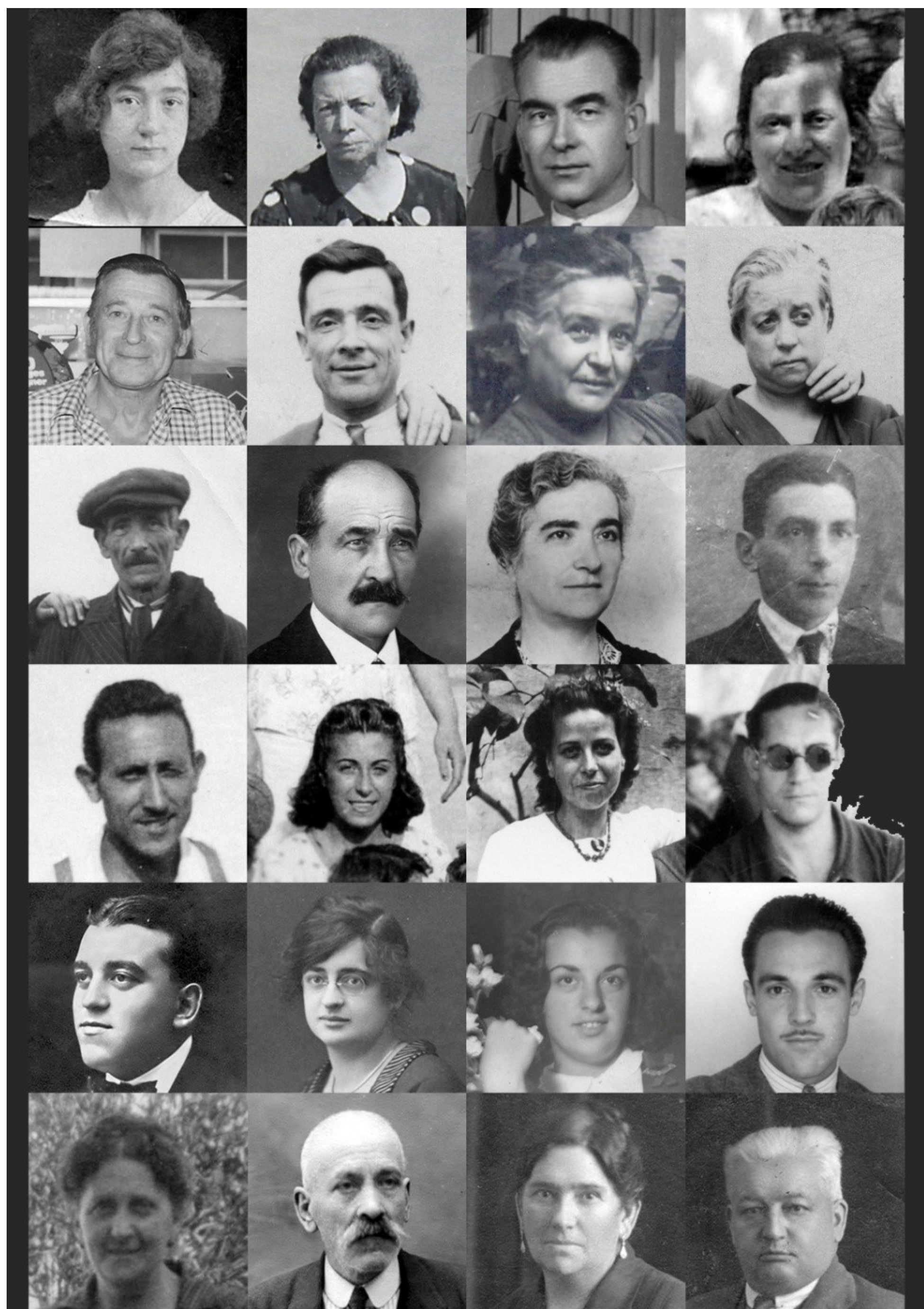

Francesc Costa Marsillach

Emília Solà Grané

Francesc Oller Estaper

Antònia Albert Rigola

Bonaventura Fort Martí

Els germans Costa Mir són una bona colla, el gran **Francesc Costa Mir** (Banyoles, 1.3.1891-Arenys de Munt, 15.10.1980), el meu avi i en parlaré ara mateix.

Matilde Costa Mir (Banyoles,1894-Perpinyà,1968), casa amb Amédée Roca Sutira (Anglès, 1895-Perpinyà, 1964), pagès del Rosselló, fill de Pere Roca, de Barcelona i de Caterina Sutira, de Banyoles. A Matilde la recordo menuda i elegant una vegada que ve a Mataró cap el 1966 a visitar-nos. Fill del matrimoni és Francesc Roca Costa, casat amb la senyora Ferrer, que en la fotografia que m'ha enviat la família francesa és la viva imatge del seu oncle Francesc, el meu avi.

Jacint Costa Mir (Banyoles,1896), està amb la mare a Sant Feliu de Guíxols i a Malgrat, i aquí es casa cap el 1927 amb Maria Jubinyà Delme (1907). L'any 1930 la família viu en aquesta població al carrer de Canalejas nº 75, i ell feia de *cartero peatón*, com diu el padró d'habitants; consta que els dos sabien llegir i escriure, i que tenien una filla, Antònia, de tres anys; més endavant neix la filla Montserrat i un noi. Poc després, el 1934 es traslladen a Barcelona i passa a dedicar-se al sector tèxtil, i com que era una persona molt intel·ligent inventa una llançadora molt avançada, que descriu així: «*Mecanismo de freno para lanzaderas de telares textiles, esencialmente constituído por dos plaquitas dobladas en ángulo recto, colocadas una frente a otra y deslizando en un eje o pasador que las atraviesa por uno de sus extremos, las cuales se unen entre sí por la acción presionante de dos resortes helicoidales que las empujan lateralmente*». L'any 1954 amplia la seva fàbrica de llançadores establerta a l'Hospitalet del Llobregat amb un capital de 112.300 pessetes; i vivia al carrer Santiago Rusiñol 15. Tenia bona relació amb el seu germà —el meu avi— i el trobem en les fotos d'algunes trobades de família.

Pepita Costa Mir (Sant Feliu de Guíxols, 1900). El seu germà Francesc és el padrí de naixement; casa l'any 1923 amb Josep Teixidor Jordà (Barcelona, 1901-Perpinyà, 1943), i tenen una única filla, Avelina. Teixidor es va convertir en tot un personatge al mon de la boxa amb el nom professional de *Kamalof*, que esdevé campió de pesos pesats, el primer en obtenir el títol a Espanya. Per el seu ofici el matrimoni es desplaça d'un lloc a l'altre sense residència fixa, en fer combats a Rotterdam (1921), Milà (1923), Gènova (1923), Paris (1924), Turin (1924), Estocolm (1927) i a tants llocs on els va dur una vida mot moguda. Teixidor perd el títol en un combat contra Paulino Uzcudum, que «conquista el título nacional de los pesos pesados al derrotar en París al catalán José Teixidor (orondo, bajo de estatura, aunque muy rápido en sus acciones) por fuera de combate. Fue el único Campeonato de España disputado en el extranjero, ya que Teixidor al ser prófugo del servicio militar no podía regresar a su país donde hubiera sido encarcelado». Refugiat de la guerra civil mor a Perpinyà el maig de 1943 i de Pepita es perd el rastre. Un mes després un periòdic francès publica la notícia: «Teixidor ja no està entre nosaltres. Hem sabut que Josep Teixidor va morir el mes passat de maig a Perpinyà. [...] Una bona persona i bon esportista. A Teixidor el trobaran a faltar tots els que li eren propers».

Tot i que no era de Mataró sempre va tenir una predilecció per la ciutat, des de que amb divuit anys, el mes de març de 1919, va obrir el «Mataró Boxing Club» participant en diverses festes locals, de manera notable durant la festa de les Santes, però l'aventura va durar pocs mesos més. De tota manera alguns any s'acostava a fer combats d'exhibició. Teixidor amb la muller i la filla venen a viure a Mataró l'any 1933 i obra la «Sala Teixidor» al carrer Guifré nº22, on es podien fer entrenaments de boxa i exercicis de cultura física. I el mateix alcalde va participar en la inauguració saludant el servei pels beneficis que podia aportar a la joventut. Segueixen espectacles

als teatres locals, el Modern i el Bosque [Monumental] però l'èxit de la iniciativa va fer que al cap de tres mesos es traslladés al carrer del Parc nº12, perquè la casa de planta baixa i pis tenia prou espai al jardí pels entrenaments. Continua l'èxit i un nou canvi el març de 1934 per ampliar l'escola, ara al carrer Sant Feliciá nº22, davant la platja, però a finals de 1935 tanca les portes per anar a Barcelona. Recordem que en aquest temps vivia a Mataró el meu avi, germà de la seva dona, i que el meu pare era un entusiasta dels combats del seu oncle, que em va explicar més d'una vegada. A casa, en *Kamalof* era un mite.

Àngela Costa Mir (Sant Feliu de Guíxols,1903-Malgrat,1964), viu a Malgrat amb la mare i l'ajuda a la fonda, que continua a la mort d'Antònia. Es casar de gran i no té fills; jo la vaig conèixer en anar a veure-la a la fonda.

Núria Costa Mir (Sant Feliu de Guíxols, 1905-Malgrat, 1991), la petita de la colla viu a Malgrat amb la mare i casa l'any 1930 amb el pagès i carnisser Josep Casas Moreu. S'estan al carrer de Girona nº17 i tenen tres fills: Joaquim (Malgrat, 1931), Rafael (Malgrat, 1938) i Jaume (Malgrat, 1942). Els havíem anat a visitar diverses vegades, i recordo que tornàvem carregats de menjar de l'hort.

COMIDAS
HOSPEDAGES
COSTA

Pepita Costa Mir i Adelina Teixidó Costa

Josep Teixidó (Kamalof) i Adelina Teixidó Costa

Jacint Costa Mir, Maria Jubinyà i fills

Sant Feliu de Guíxols

Carrer del Mar a Malgrat

Àngela Costa Mir

Antònia Mir Jofre

Francesc Costa Mir (1891-1980)

El meu avi, neix a Banyoles el dia 1 de març de l'any 1891 i de ben petit, amb nou anys, es trasllada amb la seva mare i germans a Sant Feliu de Guíxols. Com he explicat, el seu pare anava i venia i no tenia gens de cura de la família, així que Francesc aprèn l'ofici d'ebenista, com el seu avi, i ajuda la mare en la botiga de mobles, que obra cap a l'any 1900. Es convertirà en l'home de la casa i sempre tindrà una gran estimació per la seva mare. Els anys guixolencs de l'avi, passen tranquils fins que el 1912 li toca anar a fer el servei militar, amb destí a València. S'hi passa tres anys, que no perd del tot perquè gràcies a ser assistent d'un oficial tenia les tardes lliures i es fa amic d'un rellotger que li ensenya l'ofici, que no li costa gaire com a bon ebenista que era, dotat d'una innata qualitat en les manualitats i enginy tècnic.

Quan torna a casa, a Sant Feliu, decideix establir-se de rellotger; dit i fet, amb vint-i-cinc anys, el 1915 obra botiga de rellotgeria a Palamós, al carrer Major nº2; busca un lloc adequat i li sembla que era una població bona, a la vora de Sant Feliu, on vivia la família. Amb l'establiment parat, troba una noia molt bonica, la meva àvia, Pepita Marsillach Sais, filla d'un taper, nascuda a Palamós el 26 d'agost de l'any 1893, i es casen al mateix poble el dia 3 de desembre de 1917, i l'any següent neix el meu pare, en Francesc, que serà el seu únic fill. Com que sabia treballar la fusta ell mateix es fabrica els mobles de casament, en concret, un llit, dos tauletes, un armari amb mirall al davant, i un tocador, tot en estil modernista.

L'any 1919 canvia la botiga al nº35 (37) del mateix carrer, però el negoci no acaba d'arrencar en aquella contrada de sis mil ànimes i economia precària, sempre a l'empara del preu del suro, que era en

una mena de crisi permanent. L'economia de Palamós, basada en les fàbriques de suro, patia grans alts i baixos a causa dels mercats internacionals. Ara, períodes de grans comandes i ampliació de fàbriques i personal, ara davallades importants. I l'any 1921 és dramàtic ja que a causa de la crisi mundial es produeix una ràpida paralització de la indústria surera. Les fàbriques de taps acomiaden molts jornalers i els que queden treballen dos o tres dies a la setmana i veuen el jornal reduït. El mes de maig la crisi s'agreuja ja que la fàbrica més important la *Corchera Internacional* despatxa la meitat dels obrers. En aquell moment a Palamós hi ha 1.700 obrers sense feina i la crisi es tan gran que a la plaça el pa i la carn baixa de preu, ningú no compra res, i els carrers, sense activitat, s'omplien d'homes amb les mans a les butxaques. A la premsa local llegim la crida desesperada de l'Ajuntament, «*perquè el personal sense feina pugui trobar-ne o al menys pugui emprendre el camí d'emigració*». I comenta que «*la depressió en nostra vila ha trigat a venir però ha estat forta* [...] *patacs i llàgrimes se comencen a sentir*». Hi ha gent que marxa a Amèrica, d'altres a França, el meu avi, també marxa, però cap a Mataró.

I és que, aconsellat per gent de l'ofici, fa un viatge d'inspecció a Mataró i s'adona que de rellotgers n'hi ha pocs, i que la població prometia. Torna a Palamós i carrega la família i els mobles damunt d'un carro i cap a la capital del Maresme falta gent. En una llibreta comercial escriu *empiezo el dia 6 de junio 21*, és el juny de l'any 1921, després de presentar la baixa a Palamós, quan obra botiga de reparar rellotges a la Baixada de Santa Anna nº5 (llavors carrer d'Estanislao Figueras), en un estatge mínim de deu metres quadrats, que en la part alta els servia de vivenda, pel que paga 50 pessetes al mes al propietari Josep Vinyas.

Francesc Costa Mir

Pepita Marsillach Sais

Tenia trenta anys quan la seva vida dóna aquest tomb; i li va be, perquè de feina de seguida en te molta, i pesseta a pesseta, amb aquella voluntat d'assentar el futur pròpia dels temps, i la prudència, es fa un capital; i amb els estalvis, un pas endavant. Així, el dia 1 de febrer de 1933, dotze anys després d'arribar a la ciutat, lloga a Felicià Horta una casa de dos pisos al carrer de Barcelona nº17, que li costa 120 pessetes al mes, i s'hi trasllada la família. Havien acabat els anys d'estar encongits en pocs metres quadrats. De fet, abans de la signatura del contracte ja fa les obres d'adequació del local de la part baixa, que era una entrada de casa particular, i a finals de l'any 1932 obra la seva quarta botiga, la última.

Els seixanta anys d'estada de l'avi a Mataró es dedica a la seva feina de rellotger. Era un persona molt treballadora que no parava mai, i com que era un gran professional aviat aplega una bona clientela. A causa de la guerra el 1938 deixa el comerç de venda de rellotges i només repara; m'explicava que els darrers mesos del conflicte les reparacions els clients les pagaven en espècies: pa, patates, enciams, pollastres. Ell no hi va anar al front, a causa de l'edat no va ser mobilitzat.

Els anys de la guerra, els avis tenen una família d'Alcalá de Henares refugiada a casa, els Palenzuela, amb qui sempre conserven una amistat. Amb els pares s'hi estan els fills Ambrosio –a qui vaig conèixer– i també el seu germà Antonio Palenzuela Velazquez (1919-2003), que anys després seria bisbe de Segovia. En morir la meva mare, vaig comunicar-ho a la vídua d'Ambrosio, que cada Nadal ens felicitava, i escriu recordant que «*vienen a mi memoria la bondad de vuestros queridos abuelos y de vuestros queridos padres, que jamás se puede olvidar lo que hicieron por nosotros*».

La vida a la casa dels avis, ben ordenada per la iaia, era la mateixa que la de tantes famílies, seguir la rutina diària que només era trencada per algun esdeveniment especial. Així, eren diferents els

dies quan venia la família de Palamós a passar uns dies, i a més era bo perquè menjàvem bunyols. La iaia mor d'una embòlia a Mataró el dia 14 de desembre de l'any 1960, un dia molt fred que tot i tenir deu anys encara recordo. Les meves imatges són de gent entrant i sortint de la casa pujant cap el primer pis on tenia l'habitació, i jo arraulit al costat d'una grossa estufa de *tacos* que hi havia a la part central, davant mateix de l'escala interior que donava accés als pisos. Per mi la iaia Pepita va ser un món en la infantesa. Tants moments dolços recordo al seu costat, quan amb tot l'amor acompanyava els meus descobriments amb la mirada de bondat; la sort de tenir àvia.

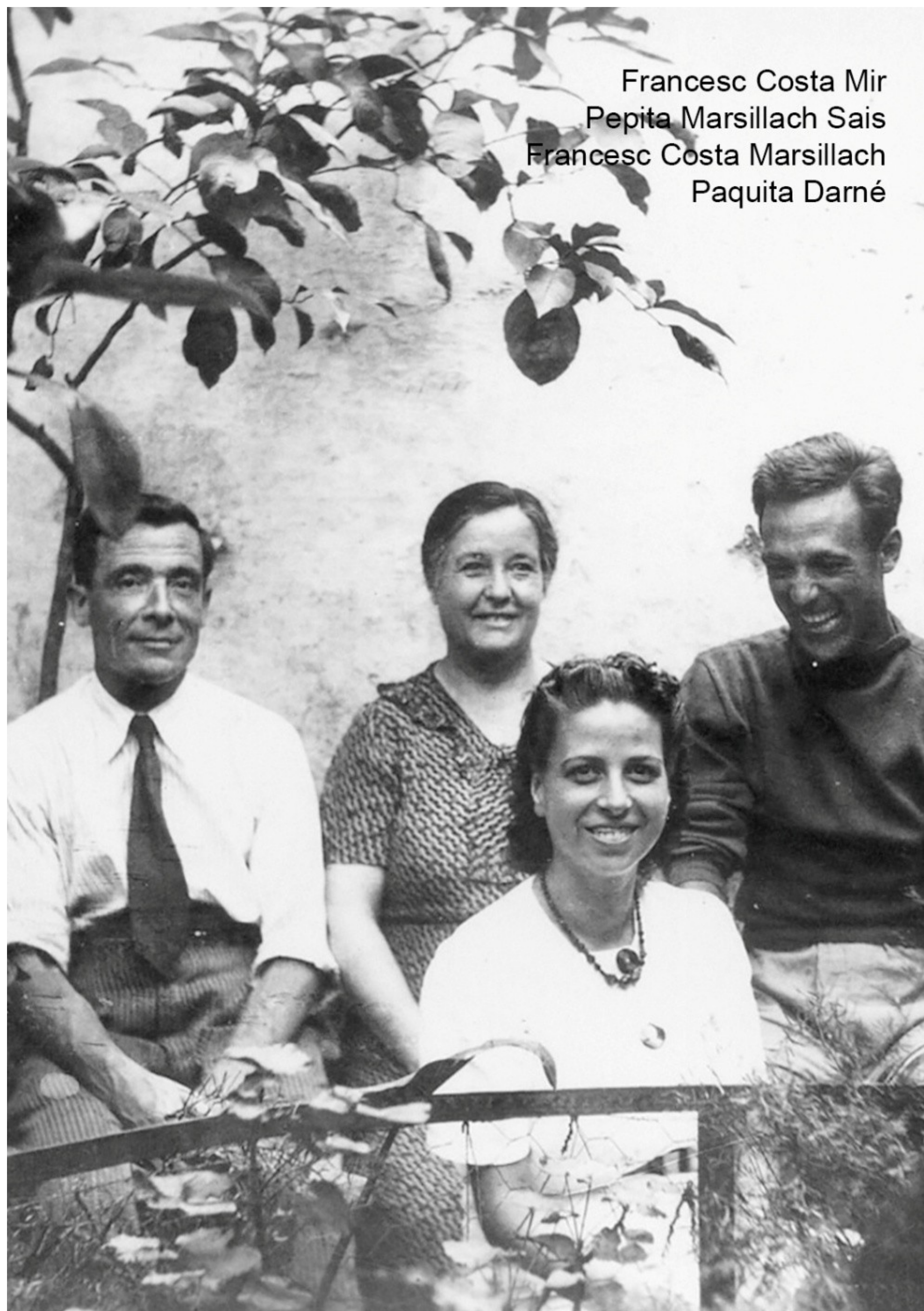
Un dia de novembre de l'any 2013 una senyora a la botiga s'interessa per un rellotge. De sobte em diu que la seva mare (ella té 75 anys) venia a netejar aquí en els temps de la meva àvia. Quedo mig sorprès, estem parlant de fa més de seixanta anys, i penso que la senyora desvarieja. Si, la senyora Pepita, que diu. Un cop baix definitiu, era cert, de nena havia conegut a la meva iaia. La senyora em va obrir les portes del record; havia nascut a Toledo venint amb pocs anys a Mataró amb la mare i els germans. Amb gana i rodant pel carrer els acull una família d'una lleteria que hi havia davant el parc. S'hi varen quedar sempre, amb aquesta bona gent. La mare es guanya la vida netejant per les cases, i una d'aquestes era la de la meva iaia on hi anava cada dijous a la tarda. Hi anava amb els fills perquè la Pepita els hi preparava un gran berenar al pati, i ho esperaven. Només paraules bones, l'emoció del berenar, recorda el berenar.

El Carrer Major de Palamós (la fletxa indica la primera rellotgeria)

El Carrer Major de Palamós (la fletxa indica la segona rellotgeria)

Antònia Mir Jofre
Francesc Costa Mir
Francesc Costa Marsillach
Pepita Marsillach Sais

Francesc Costa Mir
Pepita Marsillach Sais
Francesc Costa Marsillach
Paquita Darné

Francesc Costa Mir

Pepita Marsillach Sais i Francesc Costa Mir

Carrer Barcelona 17 abans de la botiga

*

Rellotgeria Costa l'any 1949

Carrer Barcelona 17, cuina (1935)

Carrer Barcelona 17, menjador (1938)

Francesc Costa Marsillach (1918-1994)

Quin any de por el 1918, quan la grip senyoreja Europa i deixa un rastre de mort i dolor. En aquest país tranquil, el primer assalt de l'epidèmia és el mes de juny i passat l'estiu s'intensifica el mes de setembre. Seguiré les notícies del *Diario de Gerona de Avisos y Noticias* per copsar la debacle. Diuen els metges, que «el presente año, a diferencia de los anteriores, la gripe es maligna»; i a començament d'octubre, «de unos días a esta parte se ha recrudecido en Barcelona en proporción algo inquietante la epidemia de gripe. El aumento de mortalidad desde el recrudecimiento de la epidemia ha superado al que se observó durante la última epidemia tífica del año 1914». A Girona el setembre la *Junta de Sanitat Provincial* fa tancar els teatres, els cines, tota mena d'espectacles i reunions públiques, i la frontera de Portbou. Cap a finals d'octubre el govern civil anuncia que «la epidemia gripal ha experimentado un gran descenso en Figueras y Puigcerdá, poblaciones que tan castigadas han sido por dicha enfermedad». I ben aviat tot millora.

A Palamós la grip va ser forta i amb una gran mortaldat. Es queden sense serveis parroquials perquè els quatre capellans i les monges de l'hospital es contagien. Les barques dels pescadors, en senyal de dol, porten la bandera a mig pal. I l'Ajuntament cansat d'enterraments decideix prohibir el toc de campanades a morts per no preocupar encara més el veïnat. El mes de novembre el mal desapareix, i col·legis, cines, balls i teatre reprenen l'activitat. Torna la vida a la ciutat.

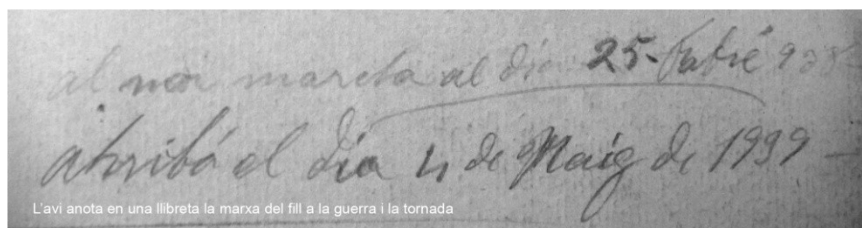
El meu pare neix al poble empordanès de Palamós –hi ha soroll al moll quan arriben el quillats, cistells amb la collita del mar, –el dia 1 de novembre de l'any 1918, al carrer Major a la casa llogada pels se-

us pares per establir-se. I neix en un mesos terribles per l'epidèmia de grip que s'estén per tot Europa. L'àvia comentava l'angúnia que passa amb el nadó a casa sentint les campanades a morts que no paren, perquè són dotzenes les persones que moren al poble. A Palamós hi estan molt poc temps, i la família es trasllada a Mataró el 1921, quan ell tenia tres anys, i van a viure en una casa situada a la baixada de Santa Anna (ara nº5), en un recinte mínim, de pocs metres quadrats per planta. A la part baixa obren la botiga de rellotges i viuen a les dues plantes superiors, de les mateixes dimensions. En aquesta casa hi arriba amb tres anys i s'hi està fins els catorze.

A Mataró entra a l'escola dels escolapis de Santa Anna, davant mateix de casa seva. Son anys d'infantesa dels que queden algunes fotografies que el retraten sempre molt ben posat, amb roba senzilla però amb una elegància que denota la ma atenta de la seva mare, que només tenia ulls per a ell, el fill únic. Una revista escolar de juny de l'any 1926 anota que el nen Francesc Costa, amb vuit anys d'edat, participa en una representació del diàleg infantil *Els exàmens*.; i també hi ha la imatge d'un exercicis al pati de l'escola. Però no hi està massa temps, un cop apresos els coneixements indispensables el seu pare el fa quedar a casa per treballar de l'ofici de rellotger, tot i que alguns professors li demanen que el deixi estudiar, perquè li havien notat una gran capacitat d'aprenentatge. Però a casa hi ha feina i a casa es queda; i entra al mon laboral cap el 1930, quan tenia dotze anys.

El 1932 el domicili familiar es trasllada al carrer de Barcelona nº17, casa que lloguen al senyor Horta, propietari i hereu de la històrica Impremta Horta. Recordava del canvi de domicili la felicitat de passar d'un recinte mínim, a una casa de cos de grans dimensions, amb una escala central i plena d'habitacions; i passa setmanes dormint ara aquí ara allà, amb el matalàs amunt i avall.

En Francesc era un adolescent molt imaginatiu i amb una gran curiositat per tot. És un temps que comparteix amb els seus amics primers, fent excursions i dedicant-se a la fotografia, la seva primera gran passió. En una habitació construeix un laboratori de revelat, la màquina d'ampliar i tots els estris se'ls fa ell mateix, que de diners per comprar material no n'hi havia. En els temps de la República consolida una colla d'amics, amb els que fa totes les activitats pròpies dels joves, a ballar, al cinema i a mirar noies. Tot d'una organitzen una associació, el *CRM4* (*Centre Recreatiu Mataró*), el 4 correspon als quatre fundadors, l'Enric Calvet, Francesc Costa, Miquel Nonell i Carles Martí. Lloguen la sala del primer pis del cinema Modern, a la Riera, i no paren de fer activitats, festes, balls amb discos i concursos de ping-pong. Com que l'entitat arrela, de seguida obren una secció femenina. En Francesc, molt hàbil en el ping-pong, guanyar algun trofeu local.

L'avi anota en una llibreta la marxa del fill a la guerra i la tornada

L'inici de la guerra l'agafa amb disset anys, i tot canvia. D'aquest temps sabem que es treu el permís de conduir cotxes el dia 15 de desembre de l'any 1937. El seu pare en una llibreta comercial escriu «*al noi marcha al dia 25 fabre 1938*», te dinou anys i va a la guerra. Els primers mesos fa instrucció als voltants de Madrid i es conserven dos fotos que el retraten vestit de militar amb un sac de patates i dos companys. La relació amb els pares era constant a través de cartes, i ells li enviaven paquets amb menjar i objectes necessaris.

En una carta del dia 20 de novembre de 1938, escriu: «*Estic molt content del vostre interès per mi que demostra lo molt que m'estimeu i serieu capaços de fer; per la meva part podeu creura que no em quedaria curt*». També comenta: «*M'haveu fet quedar parat dels preus que per aquí teniu dels queviures*».

Com que era molt llest s'apunta a uns exàmens per ingressar a l'aviació i els aprova. El comissariat polític de l'arma d'aviació en data de 16 de setembre de 1938 s'interessa per «conocer la conducta e ideología anterior y presente [...] que pertenece a la organización UGT». No coneixem la resolució de l'informe paro com que l'accepten a l'aviació devia ser favorable, i el mateix mes ja era «*alúmno piloto aviación militar base de los Jerónimos 2ª escuadrilla*», a Murcia.

Després d'unes nocions teòriques sobre la conducció d'avions arriba el moment de la veritat, i per això es desplaça a l'aeroport d'Alcantarilla, del primer d'octubre al 13 de desembre fa pràctiques en una avioneta Moth-Gipsy Major de 120cv. En una carta del dia 23 d'octubre de 1938, explica als pares el seu primer vol tot sol: «*no podeu imaginar l'efecta que fa anar per els aires sabent que de tu depent tot, però jo anava cantant i rient i axís he fet tres circuits amb les tres tomas de terra que és el que costa més. Anant sol he de fer vint hores, després pasarem en una altra classe d'aparells, fins arribar al chato o mosca. Durant el curs es volen molta classe d'aparells*». Vola 369 vegades acumulant un total de 35 hores, i comenta que a Alcantarilla li fan unes fotos amb l'avió destinades a una exposició a Barcelona.

El dia 15 de desembre deixa la base d'Alcantarilla i es desplaça a l'aeroport La Costera a Alhama de Murcia, on fa pràctiques amb un avió de més envergadura, un Breguet, fins el primer de febrer de l'any 1939, un total de 80 vols i 21 hores; des del dia 4 de gener pilotava sol. El 3 de febrer el tornem a trobar a Alcantarilla fent pràcti-

ques amb la Moth-Gipsy Major, ara fa 111 vols fins el 24 de març, el darrer; i allà viu el final de la guerra, sense haver entrat en combat. La IV brigada de Navarra, dirigida pel general Camilo Alonso Vega, ocupa sense resistència la província de Murcia el 31 de març de 1939. La guerra s'havia acabat pel noi de Mataró.

El porten a un camp de concentració a la mateixa província de Múrcia, a l'entorn del monestir de Los Jerónimos, des d'allà escriu a la família, per primera vegada en castellà, és el 3 d'abril: «*Queridos padres: Deseo que al recibir esta os encontreis bien de salud; la mia es inmejorable. No hace mucho recibí una carta de nuestros primos de Francia en que me decían que tanto vosotros como la tia y primos de Palamós os encontrabais bien, cosa naturalmente, que me alegró mucho. Ya supongo que tantos dias sin recibir ninguna noticia mia habreis quizás pensado alguna cosa anormal, pero al contrario de vuestra inquietud estoy muy bien y seguramente pronto podré estar en vuestra querida y esperada compañía, aunqué no os puedo fijar exactamente cuando. Sin nada más que esplicaros, os da recuerdos para todos los conocidos, y un fuerte abrazo y besos para vosotros, vuestro hijo*». Encara faltava un mes per tornar a casa i la carta arriba pocs dies abans que ell. La manca de notícies en aquells moments de trasbals feien témer als seus pares que no tornés mai més. El dia esperat, en la mateixa llibreta que havia registrat l'anada a la guerra, el seu pare escriu «*arriba el dia 4 de maig de 1939*».

Però la relació amb l'exèrcit no havia acabat, ara cal tornar a fer la mili; és el mes de setembre de l'any 1941, ara al *Regimiento de Automóviles* situat a San Fernando de Henares, vora Madrid. Escriu: «*De menjar per ara es va bastant be, tenint en conte, que és el bon temps doncs hi ha patates, bastant de pa i força fruita, sobretot melons*. [...] *Ens han fet pelar el cap*. [...] *Fem molta instrucció, pelar patates, peix, escombrar, i es pot dir que només parem de 6 a 8 del vespra*. [...] *El lloc ahon estem no pot ésser més aburrit sensa cine,*

ni res, només tabernas pertot, en general molta misèria. Quina diferència amb Catalunya. Ya me figuro a ti madre, cada dia a la hora del cartero ir a la 'botiga' para ver si ha venido el cartero». Després de jurar bandera el destinen a un altre emplaçament; és el mes de novembre quan arriba al *Batallón Ciclista nº1* a San Lorenzo del Escorial, on s'ha de fer càrrec d'una moto, però aviat entra d'oficinista «*tranquilamente sentado en un cuartito muy cómodo y con calefacción*». El dia de Nadal el passa sol, però content: «*Hayer dia de Navidad fui por mi cuenta en un restauran que lo hacen muy bien y me comí una buena comida, compuesta de entremeses luego un buen plato de arroz con mucha carne, dos bifteeachs monumentales muy tiernos por cierto y luego un buen plato de patatas fritas y todo esto regado con una botella de moscatel*», i turrons també.

Durant el primer permís, el mes de febrer de 1942, pateix un greu accident. El dia 24, a casa, serra un ferro vell sense adonar-se que era una espoleta que li explota i queda greument ferit i amb tot el cos ple de metralla, que duria tota la vida a sobre. L'informe militar explica que té «*heridas en la mano derecha, en la cara, pecho y pierna derecha*». A final del mes de març li donen i torna al seu batalló. «Hospital de San Jaime y Santa Magdalena. Cívico-Militar. Mataró. Certifico que el soldado Francisco Costa Marsillach, perteneciente al Batallón Ciclista nº1, y que sufrió explosión de una espoleta con diseminación de metralla en la mano derecha principalmente, se halla en condiciones de poder ser reintegrado a su unidad. Mataró, 31 de marzo, 1949. El médico director, Viladevall, nº276».

Les averiguacions militars de l'esdeveniment, una explosió en un domicili particular acabada la guerra, no era poca cosa, però no se'n deriva cap responsabilitat. «Dictámen del Iltrmo. Sr. Auditor de Guerra de Barcelona. Examinadas las presentes diligencias previas instruidas en averiguaciòn de Ias causas que originaran las lesiones sufridas por el soldado Francisco Costa Marsillach del Batallón Ci-

clista Nº1 C.M.R. Resultando: que el día 24 de Febrero último encontrándose el referido Francisco Costa, disfrutando de permiso en Mataró y en ocasión de estar manipulando una espoleta que hacía mucho tiempo que tenía en su domicilio, le hizo explosión causándole heridas en la mano derecha, en la cara, pecho y pierma derecha de resultas de las cuales a quedado útil para servicios ausiliares y con incapazidad permanente parcial para la profesión de relojero que ejercía cuando le ocurrió el accidente. Resultando: de lo actuado que se trata de un hecho casual. Considerando: que no exixten indicios de responsabilidad penal. Barcelona, 31 de Octubre de 1942». No conec la data exacte de la llicencia, però ha de ser a finals de 1942 o principis de l'any següent.

Fins la llicència, te períodes de permís que passa a Mataró treballant a la botiga, però no feia només això. I ara he de parlar de la seva gran afició per la pesca, per tot allò que fes referència al mar. Ell havia nascut a Palamós, terra de mariners, havia estat en contacte amb els pescadors i li era ben natural viure el mar de ben a la vora. Nedava com un peix i un vegada fa una aposta d'arribar a tocar terra a pulmó lliure a la punta del port de Palamós, després de forçar els pulmons de manera temerària surt del mar tirant sorra als que esperaven el final de tot plegat.

Sense detalls precisos, perquè només puc recórrer a la meva memòria, recordo que explicava que coneix un japonès que pescava amb uns estranys instruments que no havia vist mai a la platja de Mataró; entra en relació amb ell i aviat ja s'havia construït una fitora i unes ulleres per anar a sota aigua; algunes fotografies documenten aquests instruments. Entre els seus papers personals hi ha unes petites fulles de bloc que expliquen els inicis de la seva afecció a la pesca submarina:

«*Petites memòries d'un pescador submarí. D'emocions n'hi ha de moltes classes i diferents intensitats i una de les millors que es té*

l'ocasió d'experimentar dins el nostre terme és la del paisatge submarí. Quant per primera vegada per l'estiu de l'any 1941, i amb unes petites ulleres de goma, em submergia enmig del rocam que hi ha a mig camí de la nostra ciutat amb l'estació de Llavaneras, un espectacle totalment nou s'oferia als meus ulls. Un paisatge verd-blau en el qual enmig de l'aigua sospesos una verdadera fauna de peixos bullia enmig de les roques com un enorme aquarium al natural, a on es perceb l'inmens món marítim ple de vida. Passejant al llarg de la carretera poc s'endevina l'intensa vida en un element tan diferent al nostra, que es desarrolla a poca distància i amb un paisatge d'encant. Després de varies immersions la impressió fou de que la fauna en general em consideraven com si pertanyés al seu món guardant sols una petita però prudencial distància, que em permeté en varies ocasions tocar amb la meva ma la cua a alguns peixos. Aquesta confiança, a mes d'agradar-me la pesca, em suggerí que podia perfectament mitjançant un instrument poder-ne caçar alguns. Pocs dies després armat d'una petita fitora de quatre puntes em disposava a començar la meva primera jornada de caça submarina. Resultà mig fracàs doncs si be vareig atravessar-ne varios tots em fugiren doncs per defecte del barbat de les pues amb molta facilitat se n'anaven, lo que quedà demostrat fou que era totalment possible caçar-los. Perfeccionament de la fitora i comença la vertadera caça submarina i paralelament les dificultats doncs a cada zona que ja havia explorat anteriorment ja no em rebien amb cordialitat i començava a aprendre la tècnica de passar desapercebut i d'obrar al moment precís. Els anys 42, 43, 44 i 45 foren esplèndids, més tard amb la vinguda de nous elements, i la limitada extensió de la zona de roques, s'ha fet bastant difícil poder lograr bones jornades de caça lo qual fa que es busquin fora de la proximitat de la nostra ciutat. Al deport submarí li interpreto dos caires, el contemplatiu i el pròpiament dit caça. Per el primer, els que els hi agradi les novetats emotives i poseeixin un

temperament quelcom romàntic trobaran sempre motiu sobrat d'esplai. Quedaria satisfet si aquestes lineas excitessin la curiositat i el desig de intentar-ho en els encara profans, però que senten l'atractiu del mar».

Parlant amb el darrer amic del pare que encara és viu [2010], en Miquel Nonell, em comenta que la quantitat de peix que pesca era de faula, que en donava a tothom i a més en venia al mercat. M'explica l'increïble enginy tècnic del pare i que no para de fer canvis en els instruments i que ho arregla tot. I arribem a l'invent més important, una escopeta submarina accionada a molles. Es de cap a 1946 i amb aquest instrument encara pesca mes peixos. En aquesta mateixa època, inicis dels anys quaranta, compra una caseta de fusta a la zona de la platja coneguda com la *Mataroneta*, lloc de banys i esplai. I amb el meu avi, que de treballar la fusta se les sabia totes, varen construir un esvelt patí de vela, que en moltes fotos llueix. Amunt i avall pel mar, passa amb els amics hores i dies, enamorat de les ones. Però l'etapa de la pesca submarina s'acaba i en comença una de nova.

L'any 1944 es fa construir una barca a les drassanes de Palamós que bateja amb el nom de *Costa Brava*, i la porta a Mataró. La tenia varada a la platja, però per més comoditat la trasllada el 1951 al port d'Arenys. El mes de juliol d'aquest any fa una travessia d'una setmana amb la barca d'uns amics per la Costa Brava, que el marca profundament. Anaven resseguint les cales des de Palamós fins Calella, Tamariu, Aiguablava, Cap de Begur. Eren joves, de dia pesquen i es banyen i de nit dormen sobre la sorra d'alguna cala salvatge fent a la brasa la pesca del dia. En un escrit dirigit a la seva novia escriu: «*Estic contemplant les mes belles parts de la Costa Brava. Desfilen davant els nostres ulls plens d'admiració i volguentse saturar d'aquella feréstega natura i asimilar la suprema bellesa i diversitat d'aquests rocams i petites cales que d'una manera mile-*

nària deuen haver encantat a tots els aimants de la naturalesa. [...] *Veure roques de tots colors. Colors forts igual com la vida que al seu voltant es desenrotlla, coronats per frondes de pins que sense temor al mar i com desafiant-lo es penjan per la més petita escletxa de roca com aimant el vèrtic que produeix aquelles altures. Aigües profondes al peu mateix de la costa ahon el mar pren una tonalitat d'un blau verdós intens i impossible de poder imitar. Profundes escletxes formen coves plenes de reflexes estranys i que el profà que per primera vegada les admira sembla que es transporti en un marevellós rocam d'encant*». Al llarg dels anys sovint comenta l'experiència intensa d'aquells dies. I de gran la repetirà.

Es treu el títol oficial de *patrón de pesca de bajura* l'any 1948 i això de pescar esdevé activitat constant. Recordo de petit la gran quantitat de peixos que hi havia a casa. En l'Apèndix es pot llegir el fragment del llibre que Jordi Lopesino publica sobre l'activitat submarina del pare, on es relata d'una manera literària la trobada amb el misteriós japonès, i l'invent de l'escopeta submarina que ara es conserva al Museu de la Pesca de Palamós, per donació de la família.

El senyor Miquel Nonell m'explica que després de la guerra l'activitat social de la colla torna a la normalitat i que passen al local conegut com la Moderna, al carrer de Cuba, i al cap d'un temps van al Centre Natació Mataró, allà l'activitat principal era fer balls, comenta que donades les limitacions del moment s'havien de fer sota control de pares i mares.

Casat amb Margarita Oller Fort, i amb fills, viatjàvem per indrets de Catalunya, i sempre a veure els parents de Palamós. En una de les anades a la Costa Brava anem, l'estiu del 1960, al poblet mínim de Port Lligat, que ara coneix tothom. I el meu pare diu que en aquella casa blanca vora el mar hi viu un tal Dalí que és pintor i que l'aniríem a saludar. Dit i fet, que truquem a la porta i que surt un senyor amb uns bigotis de punta que ens fa passar a dins de casa, i

jo que m'espanto de veure un grandíssim os dissecat al rebedor. Ens fa seure i conversa una estona amb els pares, ens ensenya algunes habitacions de l'estrambòtica casa i ens despedim, això si fent-li una foto com a record.

El pare, quan tenia 50 anys li agafa de cop una afició nova, pintar a l'oli. Era el 1970 quan amb els pinzells comença a acolorir teles, passió que com la de la pesca, ja mai més no deixaria. I un cop més, com era propi d'ell, s'hi dedica en cos i ànima, i també amb resultats excel·lents. Després d'uns començaments d'un realisme acadèmic ben aviat pren un estil ben personal i atractiu. Tan és així que crida l'atenció de la crítica local arran de participar, l'octubre del 1973, a l'exposició col·lectiva de Sant Lluc: «*espléndido tema de Costa* [...] *por sus méritos a la vista, pediría una exposición personal*».

L'any 1974 participa a molts concursos de pintura ràpida. Al barri de la Llàntia de Mataró guanya un dels premis. També pinta al Masnou, a Badalona, a Palamós, a Tossa on ven una obra per cinc mil pessetes. Els dies de la Fira participa, per tercera vegada, al concurs de pintura ràpida de la Caixa d'Estalvis Laietana i amb sorpresa de tothom guanya el primer premi, guardonat amb una placa i quinze mil pessetes, passant per davant de molts professionals que hi acudien. La crítica diu: «*Costa presenta un tema realizado con una veterania a todas luces probada. Una panorámica de la ciudad, en un geometrismo muy bien realizado y que demuestra su espléndida condición de pintor. Me cuentan de él quienes le conocen, que es un pintor excelente que rehuye el contacto del público, por cuanto labora para sí*». En una entrevista feta per aquest motiu explica que: «*es la técnica que se va perfeccionando poco a poco, y yo procuraré seguir en esta línea, porque, de hecho, cada temporada –y me refiero a espacios de 15 a 30 dias– cambio completamente de técnica, precisamente por mi manera de ser autodidacta*». Participa a dos col·lectives, a la sala *Anticus* i l'octubre al Sant Lluc, en aquesta ocasió el

crític del diari *Mataró* comenta que «*vengo siguiéndole en su poderío composicional y técnico y le hallo en su punto de madurez estética*».

L'any 1975 torna a participar a l'exposició col·lectiva de Sant Lluc, i la crítica diu que «*Costa sigue en su proyección meteórica hacia la cumbre. Tema urbano de gran fuerza pictórica que le acredita ya como elemento de esta 'elite' de consagrados'*». Poc després Pic, el crític del periòdic *Mataró* publica una llarga crítica plena d'elogis, després d'haver vingut a casa a veure la col·lecció del pare, que publiquem en Apèndix. Aquest bon home es passa anys demanant que fes una exposició individual, però mai no la vol fer. I és que pintava per ell, regala els quadres als amics i parents i ja en tenia prou.

Del dia 11 al 14 de juliol de l'any 1980 fa un viatge a les Illes Columbretes amb un veler, un dels moments màgics de la seva vida, del que hi ha una viva descripció de pròpia veu feta durant la navegació, gravada en una cinta; tot recordant aquell viatge iniciàtic per la Costa Brava dels anys quaranta, però ara dalt d'un vaixell petit amb una colla de gent més jove i amb les maneres modernes de navegar. He deixat la història a la barca *Costa Brava,* plàcida al port d'Arenys. Doncs be, el pare, després d'anys de pescar, comença a registrar tota l'activitat marítima en dos llibretes on escriu de manera detallada cada jornada de pesca, on va, característiques del dia, peix obtingut i altres detalls. Comença les anotacions el 2 de novembre de 1980 en haver comprat una sonda Royal; són moltes pàgines d'interès per la gent de mar, per veure com es pescava. Vet aquí un recull del nom dels peixos que mengem a casa després d'afortunades captures: escórpores, calamars, besucs, sèpies, pagells, sorells, pops, aranyes, barats, capsudes, agulles, mòlleres, capellans, bonítols, bogues, congres, llavions, mussoles, lluernes, serrans, càntares, xucles, mabres, sars.

El dia 14 de gener de 1994 escriu a la llibreta de pesca: «*als Colls al besugo* [...] *èxit total del plom gros amb les plaquetes*», era divendres, i no tornaria mai més a pujar a la barca. Perquè aquesta història té un final, trist com tots els finals d'aquestes històries. El pare va morir a l'Hospital de Barcelona quan tenia 75 anys, on feia dues setmanes que estava en coma, el dissabte 29 de gener. El dilluns mentre anava al cementiri de Collserola on s'havia de fer la incineració, una gran fumera sobre Barcelona assenyalava que el Liceu es cremava. I l'enterrament a Mataró va ser el dia 31.

Francesc Costa Marsillach l’any 1927

Francesc a la Riera, cantonada carrer de Barcelona (1932)

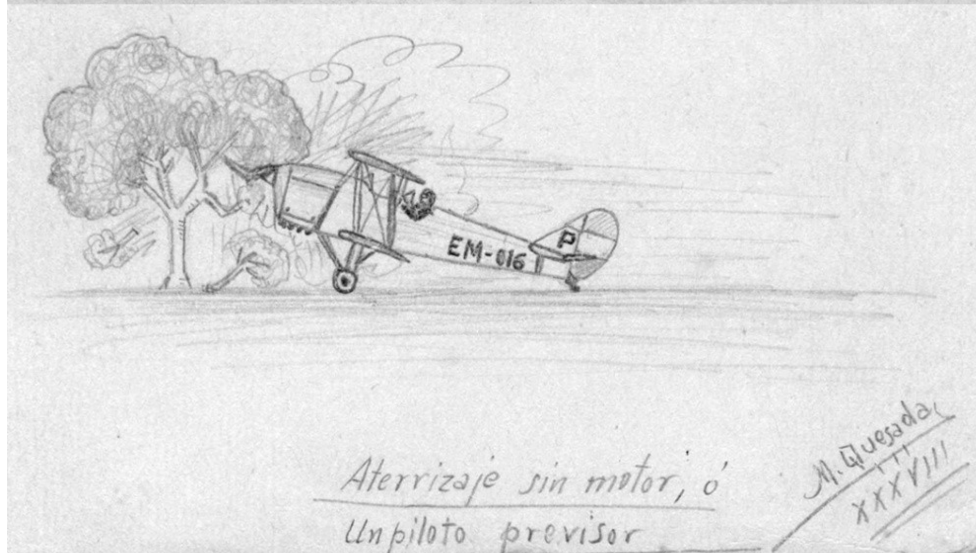
Francesc Costa l’any 1935

Francesc Costa i Margarita Oller i Josep Rodon l’any 1947

*

Francesc Costa els anys de la guerra

El patí de vela l’any 1944

La barca Costa Brava l’any 1964 (Joan Cobos)

Mataró, Francesc Costa amb Joan Cobos (1944)

Palamós, Francesc Costa amb Joan Cobos (1943)

Les famílies Costa i Oller al menjador del carrer Barcelona 17

Dia del casament de Francesc Costa i Margarita Oller

Guanya el premi de pintura ràpida l'any 1974

Francesc Costa al seu estudi

Rellotgeria Costa l’any 1967

Rellotgeria Costa l’any 1993

La rellotgeria Costa l'any 2000

Gent de la nissaga Marsillach

Jaume Marsillach Laberti

Francisca Sais Riembau

Josep Marsillach Laberti

Les famílies Marsillach i Sais

La família de la meva àvia Pepita la trobem ben arrelada a l'Empordà. Vet aquí el record dels germans Marsillach, una colla de gent divertida, tots una mica tocats de la tramuntana. En Jaume Marsillach Laberti (†Palamós, 1938), l'avi Met del meu pare, havia nascut a la Bisbal però vivia a Palamós, on es guanya la vida fent de taper artesà. En els bons anys de la indústria tapera te fàbrica pròpia, fins que un dia es crema, però l'incendi no resulta gaire misteriós i al darrera s'hi endevina la mà de l'avi Met que volia cobrar l'assegurança, però els de la companyia no ho veuen clar i l'home es queda sense ni cinc. Aleshores, cap a l'aventura com tants amics, i marxa a fer les amèriques, a veure que hi troba. Com que no hi trobar res, anys després torna escurat de butxaca i amb els somnis sota el braç, i per guanyar-se la vida fa taps de fàbrica en fàbrica.

En Jaume es casa a Palamós el 1880 amb Francisca Sais Riembau (Palamós, 1859-1915), i tenen dues filles. La Pepita Marsillach Sais (Palamós, 1892-Mataró, 1960) es casa amb Francesc Costa Mir i serà la meva àvia. L'altre filla, Estrella Marsillach Sais (Palamós, 1887-1940) es casa amb Joan Darné Pasqual, també taper de Palamós i músic de cobla, que també dona molts disgustos a la família perquè no li agrada massa ajupir l'esquena, i li tira la cosa de les faldilles del veïnat. L'Estrella i en Joan tenen dues filles, la Paquita i l'Angelita, –bona gent– a qui vaig conèixer i tractar molt en els viatges que fèiem sovint a Palamós a veure els parents. En diverses fotos hi surt la colla palamosina, i sempre la Paquita Darné Marsillach (1914-1991) amb el seu marit Joan Reig i el seu fill Juli; i també la seva germana Angelita Darné Marsillach (1921-2015) amb el seu marit Juli Casanovas i els seus fills Joan (1943-2018) i Marta (1951).

En Josep Marsillach Laberti, l'oncle Pepito del meu pare, també fa tronar i ploure perquè es dedica amb certa assiduïtat a feines dubtoses, com el contraban de tabac i a robar enciams i melons de les hortes empordaneses, activitat li costa un disgust, quan uns pagesos alertats l'esperen un dia i li fan una cara nova. De fet, ell era un terrissaire de primera i en aquest ofici hi treballa quan vol menjar i no hi ha res d'on estirar i la necessitat apreta. Mig rodamón passar per molts indrets de Catalunya, a Calella els anys vint, i durant els anys trenta a Mataró exercint el seu ofici a Can Capell, al carrer Sant Josep. La seva vida amorosa també és precària, anant d'una dona a l'altre, amistançant-se i fent-la ballar.

Més empordanesos genials que no passaran a la història amb majúscules, però que no oblido, son les germanes Sais, cosines de la meva àvia Pepita Marsillach Sais. La Maria Sais Bosch (Palamós, 1884-1974) es va casar per poders amb un indiano que s'estava a Bolivia, Don Armando Camós Bosch (Palamós, 1872), persona de molts cabdals. Resulta que era originari de Palamós i es volia casar amb una pubilla d'aquesta població, i a través de tercers va concertar el matrimoni amb la seva cosina-germana Maria, amb la que es duia força anys. La noia després del tràmit legal va agafar el barco dirigint-se cap a Bolívia a conèixer el seu marit i la plantació de cafè de la que era propietari al llarg del riu Beni. Varen establir la residència a la població de Sorata, vora el llac Titicaca, en una luxosa mansió en la que en alguna ocasió es varen fer recepcions de primera categoria, amb la presència de ministres de la República. Sorata, que ara mateix es una zona pobra on grans edificis antics i vistosos delaten el seu passat colonial, en aquells temps era un gran centre comercial a causa del tràfec de cautxú, coca y quinina. Explica la memòria de la família que el pare de Don Armando, que havia fet el capital traficant amb esclaus, va morir enmig d'una terrible

agonia en la que se li presentaven les persones que havia venut i maltractat.

Tinc una carta de Diego Batlle, nebot de Maria, que explica anècdotes d'aquesta; la va escriure el dia 21 de gener de l'any 1975, al meu pare, i diu: «*Marchó con su marido a América donde él tenía sus grandes negocios a lo largo del Río Beni. La casa la tenía en Sorata, a unos cuantos Km. del Titicaca. Y allí procuró adaptarse a su nueva situación de esposa y madre. Lo logró plenamente pues siempre tuvo un toque de distinción que no tenían por regla general las mujeres que ella había frecuentado. Dió recepciones en su casa y hasta algún ministro de la joven República asistió a sus saraos para festejar a la sociedad del país o del contorno. Pero lo más sabroso eran sus andares con la servidumbre indígena. Las amas en aquel entonces iban siempre con un latiguillo en la mano. No lo usaban o muy raras veces. Pero tía María ignoró tal hecho y nadie en su casa se lo hizo recordar. Pero se dió cuenta que los criados huian de ella con risitas solapadas, como de burla. Otra vez vió que las flores del jardín estaban descuidadas y que el indio encargado de arreglar los parterres permanecía la mayor parte del día tumbado tomado el sol y con el sombrero de anchas alas colocado sobre la cara. Tía María no pudo aguantarse y le espetó: –Juancho, debes cuidarte de las flores. Todo está muy abandonado. A lo que él contestó: –Juancho no hacer nada porque Mamá no le pega. No valieron razonamientos de ninguna clase y el indio ni siquiera se movió. Entonces mi tía lo contó a su suegra. Y esta, que era muy enérgica, le contestó que estaba apañada si guardaba contemplaciones a los indios que debía pegarles cuando convenía y dejarse de buenas palabras. Tía María aprendió la lección. Y cuando otro día vió a Juancho tumbado tomando el sol, no pudo dominarse y con aire frenético cogió la fusta de montar y salió al exterior. Buen punto el indio la vió blandiendo el latiguillo se enderezó rápido y se fué a arreglar los parterres. Cierto que el*

indio no escarmentó, pero mi tía había aprendido la lección o sea que no se debe dejar a los criados que se burlen del dueño».

Maria després d'uns anys d'estar-se a Bolívia torna amb el seu marit a Palamós on es fa construir un gran casa d'estil colonial al lloc del Padró, i una de més reduïdes proporcions al passeig de la ciutat. Son uns anys de gran comoditat per Maria, vivint rodejada de criats i d'atencions per part del seu marit, que li tenia una gran passió. Don Armando va regalar al museu de Palamós molts objectes etnològics americans: fletxes, armes, pells dissecades, instruments de tota mena. Temps després van a viure a Barcelona. Fill seu és Santiago Camós Sais (1903-1993) que es casa amb una noia de Palamós, Carme Costa Ribera (1908-1987), estudiós del cinema, publica el llibre *Técnica de la proyección cinematográfica,* l'any 1971.

La família Oller

L’origen documentat de la nissaga és **Francesc Oller**, que neix a Pineda (Maresme) cap a l’any 1770, població on s’està tota la vida. Ell i la seva muller, Isabel Comas, també de Pineda, formen una família molt modesta dedicant-se a treballar al camp com assalariats. El fet que cremessin l'arxiu parroquial durant la guerra civil fa impossible investigar la línia genealògica anterior, i la documentació notarial tampoc no dóna cap detall.

Del seu fill **Joan Oller Comas** sabem que neix a Pineda l'any 1803 i casa el 1829 a Santa Maria de Mataró amb Teresa Vallribera, nascuda en aquesta ciutat el 1805. El matrimoni passa a residir a Pineda on Joan treballa com el seu pare de jornaler al camp. En aquesta població hi neixen els seus fills Josep (1831), que de gran serà teixidor, i Joan (1832). Cap el 1835 van a viure a Mataró, potser a causa de la por als carlins que duu a molta gent a deixar els poblets a la recerca de ciutats més segures. A Mataró tenen tres fills més, i tots paletes: Francesc (1835), Bonaventura (1838) i Antoni (1845-1896). L'any 1857 el matrimoni viu al carrer del Prat nº27, i Joan, el pare, fa d'hortolà.

El següent pas generacional ens duu a **Joan Oller Vallribera** (1832-1912), que neix a Pineda i casa a Mataró l'any 1855 amb una noia d’Arenys de Mar, Josefa Estapé Cosso (1836-1897). El matrimoni resideix uns anys al carrer del Prat nº26, treballant ell de paleta, i tenen dos fills. Josep (a) *Fermin* Oller Estapé (1856-1926), entre d’altres oficis farà de fuster, casa amb Margarita Serra i l’any 1900 viu al carrer Puerto Rico nº25, amb els seus fills Carme (1889-1966),

Personal del Cafè Espanya l'any 1907,
Francesc Oller amb el rellotge penjant

Maria (1891-1959) i Pilar (1895-1952). El segon fill és Francesc (1858), de qui parlo ara mateix. Joan, cap a l'any 1864, coincidint amb una època de gran penúria econòmica a la ciutat, marxa amb tota la família a residir a Badalona, on neix l'any 1867 la seva filla Concepció. Les voltes de la vida fan que disset anys després tornin tots a Mataró, empadronant-se el dia 17 de juny de 1882 al carrer d'Altafulla nº29. Dues notícies que tenim d'ell són que el 1899 edifica una casa de la seva propietat al carrer de Mata, i que l'any 1911, poc abans de morir a vuitanta anys, era asilat a la llar Cabanellas, i segons els registres del padró sabia llegir i escriure.

De **Francesc Oller Estapé** (1858-1919) en sabem més coses, ja que té una vida més moguda que els seus avantpassats. De jovenet viu a Badalona, on s'havia traslladat la família per motius laboral; fa el servei militar de l'any 1880 al 1883 i llicenciat resideix a Mataró, amb la seva família. De seguida entra a treballar de teixidor a la societat *Cooperativa Obrera Mataronesa* de la que passa a ser un soci més. L'any 1887 era vocal de la comissió de queviures, i quan la cooperativa fa fallida passa a treballar del seu ofici en una altre fàbrica. El 1895 encara fa de teixidor, però amb la crisi tèxtil de final de segle, quan totes les fàbriques de tissatge tanquen i al tèxtil només hi queda el gènere de punt, es veu obligat a canviar d'ofici.

El dia 12 de novembre del 1898 el seu pare li deixa mil pessetes que es compromet a tornar en quatre anys al sis per cent d'interès, per invertir-les en un cafè a la plaça Pi i Margall nº11-12 (ara plaça de Cuba). L'endemà compra el negoci als hereus de Bonaventura Bagué Puig, l'anterior propietari, i la família es trasllada a viure a la casa. Han passat nou anys, i el dia 3 de març de 1907 al periòdic *La República* apareix la següent notícia: «*Hoy por la noche debe inaugurarse oficialmente el "Centro de Licenciados del Ejército" en esta ciudad, cuyo domicilio social lo tiene en el café antes Oller sito en la*

plaza de Pi y Margall». Resulta que Francesc havia llogat el cafè i l'any següent el ven per 1.875 pts. En l'inventari fet en aquesta ocasió hi consten totes les pertinences del local: vuit llums de gas, sis d'elèctrics, sis perxes per abrics, dos rellotges de paret, disset taules per prendre el cafè, una per jugar al *burro*, tres per jugar al *tresillo*, cinquanta cadires de fusta, trenta de boga, sis balancins i alguns bancs. També dotze copes de *bolado* o vermut, vint-i-quatre d'aigua, sis de licor fi, sis de *sigaló*, nou botelles d'orxata, dotze d'aigua, vint-i-quatre per rom o aiguardent, dues olles, quatre *bandejas* d'alpaca, quatre palanganes, seixanta jocs de copes i tasses de cafè, quatre cafeteres d'alpaca, seixanta plats de cafè, culleres, un molinet, i un torrador de cafè. Amb la venda, la família va a viure al carrer Isern nº12.

La venda del local era per fer-se càrrec d'un nou establiment situat a la mateixa plaça i al número 9-10. Es dirà *Café España*, a l'antic local de la *Societat Unió* edificat per l'arquitecte Puig i Cadafalch, una de les seves primeres obres. La inauguració té lloc a les nou del vespre del dia 2 de març de 1907, i la premsa comenta que es tracta d'un *espayós i bonic cafè*. Com que l'edifici era de grans dimensions el dia 1 de maig del mateix any lloga a la Societat Recreativa *La Harmonia Mataronesa* l'us de la sala del primer pis i de la sala de ball i de teatre de la part posterior. Es conserva una bonica foto de Francesc i el seu germà Josep (a) *Fermin* amb els cambrers del cafè. Per tradició familiar se sap que el cafè era lloc de reunió d'obrers republicans i que s'hi discutia de la situació política. Francesc Oller havia estat influenciat en aquestes idees en la cooperativa tèxtil on havia treballat, donada la component republicana i anticlerical de l'establiment, que manté la primera escola laica oberta a la ciutat, i devia de militar en algun grup republicà, ideologia que encomanaria al seu fill Emili, el meu avi. El cafè no va durar massa temps a les seves mans, perquè consta que cap el 1915 treballa a Barcelona amb el

seu fill Emili, i que la família viu al carrer Sant Ramon 35. La façana del cafè la podem veure en diverses postals antigues de Mataró, i reformat servirà uns anys com escola pública.

Francesc casa cap a 1886 amb la mataronina Antònia Reynés Lleonart, i viuen al carrer Sant Cugat 8, on neix la seva filla Francisqueta (1887-1960), que de gran seria jornalera en una fàbrica de punt. En morir la seva muller casa amb una altre mataronina, Emília Solà Grané (1867-1956), filla de Josep d'Igualada i de la mataronina Margarita. Tenen dos nois, Emili (Mataró, 1895-1970), i Joan (Mataró, 1900-1968). Francesc Oller Estapé morirà amb 61 anys el dia 26 d'octubre del 1919, a les dues de la matinada d'*edema pulmonar*, a la casa del Camí Ral 85 (actual 262), on es queda a viure la seva viuda.

Empleats de Can Majó l'any 1920 (Emili Oller amb 'pajarita')

La família Oller Fort

Emili Oller Solà (1895-1970)

El meu avi matern neix a Mataró el dia 22 d'agost de l'any 1895 i comença l'educació, com tants nens, a l'escola dels escolapis, però els seus estudis es reduiran a aprendre a escriure i llegir, i quatre rudiment de cultura general, tal com corresponia a un fill d'obrers. Deixa l'escola per la necessitat que tenien els pares d'un sou més que els ajudés a viure, i fa d'aprenent d'impressor a Barcelona. El servei militar –era de la quinta del 1916–, l'havia de dur a Melilla com a soldat d'intendència, però gràcies a la intervenció d'influències i d'una caixa de puros regalada amb oportunitat al militar que remenava els papers dels destins, el maig de 1917 és declarat inútil.

Torna a Mataró i entra a treballar a Can Majó Terrades, que era una empresa dedicada a la venta de llavors i l'exportació de patates a Europa, les famoses *Mataró Potatoes*. L'Emili feia d'escrivent i es converteix en persona de confiança de l'empresa, encarregant-se de tot allò relatiu a l'exportació. En aquesta responsabilitat fa alguns viatges a París i Londres per tancar tractes comercials, aprenent anglès i francès; mentrestant fa el batxillerat amb l'ajuda d'un professor barbut que li dóna lliçons a casa seva. El mes d'agost de 1924 el declaren exclòs totalment del servei militar i la seva vida fa un tomb.

Es casa el 22 de setembre del mateix any amb **Maria Fort Albert** (1896-1949), i es celebra la cerimònia religiosa al santuari de la Misericòrdia de Canet de Mar. El viatge de nuvis el fan a París i a Londres, ciutats que ell ja coneixia, i en tornar van a viure al Camí Ral 267, amb la família d'ella. El matrimoni té dues filles, la primera, Margarita, que neix l'any 1926 i viu només setze mesos, hi ha algu-

na fotografia d'ella. A la segona, la meva mare, també li posen el nom de Margarita, i neix el dia 17 de setembre de l'any 1929.

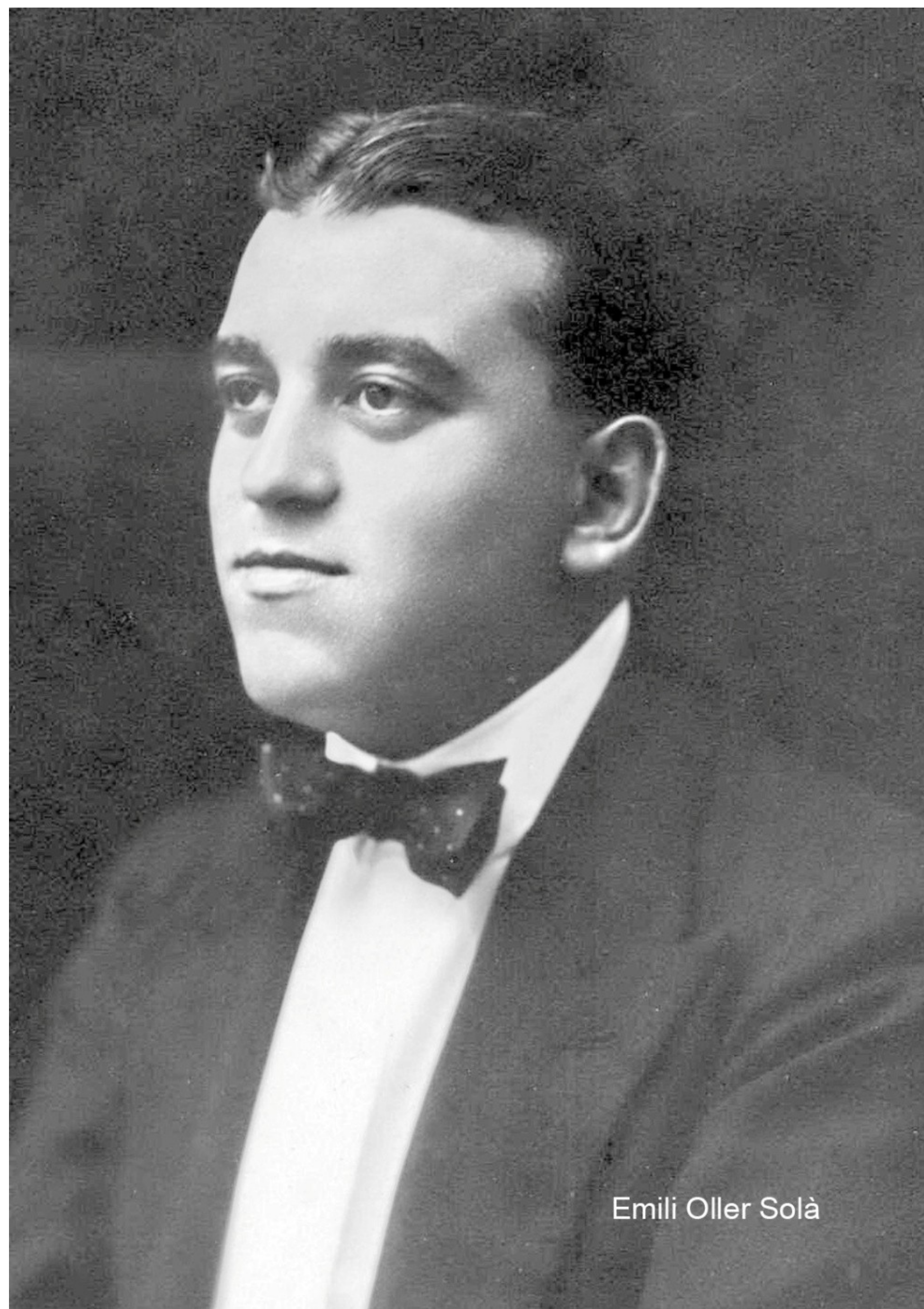
En casar-se Emili enfocar la vida per altres viaranys; plega de Can Majó i passa al mon de les assegurances, activitat a la que es dedicaria la resta de la seva vida. L'any 1927 obté el carnet de *l'Asociación de Agentes de Seguros* i obra un despatx com a comercial de la companyia *La Abeille*, però aviat fa d'autònom. Una llibreta de registre de pòlisses documenta la seva activitat. Els anys de la república obra el *Centre Jurídic Administratiu del Maresme*, que dura poc temps, però de fulls de carta amb el logotip en devia fer imprimir un munt perquè jo anys després encara els feia servir per escriure.

L'Emili era una persona nascuda per a dedicar-se a la política i la influència decisiva li ve de l'ambient obrerista que es vivia al cafè del seu pare, on sabem que hi anaven vells republicans federals a parlar de política, converses que seguia amb molta atenció. Consta la seva militància republicana els temps de la dictadura de Primo de Rivera, i s'apunta al *Centre Republicà Federal* el maig de 1931, i en el procés unificador posterior entra a *Esquerra Republicana de Catalunya*. Era un home de confiança del partit i a vegades li encomanen algun càrrec, així el desembre del 1933 la Generalitat per decret el nomena president de la Comissió Arbitral de la circumscripció dels partits judicials de Mataró i Arenys.

Dels anys de la República tenim un text escrit de la seva mà de caràcter social-demòcrata: a favor de la intervenció de l'Estat pel que fa al món del treball: control dels salaris perquè siguin justos, assegurança social, sanitat, jubilació, subsidi familiar per fills nombrosos, escoles públiques, etc. «*Con estas garantias propuestas afirmo rotundamente que la humanidad daria un paso gigantesco en la solución de su más fundamental problema y que la fraternidad entre los hombres pasaria del sofisma que es en la actualidad a una es-*

pléndida realidad». Per la qual cosa proposa un nou sistema tributari amb impostos directes que siguin fàcils de recaptar *«y que no pase como actualmente que por la complicadísima organización vigente, se necesita un verdadero ejército de funcionarios»*. També escriu que «*La subsistencia durante 27 siglos de este sistema capitalista o monetario, indica la bondad del mismo, lo que se demuestra teniendo en cuenta que en nuestros dias cumple a la perfección el fin por el cual fue creado y que a pesar de que tiene algunos detractores, la inmensa mayoria lo acepta como bueno y lo reconoce como lo más trascendental que se ha realizado en materia económica*».

Arribar la guerra. Com que tenia certa rellevància dins l'organització republicana local, quan el dia 25 de juliol de 1936 detenen, entre d'altres persones de dreta, el senyor Casimir Labori, des de la presó li escriu una breu missiva, el dia 4 d'agost, –que encara conservo– per tal que intercedís per ell amb aquestes paraules: «*Amic Oller: el dia 25 del prop passat juliol a la una del migdia en van venir a casa a detenir-me i portat a l'Ajuntament varen manillar-me i em portaren a la presó. Ni directa ni indirectament em fou indicat el motiu de tal mida. Em creia se m'indicaria el motiu fonament de tal detenció, però durant aquests dies res he sabut. Jo no trovo en la meva vida cap acte que pugui ser causa de la presó que sofreixo i per ço em veig impossibilitat de donar i donar-me la més petita explicació. Des de que sóc a la presó no he vist ni he parlat amb ningú i és per ço que em dirigeixo a vos que em coneixeu força, per si teniu medi de saber el perquè sóc aquí i tinguessiu la amabilitat de fer-m'ho saber. Mercès per tot i amb records a la vostra dona sóc com sempre amic*». La filla del senyor Labori, a qui he fet saber l'existència d'aquesta carta, em comenta que el seu pare es va lliurar de ser assassinat subornant els encarregats de la presó, que el varen deixar anar.

Emili Oller Solà

Maria Fort Albert

Després de ser elegit als rengles d'Esquerra Republicana de Catalunya, el mes d'octubre de 1936 és nomenat regidor de Finances de l'Ajuntament de Mataró, càrrec que en la reorganització municipal del juny de l'any 1937 deixa pel de regidor de Serveis Públics. En aquesta dedicació pública va tenir moltes topades amb els anarquistes de la FAI, que l'amenaçaven d'anar-lo a buscar de nit i matar-lo. El febrer de 1937 explica al ple que «*ha tret una filla seva de l'escola perquè segons ell, els mestres no poden assegurar la integritat dels infants*», afirmació que causa una intensa polèmica al si del Consistori, amb protestes del regidor de Cultura que es queixava que Oller sense haver-li dit res «*s'ha permès fer comentaris poc agradables per les escoles municipals davant d'un funcionari a quí no havia de dir res*».

A l'extra del periòdic mataroní *Llibertat* escriu el gener de 1937: «*Corresponent al prec dels companys de Llibertat, em plau donar una impressió de la tasca realitzada, la que es fa en l'actualitat i els projectes que per a l'avenir ha de posar en pràctica la Conselleria de Finances. Sobre el passat, no crec convenient estendre'm en consideracions, tota vegada que la labor feta fou la normal. Respecte al present ja és completament diferent, perquè el moment de transformació que viu el nostre poble, es deixa sentir fortament als diferents aspectes tributaris. En quant als ingressos calculats en pressupost, pels motius que està a l'abast de tothom comprendre, fallen en una proporció força important, mentre les despeses s'incrementen en proporcions insospitades, particularment en la Brigada d'Obres i Assistència Municipal, entre d'altres, que de no comptar-se amb recursos extraordinaris, produiria un trastorn econòmic de molt difícil solució. En el que al futur es refereix, amb sinceritat, crec que és molt aventurat fer profecies, ja que si bé es pot assegurar que una bona part de les partides que serviran per a nodrir un pressupost municipal són en aquest moment impossibles d'aplicar, les que han*

de substituir-les són difícils de preveure. Es fa conversa sobre la municipalització de la terra, de la vivenda, dels proveïments, d'un impost sobre el salari, entre altres noves fonts d'ingressos, però el cert és que com ja dic anteriorment, tot és molt prematur i ha d'ésser fruit d'un molt meditat estudi. Resumint tot ço transcrit, crec poder afirmar que el futur pressupost, que podríem qualificar de transacció, entre un passat que s'extingeix i un esplendorós futur que ja es dibuixa, serà a base de partides que ja serveixen per a l'actual i la resta amb les aportacions que les noves fonts de riquesa ja assenyalades, aconsellin incorporar, fins que una vegada acabada la guerra i endegada la revolució es podrà anar a estructurar sobre bases definitives la tributació, d'acord amb la nova economia que neix».

El novembre del 1937 deixa l'Ajuntament i és nomenat Delegat de la Vivenda de la Generalitat de Catalunya a Tordera i Blanes, i passa a residir amb la seva família en aquesta darrera localitat. Arran dels bombardeigs sobre el poble trasllada el seu domicili a Lloret, ja que es comentava que el fet que hi hagués estat estiuejant el general Queipo de Llano feia segura la vila, com així va ser. En aquesta localitat va viure el final de la guerra, i quan era a punt de marxar cap a França, no es decideix a donar aquest pas. S'amaga primer a Lloret a l'hotel dels Plana, de qui era amic, i després a Mataró, on la seva família torna sense ell. El viatge entre les dues ciutats, l'abril de 1939, el fa de nit amb tren, i pujant de l'estació cap a la casa del Camí Ral, al carrer de Sant Joan es creua amb un funcionari del jutjat, el Sr.Terés, que el coneixia i el saluda, però mai no el denuncia.

Mesos després el detenen a casa a causa d'una denúncia anònima que, segons la família, devia fer el seu propi sogre, que era una persona molt primitiva i mai no va suportar que la seva filla única es casés. Així que el duen a la presó el dia 25 de juliol de 1940 i s'hi

està fins el dia 24 d'octubre, quan el deixen anar en llibertat provisional mentre s'instruïa la causa contra d'ell, i torna a ser detingut el dia 15 d'agost de 1941 de cara a processar-lo. Aquest retard en el judici es diu a la família que va ser perquè una funcionària del jutjat anava posant el seu expedient a sota de tot, però al cap i a la fi el judici es fa a la caserna de Mataró. Mentre era a la presó de la muralla, havia d'anar a declarar a peu fins la caserna emmanillat junt amb d'altres presos polítics, passant pel mig de la Riera i la Rambla, a la vista de tothom. El fiscal li demana quinze anys i un dia de presó, i afirma en el judici que era tant benèvol per que l'Oller no havia matat ningú ni robat res. Però és absolt de tots els càrrecs. La família va anar vivint gràcies a malvendre dues cases, una al carrer d'en Pujol i una altre al Camí Ral.

Vet aquí la documentació del judici:

«Informe de: Emilio Oller Solà, de 45 años de edad, casado, agente de seguros, hijo de Francisco y Emilia, natural y vecino de esta ciudad con domicilio en la calle Real nº267.

Pertenecia al Centro Republicano Federal y después al partido de Izquierda Republicana, habiendo ingresado en el primero de dichos partidos cuando su fundación en esta ciudad, siendo un activo militante y propagandista del mismo y habiendo ostentando cargos directivos; también ostentó el cargo de Presidente de la Junta Arbitral de Contratos de Cultivo de los distritos de Mataró-Arenys, en el desenpeño de cuyo cargo actuó parcialmente fallando los expedientes en forma sistemática contra los propietarios.

Tomó parte muy activa en la preparación de las elecciones de Febrero de 1936 en las que figuraba como Candidato suplente por el Frente Popular y actuó de interventor en favor de dicho partido en la 3ª Sección del 3º Distrito de esta ciudad; salió elegido y desde dicha

fecha ostentó el cargo de Consejero Regidor del Ayuntamiento de esta ciudad. Iniciado el G.M.N. [*Gran Movimiento Nacional*] *continuó encuadrado en el Frente Popular y en Octubre de 1936 fué designado para representar al Centro Republicano Federal en el Ayuntamiento que debía sustituir al Comité de Salud Pública en el cual actuó como Consejero de Hacienda y también Concejal Delegado de Servicios Públicos.*

Por datos que obran en esta Delegación el informado con fecha 5 de Junio de 1937 solicitó permiso para el uso del arma corta de su propiedad marca F.N. nº 397.926 calibre 7,65, haciéndolo juntamente con todos los indivíduos que formaban parte del funesto Comité de Orden Público Local y por conducto del ayuntamiento, solicitándose dicha licencia "para el servicio peculiar que cada uno tiene encomendado". Cuando fué relevado del cargo de referencia fué designado Comisario Delegado de la Vivienda de la Generalidad de Cataluña en los pueblos de Blanes, Lloret y Tordera. Es de conceptuación anti-religiosa y considerado totalmente contrario al G.M.N. Pueden informar los Sres. Secundino Masuet, Antonio Subirá, Antonio Coll Gasau, Francisco Recoder, Jaime Recoder y José Tarrés.

Por Dios, por España y su Revolución Nacional-Sindicalista.

Mataró 23 de abril de 1941.

Sentencia: En la Plaza de Mataró a veitiseis de Septiembre de mil novecientos cuarenta y uno.

Reunido el Consejo de Guerra Ordinario de Plaza, nombrado para ver y fallar el procedimiento sumarísimo número 1486, seguido contra el procesado Emilio Oller Solá, de 45 años de edad, casado, agente de seguros, natural y vecino de Mataró y cuyas demás circunstancias ya constan en el presente sumario. Dada cuenta de las actuaciones sumariales por el Sr. Secretario del Consejo; oidos los infor-

mes del Ministerio Fiscal y de la Defensa, así como las manifestaciones del procesado presente en el acto de la vista, y

Resultando: Que el procesado Emilio Oller Solá, antiguo afiliado a partidos republicanos, durante el Movimiento Nacional fué concejal del Ayuntamiento de Mataró y delegado de la vivienda por varios pueblos de esta província, sin que conste la comisión por el mismo de ningún hecho delictivo de caracter criminoso, favoreciendo a varias personas.

Hechos probados: Considerando: que los hechos que se dan por probados en el anterior resultado no son constitutivos de delito; que solo pueden ser penados aquellos hechos que previamente define la Ley como delictivos; y que, por tanto, procede la libre absolución del procesado.

Vistos los preceptos legales de general aplicación, Fallamos que debemos absolver y absolvemos al procesado Emilio Oller Solá. Así por esta nuestra sentencia lo pronunciamos, mandamos y firmamos.

Otrosí: apreciando el Consejo de Guerra que si bien los hechos relatados en la anterior sentencia no son constitutivos de delito, si pudieran estar comprendidos en la Ley de Responsabilidades Políticas de 9 de Febrero de 1939, por lo que respetuosamente llama la atención de la Autoridad Judicial, por si estima procedente la remisión de los testimonios correspondientes al Tribunal Regional de Resposabilidades Políticas a los efectos consiguientes».

L'historiador Joan Giménez ha escrit sobre el judici del meu avi Emili. «El 19 de juny de 1940, la Guàrdia Civil de Mataró tingué coneixement per «una confidència» que en una casa del Camí Ral hi havia amagat Emili Oller Solà, que havia estat regidor d'Hisenda i de Serveis Públics a l'Ajuntament en el període «de la nefasta república». Se l'acusava també d'haver fet campanya a favor del Front Popular. Fou detingut i interrogat. Indicà que s'havia amagat a casa

seva perquè alguns dels seus companys de consistori havien estat detinguts a la fi de la guerra i en aquells moments ja estaven en llibertat. Explicà que residí a Lloret des de 1938 per raó del seu càrrec de delegat de l'Habitatge a la zona de Lloret, Tordera i Blanes. Afirmà que durant l'exercici del seu càrrec tots els propietaris cobraren els lloguers amb una deducció del deu per cent per despeses d'administració. Entrà en prsó preventiva el 23 de juliol de 1940.

El 30 del mateix mes i any fou interrogat pel jutge militar de Mataró i explicà que mai no s'havia amagat, «ya que figuró desde un principio en la carta de racionamiento, sacó las cédulas personales [...] y firmó la hoja de prestación personal». En dates posteriors es reberen testimonis de propietaris de finques de Lloret, Blanes i Tordera que avalaven la seva gestió.

El 24 d'agost de 1940, Vicenç Montasell i Sala, de Mataró, declarà que durant el conflicte bèl·lic Oller aconseguí fer signar un document a l'alcalde de Mataró segons el qual ell era a l'estranger des d'abans de l'esclat de la guerra i el seu germà Salvador Montasell s'havia incorporat a l'exèrcit de la República, quan la realitat era que Vicenç havia fugit a la zona franquista i Salvador estava amagat. Gràcies a la intervenció d'Oller cessà «la persecución y molestias a mi família». El 24 d'octubre de 1940 restà en llibertat provisional.

El 23 d'abril de 1941, el delegat d'Informació i Investigació de la Falange a Mataró, Josep M. Mestres Simon, afirmava que Oller havia estat «Presidente de la Junta Arbitral de Contratos de Cultivo» als districtes de Matarò, Arenys, «en el de sempeño de cuyo cargo actuó parcialmente fallando los expedientes en forma sistemática en contra de los propietarios». Mestres afirma que en el període de guerra sol·licità permís per portar «arma corta» i concloïa que «es de concepción anti-religiosa y considerado totalmente contraria al G.M.N.». Un bon nombre de testimonis confirmaren la seva actuació en el conflicte rabassaire indicant que, com a president de la

junta arbitral, amb el vot de qualitat secundava sistemàticament la posició dels parcers.

El 15 d'agost de 1941 tornà a la situació de presó preventiva. El consell de guerra se celebrà a Mataró el 26 de setembre de 1941, presidit pel coronel José Yanguas Elorz. El fiscal sol·licità la pena de quinze anys de presó menor per un delicte d'«Auxilio a la rebelión». El defensor argumentà que de les investigacions dutes a terme no hi havia cap persona perjudicada per l'actuació d'Oller i si alguna de beneficiada i sol·licità l'absolució, que li fou concedida pel tribunal. Tribunal Militar Territorial Tercer. Barcelona. Causa 001486. TT5-64».

En tornar a la vida normal es dedica a la vida familiar i al negoci d'assegurances representant diverses companyies. Uns anys després patiria una gran tragèdia, la seva muller no pot superar una operació i el dia 27 d'octubre de l'any 1949 moria. Ell, que era un home de mon i molt ben relacionat, va anar continuant la seva vida fent-se soci del *Casal Iris* i *La Walkiria*, gent amb la que sortia a moltes excursions per Catalunya, com documentes diverses fotografies.

De tota manera tenim un text escrit de la seva ma que indica de manera precisa que tenia certa activitat clandestina els anys quaranta o cinquanta: "*Amics: Els dos companys aquí presents, domiciliats a Mataró, capital del Maresme, obran com a fundadors d'E.R. de C. en dita ciutat i havent tingut càrrecs polítics d'elecció popular i representatius del Govern de la Generalitat de Catalunya, tenim a ve sotmetre a la vostra consideració, i d'acord amb lo exposat de paraula en l'anterior reunió, els punts polítics i econòmics, que en principi, ens hem de comprometre tots a acceptar i en el seu dia defensar, premisa indispensable per a poder poarat endevant el nostre comès d'organitzar amb tota eficàcia la nostra comarca i que, potser immodestament,creiem que també podrà ajudar a las de la resta de Catalunya. Els punts bàsics sobre els que creiem precís un acord,*

són per ordre de la seva importància, els següents: econòmics, polítics, socials i religiosos.

En l'aspecte econòmic, el més important de tots en els moments que vivim, creiem que el ciutadà i més específicament el treballador, té de tenir absolutament garantida la seva existència per mitjà d'un salari remunerador, sempre d'acord amb el preu d'articles corrents de menjar, veure, cremar i vestir, com a fruit directe del seu treball i adamés per mitjà d'una assegurança controlada per l'Estat, deu tenir totalment coberts els accidents de la forma que sigui, tant al treball com a la vida privada, la malaltia, operacions quirúrgiques i enterrament, tant per ell com per als seus familiars. Assegurança d'atur forçós i un retiro decorós en el moment que físicament quedi incapacitat per el treball. També deu establir-se uns plusus addicionals per els obrers casats incrementats per cada fill que tingui el matrimoni i fins que cada un d'ells compleixi l'edat de 16 anys. Així mateix correrà a càrrec de l'Estat, l'educació obligatòria dels fills fins dita edat. Entenem que totes aquestes despeses i totes les altres del futur Estat, es deuen haver de cobrir amb un sol i únic impost, sobre els ingressos de tots els ciutadans, tals com són, rentes, beneficis per el concepte que siguin, herències, etc.

En l'aspecte polític, com a forma, entenem que deu ser la República Federal i com a fons la llibertat absoluta de pensament, paraula, reunió i d'impremta, amb l'única limitació del respecte que mútuament es deuen tots els ciutadans, les lleis establertes i els homes que les representen.

En l'aspecte social propugnem la llibertat absoluta de sindicació i entenem que el capital i el treball són dos estaments que no poden sobreviure en l'actual sistema econòmic sense anar d'acord, per tant, és just que dels beneficis d'aquest maridatge en participin equitativament ambdues parts.

En l'aspecte religiós, propugnem l'absoluta separació de l'Església i l'Estat, no obstant com a demòcrates que sóm, entenem que tothom té dret a practicar la creència religiosa que tingui per convenient solsament dintre els seus respectius temples i sense inmiscuir-se en qüestions que no siguin del seu exclusiu ministeri.

Com a complement de la qüestió política, i tenim en compte la immensa tragèdia viscuda pel nostre poble, fruit, al nostre entendre, de la multiplicació de partits, causa principal de la nostra desfeta en la guerra civil, propugnem que una vegada restablerta la normalitat i prèviament depurats els homes del partit, cel.lebrar un congrès i en ell acordar la seva disolució fundant inmediatament el nou Partit de la Democràcia Catalana amb l'absoluta seguretat que dintre d'ell hi entreran tots els catalans que de veritat siguin demòcrates i que veritablement estimin la llibertat».

També es conserven unes cartes dirigides a Caracas al seu amic el mataroní exiliat Joan Bachs i Curtina, un dels *boigs* que ha retratat Esteve Albert. Contenen alguns fragments de gran interès. Carta del 25 de març de 1961: «*La situació política aquí és la pròpia de totes les dictadures, la premsa dirigida des de Madrid, tots els diaris del país diuen el mateix, la ràdio i la televisió igualment, i el clero que és beligerant a tot ser-ho, beneïnt i aprovant tot el que passa sigui el que sigui, en l'aspecte econòmic la situació ha millorat degut no pas a un més elevat poder adquisitiu de la massa, que aquest continu siguent un dels més baixos d'Europa, sinó degut a l'exportació, que gràcies als jornals baixos, podem competir amb l'extranger i això fa que no tinguem paro obrer ja que en cas contrari el clima fora asfixiant degut al pobre poder adquisitiu de la població. Aquí a Mataró continua l'invasió espanyola fins a l'extrem que crec que són més els forans que els nostres i per aquest motiu creix la ciutat per tots els extrems, primer s'omplen de barraques i de mica en mica es*

formen poblacions satèlites que per què en tinguis una idea a Sardanyola o sigui al Poble Sec es calcula una població de set mil ànimes i la quasi totalitat d'importació, això és una mostra ben palesa de que el nivell de vida del país és baixíssim, ja que per fugir de la misèria d'arreu la gent emigra cap a la nostra terra, que malgrat tot, encara és una espècie d'oasi dins el degavell nacional».

Carta del 15 de desembre de 1961: «*He rebut el teu fullet que és molt interessant però amic Joan lamento molt haver de dir't-ho, la joventut actual ja no es preocupa d'aquestes coses que ells qualifiquen de tonteries i sols els preocupen els esports i en especial el foot-ball que els absorbeig tota la setmana, els tres primers dies per lo passat i el resta per al futur, així és com es desenrotllen les activitats de la nostra joventut després de més de vinticinc anys de nou règim*».

Carta del 22 de febrer de 1962: «*Referent a l'oferta que tens feta per venir a treballar aquí, dec informar-te que aquí les coses han canviat radicalment, ja que la vida aquí s'ha posat caríssima lo que ha obligat a augmentar els sous d'una manera considerable, per tan a lo que tu preguntes dec contestar-te que actualment crec que el càrrec que t'ofereixen el mínim que tens de demanar és de vuit a deu mil pessetes al mes, adamés dels beneficis de les cargues socials. Això que et dic no és cap exegeració ja que tens de tenir en compte que de lloguer, si trobes casa, tindràs de pagar 1000 ptes. al mes, un quilo de carn val 90 pts., un ensiam 2'50 pts., una entrada de cine 15 pts., en fi tot per aquest ordre per lo que és indispensable guanyar un sol elevat si es volen cobrir gastos i amb el benentès que et serà indispensable que els teus t'ajudin, ja que amb el teu sou únicament quedaries encallat*».

Cartes de Bachs parlen de les baralles entre els partits catalans de l'exili, amb notes de la política de Veneçuela de gran interès. Carta del 21 del febrer del 1961: «*Em preguntes què passa a Veneçuela.*

T'ho explicaré en poques paraules. Quan va caure el dictador [el general Pérez Jimenez] *i es varen reorganitzar els partits va haver-hi la votació va guanyar l'Acció Democràtica* [de Rómulo Betancourt] *un partit de tendència esquerrista i netament popular, una espècie d'Esquerra Republicana de Catalunya. Ara bé, governar en aquest país en "esquerra" és impossible car de seguida surten els podestants, clero, militars, latifundistes i tanquers, que amenacen el govern en fotre'l de sotsobre i, llavors, per a conservar, almenys, el sentit democràtic i constitucional el govern ha de començar fent equilibris i oblidant tot lo previst en propagandes i mitins electorals. I ja hi sóm!! Per un costat, els de baix foten escàndol que és un gust perquè, ai las!, no hi ha res de res de lo promès i, per l'altre, els de dalt, fotent-se de por pels esgarrips dels de baix no se'ls acut res més que cercar generals per a donar un cop d'estat que els asseguri, almenys per 8 o 10 anys més, la tranquil.litat a base, naturalment, de fotre garrotades als po-brets que no mengen i de donar-los facilitats a ells per anar doblant i hasta triplicant llurs interessos. En fi! Lo de sempre, amic Emili. L'egoisme humà i l'afany de domini per un costat i la ignorància, l'aldarull i la necessitat per l'altre. I, en mig, un govern que, per instint de pròpia conservació, es decanta invariablement al costat dels més temibles en detriment de les masses*».

Carta del 17 de març del 1961: «*Per aquí seguim com sempre esperant l'hora. Ens animem a rauxes. Que si en Jordi Pujol, que si l'abat Escarré, que si en Galinsoga, que si els "cent intelectuals" (amb en Casas, sobretot! entre els signants) demanant l'ensenyança del català a les escoles, que si patatim que si patatam, va passant el temps que és un gust*». El senyor Bachs va venir algunes vegades a casa a visitar l'avi, i jo encara el recordo.

L'avi moria a Mataró el dia 18 de maig de l'any 1970.

Família Oller Fort

Margarita Oller Fort,
Emili Oller Solà
i Josep Solà

Emili Oller Solà
Emília Solà Grané
Margarita Oller Fort
Francesc Costa Oller

Emili Oller Solà l'any 1934 al port de Valira
(Pere Pascual al costat)

Emili Oller Solà l'any 1960 a Perpinyà
amb Julià Gual i Isidre Esteve

Bonaventura Fort Marti (conegut com El Cerdà)

La família Fort

La nissaga Fort arrela a Vallcebollera, a la Cerdanya francesa, prop de la Guingueta. Fa uns anys hi vaig anar i es curiós de veure aquest poblet a la falda d'altes muntanyes que ara és lloc de segona residència i d'anar a esquiar. La part antiga és completament enrunada, però allà és on neix i viu de jove el meu besavi Bonaventura amb la seva família. La meva àvia Maria va visitar Vallcebollera els anys trenta amb el seu pare i va poder veure la casa mig enrunada de la família, sota els esqueis del Roc dels Oratoris, amb la pica de pedra excavada a la roca de la muntanya. Tot passejant pel cementiri es notable encara com es conserven arrels dels Fort al lloc, perquè hi ha làpides de persones d'aquest cognom.

El primer que coneixem, de Vallcebollera, és Jaume Fort (1713-1763) casa amb Caterina Irla; fill seu és Feliu Fort Irla (1755-1804) casa amb Maria Ferrer, morts a Espanya abans del 1822, potser a causa d'una epidèmia. Josep Fort Ferrer, neix a Vallcebollera l'any 1786 i casa el 1822 a Osseja, on vivia, amb Teresa Colomer Girau. Gent pobre, treballa la terra i mor al seu poble natal l'any 1857; ella a Perpinyà el 1839, on consta com a mendicant.

Pere Fort Colomer, nascut a Vallcebollera el 1832, que alguns documents qualifiquen de *cultivateur*, casa amb **Caterina Martí**, nascuda l'any 1835, que a la paperassa legal a vegades és nomenada Girau i Feliu. Tenen cinc fills, tots nascuts a Vallcebollera: Florentina (1858), Maria (1864), Fèlix (1867), Bonaventura (1872) i Bonaventura (1876), dos germans que seran batejats, casats i enterrats amb el mateix nom, con senyalen les esqueles que publico. Pere, fa una curta visita a Mataró l'any 1891, i s'està al nº12 del carrer Cristina, a

casa del seu cunyat traginer Joan Martí Girau, on vivia des de feia divuit anys, amb la família i la seva dona Rosa Colomé Bonamusa, de Dosrius. Mor el 1894 al poble de Nevà, vora Planoles, on es devia desplaçar per feina. De fet una ruta antiga hi anava, i hi va, des de Vallcebollera, camí de matxos que comença al costat del cementiri, pujar 600 metres fins al pas dels Lladres, sota el Puigmal i al costat del puig de Dòrria, frontera de França. I ara toca baixar 900 metres i pel collet de les Barraques cap a Planoles, i a Nevà després de travessar el riu Rigard, un total de vint-i-cinc quilòmetres.

Bonaventura Fort Martí (1872-1945) neix a Vallcebollera el dia 23 de gener de l'any 1872. En aquest racó de mon la gent es dedica a l'extracció de pissarra per la construcció de teulades, una feina molt dura, i l'economia familiar era tant precària –hem vist que el seu pare roda pel mon– que el meu besavi francès marxa sud enllà i passa la frontera amb esperança, buscant la sort. Amb quinze anys, els que te quan arriba a Mataró l'any 1887, una ciutat a la que s'hi acosta perquè hi ha l'oncle Joan Martí, te al davant un futur incert, com el tantes persones que deixen indrets de malviure a muntanya.

Com que era ciutadà francès el criden les obligacions militars al cos d'infanteria, però no en fa cas i el declaren insubmís el 7 de febrer de 1894, de tota manera acaba presentant-se voluntàriament el 8 de març del mateix any. Consta que en un accident el 2 d'abril es fractura les dues cuixes, i aquesta història de soldat no se com acaba, perquè en fer 21 anys, la majoria d'edat, casa amb una argentonina de família modesta el dia el 30 de maig de 1895, i la noia era **Antònia Albert Rigola**, nascuda el dia 30 d'abril de 1868, any revolucionari. Pel document del rector, que registre el canvi d'estat civil, consta que cap dels dos no sabia ni llegir ni escriure, ell era *jornalero* i tant els seus pares com els d'ella eren morts, dos joves a la ventura. Els Albert, més endavant en parlo, eren una família arrelada a

Argentona d'antic, ella filla del jornaler Francesc i de Josepa Rigola, i els seus avis Julià Albert i Maria Bellavista, ella del veïnat d'Alcoll.[3]

En Bonaventura que n'havia passat de totes i sabia què fer per tirar endavant, el 1897, dos anys després de casar-se, el trobem instal·lat de carnisser i amb botiga oberta al carrer de Barcelona 55, davant del mercat de peix, en un casa llogada que també els feia de domicili. El mon del bestiar li era familiar, potser perquè de petit al poble aprèn a fer de ramader. Tenia vocació per l'ofici i de bon matí s'acosta a l'escorxador abans que els altres professionals, per dirigir personalment la matança dels seus vedells i poder donar un bon producte a la botiga. Això el duu a fer-se amb una gran clientela i la carnisseria resultarà un bon negoci. Entre els carnissers era conegut com el *cerdà*, per ser originari de la Cerdanya, era un home molt popular i de prestigi, i per un fil primíssim –una única persona– escolto amb sorpresa i ulls oberts, que el seu record arriba a ara mateix. El mes d'octubre de l'any 2011 conec un senyor molt gran de més de vuitanta anys, que havia fet de carnisser i li dic que el meu besavi era de l'ofici. Quan sent el nom del *cerdà* es sorprèn i m'explica que el seu pare, també carnisser, en parlava molt d'ell, perquè era l'home de confiança de tots els professionals i quan hi havia una controvèrsia era ell qui resolia els conflictes i amb l'acord de tothom tenia la darrera paraula: *¡ho ha dit el cerdà!*. Conservo una llibreta de compres de bestiar dels anys 1912-1918, que detalla les adquisicions de vedells a diversos pagesos de Mataró, Dosrius, Argentona,

[3] Al padró de 1897 Bonaventura diu que va néixer a Vallcebollera el 23 de gener de 1872 i que feia deu anys que era a Mataro, el 1887; i la seva muller Antònia que feia cinc anys que havia arribat a la ciutat. Però al padró de 1910 senyala una altre data de neixement (1 de maig de 1870), i que l'arribada a la ciutat va ser el 1883, el mateix any que la seva muller. Al padró de 1900 la data d'arribada d'ell és el 1886 i la d'ella el 1890.

Llavaneres, Premià, amb els quilos de carn i el preu. Com a curiositat anotem que l'any 1914 els vedells comprats són 450.

Gràcies a vendre costelles i filets, en Bonaventura, que arriba a la ciutat sense res de res, aconsegueix fer-se amb un patrimoni notable. En la llibreta esmentada, a l'inici, hi ha un registre dels diners que tenia; el dia 1 de gener de 1913 eren 700 duros (3.500 pts), el dia 1 de gener de 1914 tenia 2.000 duros (10.000 pts), el dia 1 de gener de 1915 arriba a 3.000 duros (15.000 pts). La darrera anotació és del 30 de setembre de 1918 quan té 1.455 duros (7.275 pts) però explica que és *sense els valors*, o sigui que tenia inversions fetes i havia comprat algunes cases. Algunes notícies: el 1910 es dona d'alta de venda de la llet de quatre vaques de la seva propietat; el 1928 compra nou obligacions de la *Sociedad Productora de Fuerzas Motrices* per un valor de 3.150 pts. amb un rendiment del 6%; el 1929 deixa a préstec 37.000 pts., al 6'5% a Josep Jalencas de Masnou; i el 1930 compra la casa nº45 del carrer d'en Pujol.

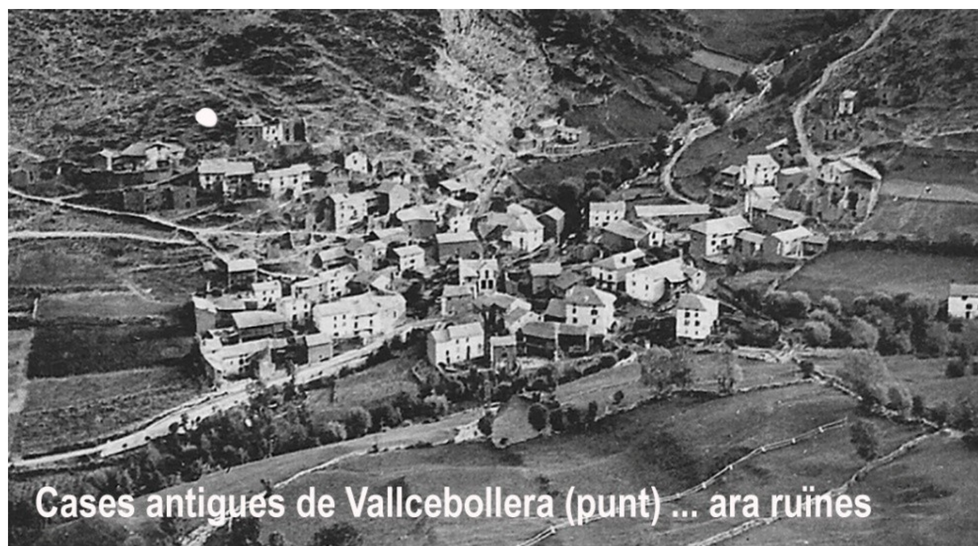
Llavors de casa ja en tenia, perquè l'any 1910 en compra una al Camí Ral 70 (actual 267) i la reforma per tal d'anar-hi a viure la família. En la llibreta dels comptes de la carn, a l'inici, anota amb data del dia 25 de juliol de 1912: "*Barem ena ebitá la case nobe Camí Ral nº70*". Hi ha moltes fotografies del pati de la casa amb els seus estadants, en Bonaventura, la seva muller Antònia, la filla Maria, cosines, parents. En aquest domicili hi viu la família Fort-Albert (1912-1945), la família Oller-Fort (1924-1964), la família Costa-Oller (1949-1964), i en marxar al carrer Barcelona nº17, la casa queda tancada. També hi vic jo els anys 1976-1981 fins anar a Argentona, pàtria de la besàvia. Finalment la família Costa-Carmona (1981-2005), que la rep en donació de la mare i la ven de seguida, el 2005, i serà enderrocada un any després. El besavi per la casa havia pagat 3.200 pessetes i al cap de noranta cinc anys la xifra obtinguda és de cinquanta milions de pessetes. Caram!

Bonaventura mor a Mataró el 30 de novembre de l'any 1945, notem que al testament, fet el dia 11 de novembre de 1908 el notari diu que també era conegut com a *Fort y Feliu*. La seva muller Antònia havia mort dos anys abans, el 17 de febrer de l'any 1943. Pel que fa al seu germà petit, –el *cerdanet*– que com he dit també es deia Bonaventura Fort Martí, neix a Vallcebollera l'any 1876 i ve a Mataró després del seu germà. De jove viu amb ell i treballa a la carnisseria fins que en casar-se n'obra una de pròpia, al carrer de Cuba nº60. Amb la seva muller, Jacinta Riera, tenen dos fills, Pere i Maria (1920 -2013), i mor a Mataró l'any 1950, als 74 anys.

Bonaventura i Antònia tenen una única filla, Maria Fort Albert (1896-1949), la meva àvia, nascuda a Mataró el 11 d'abril de 1896. Fa estudis primaris al collegi de monges de Sant Josep tot treballant a la carnisseria familiar. A la Maria la rondaven molts enamorats i es conserven força postals que l'hi enviaven els candidats al seu cor ja des de l'any 1910, quan ella en tenia només catorze. Un d'aquests va tenir sort, l'Arcadi Arissó de Badia, el noi de Ca l'Arissó, la joieria del costat, paret per paret, de la carnisseria familiar. El prometatge s'allarga dos anys, de 1916 a 1918, i es conserven algunes fotos de la parella, però es va acabar a causa de la futura sogra que era una dona insofrible i la Maria diu prou. Els Arissó s'ho varen agafar de manera tràgica, venen la botiga i marxen a Barcelona, on ja tenien un altre establiment. La compra un dels seus treballador, en Vicenç Esteve Barnaus –en parlaré dels Esteve–, que era casat amb Àngela Albert Maynou, neboda d'Antònia, la mare de Maria. Aquest parentiu esdevé en una gran relació de les famílies Fort i Esteve, com ho proven moltes fotografies de festes i trobades que conservo. La Maria, que tenia un gran esperit altruista, farà un curs d'infermeria i s'apunta a les dames de la Creu Roja, i l'any 1920 rep el títol de *Dama Enfermera,* el nº 1248 i el braçal li va posar la reina Victòria Eugènia en cerimònia oficial. Del mateix any 1920 hi ha dos postals

d'un mataroní de nom Joaquim Boix que parla de Maria com *angelical doncella*. Poc després una altre postal li diu *estimada amiga* i la signa l'Emili Oller, el meu avi, amb qui es casa el 1924 enfadant el seu pare que mai no va pair el matrimoni de la filla, de fet no volia que es casés amb ningú. L'àvia Maria morirà enmig d'una operació el dia 27 d'octubre de 1949, per això jo no la vaig conèixer.

Vallcebollera l'any 1884.
En una casa de la part de dalt vivien els Fort

Cases antigues de Vallcebollera (punt) ... ara ruïnes

Maria Fort Albert a la carniceria familiar i la Joieria Arissó

Família Fort Albert al Camí Ral, Angela Albert i una amiga

Figuerola d'Orcau

Angela Albert Maynou i Vicenç Esteve Bernaus

La família Albert

De la nissaga dels Albert poca cosa en podem dir, perquè es tracta d'una gent sense història ja que en no tenir propietats ni ser persones de relleu només han deixat rastre del seu pas per la terra en els registres parroquials. Ha estat inútil la recerca en els arxius de protocols notarials perquè no tenien res pels hereus: la partida de defunció de Jaume Albert Mas és una bona mostra d'aquest fet, en constar-hi que no fa testament perquè és pobre.

El primer Albert que coneixem és un pagès de nom Pere nascut cap a 1625 a la població de Figuerola d'Orcau, al Pallars Jussà, era casat amb Joana i ves a saber per quins motius es trasllada a viure a Vilassar de Dalt, els anys cinquanta del segle disset. Si un dia passeu per Figuerola i us acosteu al cementiri veureu que de la nissaga dels Albert encara se'n recorden aquelles pedres. El seu fill Sebastià neix cap a l'any 1650 a la veïna població de Cabrils, que en aquell temps era agregada a la parròquia de Vilassar, i s'hi casa l'any 1678 amb Esperança Abril. Els seus descendents al llarg de set generacions treballaran el camp com a bracers assalariats, al Maresme.

El següent pas en l'arbre familiar és Francesc Albert Abril nascut a Cabrils cap al 1680 i que casa a la mateixa localitat l'any 1707, amb Maria Mas. El seu fill Jaume Albert Mas (Cabrils, 1716-Argentona, 1755) va a viure a Argentona l'any 1734 i casa amb Teresa Vinyals, una noia de la vila, filla d'un bracer. El seu fill és Francesc Albert Vinyals (Argentona, 1744-1814) que casa l'any 1775 amb Teresa Casas, filla d'un bracer. Del seu fill, Julià Albert Casas (Argentona, c1780-c1855) que casa l'any 1817 amb Maria Bellavista Riera filla d'un bracer d'Alcoll, sabem que treballava en una casa de pagès del veïnat del Lladó, i que a mitjan segle dinou la seva única propietat

consistia en un ase. Al matrimoni els segueix una nombrosa ger-nació.

Segueix la branca de Josep Albert Bellavista (Argentona, 1836 - Dosrius, 1885), també és home de molt pocs recursos, va a fer de bracer a Dosrius i l'any 1867 s'hi casa amb Francesca Nogueras, filla del poble, i morirà de tuberculosi. El fill Miquel Albert Nogueras (Dosrius, 1880) queda orfe de pare als cinc anys d'edat i de mare als dotze, i els seus germans el posen a treballar en una vaqueria de Mataró. L'any 1910, casa a Dosrius amb Vicenta Corp (Barcelona, 1880), i amb la seva dona entren de masovers en una casa de pagès, fins que l'any 1919 compren cal Llamp, una antiga casa de camp al veïnat del Castell. Assenyalem que el seu fill, Antoni Albert Corp (Dosrius, 1921), casa amb Àngels Bonamusa, i que el seu germà és l'Esteve Albert Corp, de tan renom. Hi ha un altre fill del matrimoni, Miquel Albert Rigola (1860-1940), que casa l'any 1885 amb Semproniana Maynou Barmona i filla seva és Àngela Albert Maynou (1886-1939), neboda d'Antònia, amb qui tanta relació te el matrimoni Fort-Albert, i que casa amb Vicenç Esteve Barnaus.

Com avantpassats dels Esteve coneixem a Isidre Esteve Tugures (Vilanova de l'Aguda, c1850-1922) que casa cap a 1870 amb Francis-ca Bernaus Sala (Vilanova de l'Aguda, c1850-1926). Varen tenir uns quants fills, entre ells Vicenç Esteve Bernaus (1885-1965) casat amb Àngela Albert Maynou (1886-1939), neboda d'Antònia Albert Rigola, amb qui tanta relació tenia con es pot veure a moltes fotografíes. El senyor Vicenç Esteve Bernaus, que tenia molta amistat amb el meu avi Emili, i venia sovint per casa, era una persona notable per-què en temps republicans exercia de jutge de pau a Mataró. He ex-plicat que era joier i que va comprar la botiga de la plaça de la Pei-xateria, *Joieria Esteve abans Arissó*, negoci que va estar obert molts anys fins que un fill el traslladà a la Riera. L'any 1917 presidia l'entitat *Pedal Mataroní*, dedicada a l'esport, nou aleshores, de la bicicleta.

Apèndix

Francesc Costa Marsillach. Cartes de la guerra i la pau

«Alcantarilla, 23/10/1938.

Estimats pares. Ahir vàreig rèbrer la vostre estimada del dia 12 d'aquest en la que em dieu que ja fa dotze dies no haveu tingut carta meva; jo vareig escríurer els dias 22 y 4 d'aquest mes o sigui que segurament ja les tindreu al vostre poder, de totes maneras la tardansa és del correu; però vos prego una vegada més que no passeu ànsia per mi doncs com vosaltres ja sabeu estic be i no em falta res. En les anteriors cartes ja vos dic que vàreig rèbrer els paquets en perfecte estat.

Ara anem a l'asumpte més important, en les anteriors cartes del dia 4 i una altre del dia 11 ja vos dic que he començat a volar el primer d'octubre; a partir d'aquella data no em parat un sol dia de volar, i avui, precisament, dia senyalat, després de portar més de 13 hores de vol i d'haver comprovat un comandant pilot la meva pericia, m'ha dit marchate el que ha volgut dir que marchés sol, i per primera vegada he arrancat i m'he elevat completament sol, no cal dir l'alegria que he tingut, doncs ha sigut la millor prova de que valia, doncs en aquest curs ja ni ha alguns donats de baixa; tornant al vol, no podeu imaginar l'afecta que fa anar per els aires sabent que de tu depent tot, però jo anava cantant i rient i aixís he fet tres circuits amb les tres tomas de terra, que és el que costa més, el cual a anat molt be, i ara esperant demà el tornar-hi. Anant sol he de fer

vint hores, desprès pasarem en una altra classe d'aparells, fins arribar al chato o mosca. Durant el curs es volen molta classe d'aparells.

El que vos prego una vegada més és que no tingueu por de cap mena. Tot el que diu aquesta carta ningú més n'ha de fer-ne res. Molts records a coneguts i veïns. Forces petons i abraçades per a vosaltres. Francesc Costa

Nota. Vos envio un dibuix que figura el camp al moment de passar la meva avioneta o'0016 P».

«Alcantarilla, 20/11/1938.

Molt estimats pares. Ahir vàreig rèbrer una carta vostre del dia 10 junt amb el paquet que amb carta del dia 2, m'anuncieu. Estic molt content del vostre interès per mi que demostra lo molt que m'estimeu i serieu capaços de fer, per la meva part podeu creure que no em quedaria curt. El que és de lamentar és el retard en que es reben las cartas, doncs segons em diueu amb l'última, fa deu dias no n'heu tingut cap de meva, escrivint jo regularment cada 6 o 7 dies, a vegades menys. Però de totes maneres no heu de patir de res doncs ja sabeu que estic be.

Ara fa alguns dias en Codolà junt amb el grup que ell anava varen marxar a Lorca. Més endavant jo també hi tindré que anar. Amb una carta vos deia que el dia 1 de desembre anàvem a Alhama, però ara s'ha aplaçat pel dia 15. El que vull és que em compreu una o dues pintas i com hi agi ocasió les envieu, doncs jo vàreig pèrdre la que tenia i aquí no se'n troben. Aquell xicot de Torruella, que en una carta ja vos dic que varen donar de baixa, fa poc va sortir camí de la seva antiga brigada que està a Cuenca. M'haveu fet quedar parat dels preus que per aquí teniu dels queviuras. Aquí els ous ens

els venen a 3'50 ptas. Cada un, i un conill 50 ptas. Ara aquí és el temps de les magranes i ni ha moltes, com també dàtils, melons, etc.

Parlant de lo principal, el vol, estic fent constants progresos. Fa pocs dias em començat a volar per sobre els 1.000 metres. Jo ja mai m'havia imaginat la bellesa de la natura tant gran. Al lluny es veu el mar Menor i el lliure. A vegades volem sobre un mar de núvols que sembla que estiguis en un somni. Res més per avui de nou. Molts de records als coneguts i veïns. Rebeu vosaltres forças petons del vostre fill. Francesc Costa».

«Alcantarilla, 9/12/1938.

Estimats pares, ahir vàreig rèbrer una carta vostra del 25 del passat amb la natural satisfacció. Per la meva part ja feia alguns dias que no escrivia, hi era esperant una de les vostres. Tal com vos he dit amb anteriors cartes casi segur que el dia 15, o sigui d'aquí 5 dias anirem a Alhama. Aquest mes em estat de sort, doncs ens han donat més sabates, i a més ens han venut el suministre de sobrealimentació per valor de 50 ptas. I per 15 dias, consistent amb 2 llaunes de sardinas escabe-chadas, a cada llauna n'hi van unes 50 de grossas, ja podeu vèurer que son llaunas grans. Després 3 llaunas de carn argentina de prop d'una lliura cada una, 2 llaunes de préssec en conserva i mig pot de llet. Ara veurem si sempre continúa aixís.

En la vostra carta em dieu que en Cobos [Joan] és a la província de Murcia i vol venir a vèurem, ja podeu pensar lo que m'agradaria que vingués. Fa dias li vàreig escríurer una carta amb la seva antiga direcció i avui me l'han retornat posant-hi que ha canviat d'unitat. Espero que ell m'escriurà doncs crec ja sap la meva direcció. Com m'escrigueu poseumi la seva. Com estigui a Alhama, que ja vos escriuré deseguida, ja m'enviareu la pinta i també mitjons, que aquí

no s'en troben. Mocadors no em fan falta, encara en tinc molts. Ja era hora que nasqués algun peixet, m'agradaria veure quina cara que fa.

Digueu a en Julián que com vingui a casa ja el portaré amb avió i que amb mi no tingui por d'anar enlaire, doncs com més amunt es puge més segur s'està, i que no li faria cap trastada, només com vulgués mirar a baix faria tombar l'avió panxa enlaire. Espero que per aquí Mataró no paseu gaire fred, aquí a hon soc sembla que estiguem a l'istiu, sols els dematins fa fresca, però com surt el sol desapareix. Esperant una altre ocasió per escriuvos es despedeix amb forces petons el vostre fill. Francesc Costa. Molts records als coneguts i veïns».

«Alhama de Murcia, 16/12/1938.

Estimats pares. Espero com rebeu la present estigueu bons de salut, igual com és la meva. El dia 14 vàreig rèbrer 2 cartes vostres, però com que segons ens avían dit ens trasladarian a Alhama, he volgut esperar fins després, i ara ja podeu vèurer des d'on vos escric.

A Alcantarilla ja vàrem acabar el curs preliminar de vol amb avioneta, i ara estem aquí a Alhama esperant volar uns aparells que aquí hi ha de bombardeig, però són antics i per això destinats a escola, un dia d'aquests començarem i em de fer 20 hores de vol, que segons sembla durará com a mínim un mes. Aquí ahon estem està uns 10 kilòmetres del poble d'Alhama, o sigui el poble més aprop, sembla que estiguem a un recó de mon, amb una masia molt gran, un cortijo, estem rodejats de pins i és molt sa, el camp és molt gran.

Tenim classes d'aerodinàmica, navegació i anem al tiro amb fusells i ametralladores de tots models. Talment sembla que estiguem

verenejant, doncs ens llevem cap allà les 8 i anem al llit també a les 8 que ja es fa fosc, menos 3 dias la setmana que amb un coche ens porten al poble de 7 a 10 de la nit i anem al cine.

Ara com que ja tinc la direcció podeu enviar-me la pinta i mitjons. Amb l'última carta que m'escriviu em pregunteu si vàreig rèbrer el paquet del dia 4 d'octubre, i jo per la meva part amb altres cartes ja vos dic que l'he rebut. El dia 14 vàreig rebre una carta d'en Cobos, que em diu que li escrigui per veure si pot venir a vèurem, i em sembla que a desgrat meu serà un xic difícil, doncs com vos dic estem a un recó de mon, i que sols 3 dias la setmana podem anar al poble i encara sols per la nit, de totes maneres ja li diré el que fa al cas i a la millor podem arreglar-ho. Si agués pogut venir com estava a Alcantarilla ho agués tingut molt be.

D'en Codolà no en se res, doncs ell s'en va anar a Lorca junt amb l'escola de caça. Jo com agi acabat d'aquí també hi hauré d'anar-hi. Fins ara no tinc res més de nou per dir-vos. Molts de records a en Julián, als coneguts i als veïns. Rebeu vosaltres forces petons i abraços del vostre fill que desitja veuros ben aviat. Fco. Costa.

El dia 14 varen donar-nos permís i junt amb un company valencià anàrem a Murcia a passar el dia, i vàrem trobar un fotògraf el cual no vàrem deixar escapar sense aver-nos fet una fotografia. Com podeu veure vàrem quedar bastant be, llàstima que és molt fosca. De totas maneras suposo vos agradarà. Podeu vèurer el tabardo de pell que em vaig comprar a Barcelona i que em fa molt de favor. La fotografia que vàrem fent-se amb l'avioneta va quedar malament, no es veu casi res.

Aquest dia al camp d'Alcantarilla varen fer una foto de totes les avionetas arrenglerades, unes 12, i a cada una un profesor i un alumne, jo estic a la primera junt amb el meu profesor. Ahir aquí a Alhama varen venir i ens varen fer una foto amb tots els aparells de que últimament vos parlo, i jo estic sota l'èlix d'un d'ells, també en

els dos camps ens feren alguns grups. Jo amb totes aquestes fotos vaig amb el casc i les ulleres. Segons ens van dir aquestes fotos son per una exposició d'aviació que han de fer a Barcelona. A nosaltres no ens daran cap còpia».
«La Costera [Alhama de Murcia], 28/1/1939.

Benvolgut Emili. No t'estranyi aquesta tardança en escriuret, doncs ja fa bastants dias em vàren retornar una carta que t'havia escrit quan estaves en aquell poblet de la provincia de Guadalajara y naturalment no sabia la teva direcció. La carta ha arribat a les meves mans después de pasar per un circuit, doncs com pots llegir ja no estic allá a Alcantarilla. Tot seguit et vaig a explicar tot el que a anat succehint.

Com ja sabràs estava a Alcantarilla, però sense volar o sigui d'aspirant, però com que a totes les coses els hi arriba la fi, a mi mi arribà la fi d'ésser aspirant, i el 1 de novembre varen començar a donar-me doble mando junt amb 34 companys més, que componíem el grup de 35. Jo vareig tenir sort i vàreig ésser un dels primers en soltar-me (suposo ja deuràs saber el que vull dir), i ja pots comprendre la meva alegria en tallar l'espai completament sol. Van anar passant els dies fins que el dia 15 de desembre, després de haber acabat varen portant-se a Alhama de Murcia que és a la vora l'aeròdrom que en diuen de La Costera des de on escric, així doncs estic a Alhama a uns 25 km. de Alcantarilla. Aquí, i precisament vàrem acabar ahir, em fet vint hores d'aparell pesat, no se si tu el coneixeràs, el Breguet bombardeig. Així doncs he acabat el curs de pilot molt feliçment. Ara anirem a Lorca (el dia 31 o'l 1) a cursar l'especialitat de caça, qu'és ahon es sent l'emoció verdadera del vol.

Ja pots vèurer doncs si durant aquest poc temps ni he fet de feina, encara ni ha per rato, però, de anar a repartir castanyes. De tota manera no et pensis que sigui tant fàcil arribar ahon estic jo, doncs

dels 35 que vàrem començar sols em quedat 21 els altres els donaren de [...] n'hi ha un al hospital de resultas d'una [...] que no va quedar avioneta. El dia que poguem vèurens ja t'esplicaré moltes coses.

Don records a en Casanovas, si es que encara està amb tu. Reb tu una forta encaixada del teu company que voldría poguer trobar-te passejant per la Riera. Francesc Costa».

[Des d'un camp de concentració de Murcia] «3/4/1939.

Queridos padres. Deseo que al recibir esta os encontréis bien de salud, la mía es inmejorable. No hace mucho recibí una carta de nuestros primos de Francia en que me decían que tanto vosotros como la tía y primos de Palamós os encontrabais bien, cosa naturalmente que me alegró mucho.

Ya supongo que tantos días sin recibir ninguna noticia mía habréis quizás pensado alguna cosa anormal, pero al contrario de vuestra inquietud estoy muy bien, y seguramente pronto podré estar en vuestra querida y esperada compañía, aunque no os puedo fijar exactamente cuando. Sin nada más que explicaros, os da recuerdos para todos los conocidos, y un fuerte abrazo y besos para vosotros, vuestro hijo, Fco. Costa».

«San Fernando de Henares, divendres, 19/9/1941.

Estimats pares. Fa dos o tres dies vàreig escríurer una postal que suposo ja aureu rebut. De llavors fins ara la situació no ha canviat i estic al mateix lloc ahon ens varen portar. Com que estem bastan lluny de Madrid i no tenim permís ni temps per sortir i anarhi, no

he pogut anar a veura a n'en Julio ni a cap amic.

Com us dic no tinc cap company de Mataró amb mi, ni conegut, però si molts catalans. Al lloc que estic no crec estar-hi gaires dies doncs per això no cal que us escrigui l'adreça fixa, doncs a la millor escriurieu i ja seria fora. Com estigui ben situat ja podreu escriurem, doncs jo crec que per ara lo important és que sapigueu de mi, doncs jo ja suposo que esteu be i bons.

No crec que em quedi a Automovilisme doncs no és tal enxufe com es deia. De menjar per ara es va bastant be, tenint en conte que és el bon temps doncs hi ha patates, bastant de pa i força fruita, sobretot melons. Fa una temperatura que sembla l'istiu, això si a la matinada fa molta fresca. Ens han fet pelar el cap i faig una estampa ... Records als amics i veïns. Rebeu vosaltres una forta abraçada i forces petons del vostre fill. Fco. Costa».

«San Fernando de Henares, 23/9/1941. Regimiento Automóviles. Primer Batallón. Cuarta Compañía. Madrid.

Estimats pares. Per ara continuo be. Ja haureu rebut, suposo, l'anterior carta. Per el que sembla em quedo definitivament aquí, per ara, doncs ja m'han donat un mono blau amb les ensenyes d'automobilisme i altre roba (sabates, espardenyes, roba interior, jersei i altres).

Ja fa alguns dies junt amb altres companys em varen examinar en la conducció de camió, i molt pocs varen ésser aprovats, però els no aprovats, entre els que m'hi conto jo, es veu que ens quedem. L'examen va ésser injust doncs molts xicots conductors de tota la vida tampoc els aprovaven. De totes maneres com jo vareig veure la vida d'aquest cuartel ja no vaig tenir interès en quedar-me, doncs fem molta instrucció, pelar patates, peix, escombrar, i es pot dir

que només parem de 6 a 8 del vespra, i el menjar no va massa bé. Sort que molts soldats venen pa i jo en compro junt amb melons, tomàquets, raïm i llet i altres coses que venen al poble.

De moment ja podeu escriure a la direcció que us dono. I ja deveu suposar amb el desig que espero noticies vostres. No fa molt junt amb tres companys ens varem fer una foto que encara no tinc, si queda bé ja l'enviaré.

Me enterat per els d'aquí per els d'aquí que ahon s'està en Julio es bastant lluny del mateix Madrid i a nosaltres ni tans sols ens deixen anar a Madrid perquè no tenim uniforme. A on estic hi ha uns 700 camions completament nous, molts d'ells sense chófer, però per falta de gasolina ja farà prou si en van 15, i els altres s'estan fem malbé a l'intemperia, hivern i estiu. El lloc ahon estem no pot esser mes avorrit sense cine, ni res, només tavernes per tot, en general molta misèria. Quina diferencia amb Catalunya.

Esperant carta vostra, es despedeix el vostre fill que pensa molt amb vosaltres i us envia una forta abraçada amb forces petons. Fco.Costa.»

«San Fernando de Henares, 2/10/1941.

Queridos padres. Ayer recibí con mucha alegría vuestra carta, que hacía días la esperaba ya. Me alegre estéis bien de salud la mía es perfecta. Enterado de la dirección de mi amigo Pla voy, acabando de escribir esta, también a dedicarle un momento, a ver si algún día podemos encontrarnos, y que tal hace por allí. Según decís el tampoco sabe si se va a quedar allí, pues seguramente está en la misma situación que yo.

Por aquí sigue la comida escasa, pero yo, como ya os dije, compro pan (de estraperlo) y las veces que hay carne, junto con

otras cosas de temporada. El frío empieza a sentirse pues por las noches casi hiela, pero en cambio durante el día parece un horno. Por ahora con el dinero que me llegó ya tengo para bastante tiempo y no paséis cuidado, pues yo ya comprendo que lo más importante es conservar bien la salud.

Junto con la carta ya veréis la fotografía que ha quedado bastante bien, pero que tiene un aire de campo de concentración, teniendo en cuenta, pero, que aún estábamos vestidos tal como llegamos; estoy junto a los compañeros que os dije tenía.

La dirección de Cobos no la se pero habiéndole dado a él la mía supongo que cualquier día de estos me escribirá, por lo tanto no creo necesario me la enviéis. Compadezco a Dormuá [Jaume], que está en Cádiz, pues ya sé que allí hay muy poca comida, y los inconvenientes de enviarle. Agradecido de los recuerdos de Carbonell y amigos, y me gustará que me escriba. A la abuela pienso escribirle pronto.

Como os dije no se seguro si voy a quedarme aquí mucho tiempo pues en la mili nunca se sabe nada, y también estoy en este caso. Referente a los paquetes no creo prudente me enviéis pues me dicen de alguno ha desaparecido y también ay el inconveniente que no los traen aquí, pues se tiene que pedir permiso para ir a Madrid a recogerlo, y con este permiso se pierde el pan y comida del cuartel, la paga, más el gasto de tener hambre todo un día en Madrid pues todo está muy caro.

La instrucción sigue, estando hartos ya el primer día, pero que le vamos hacer, luego dirán si iba enchufado, los buenos tiempos en Automovilismo han pasado ya; también se habla mucho de dar permisos, pues por aquí se asegura que los de infantería, caballería y otros cuerpos, les van a dar un mes de permiso, otro de servicio y otro de permiso, y así hasta nueva orden, pues hay mucha gente y claro la comida. Pero nosotros como pertenecemos a Automovilis-

mo y dicen que es un cuerpo de los llamados especializados no tenemos permisos. Paciencia y a lo mejor por Navidad ...

Por hoy no tengo nada más que deciros. Reciban muchos recuerdos todos mis amigos y vecinos. Recibid vosotros un fuerte abrazo con muchos besos de vuestro hijo. Fco. Costa.

Espero que Juan y Paquita me escriban. Si tenéis el tabaco guardado pues por aquí se paga bien. Por un paquete de cigarrillos (de los que hay veinte) dan cinco panes (del cuartel). Pues más adelante con algún paquete o si yo vengo me traería. Estoy en San Fernando de Henares, a 15 km. De Madrid».

«San Fernando de Henares, 8/10/1941.

Queridos padres. Hoy he recibido vuestra carta que me ha llenado de alegría, y paso enseguida a contestaros pues ya supongo la alegría que os causan mis letras igual como las vuestras en mi. Lo que me decís del uniforme, no existe tal uniforme, pues solo lo dan a los aprobados, pues a todos los que no hemos sido aprobados (ni nunca) nos han dado un mono azul con dos mudas interiores, y otras cosas que ya os digo en una carta, como es natural no tenemos que pagar nada, solo faltaría esto. La ropa, junto con la de mis tres compañeros, la llevamos a lavar en una casa, pues por esto podéis estar descansados. Casas de comidas no las hay, pues es un pueblo muy pequeño y tampoco hay aceite para cocinar y otras cosas que no abundan, y por lo tanto alguna casa que en otro tiempo hacía hoy no, pero un poco lejos hay un merendero que preparan comidas, pero solo disponemos los domingos para ir.

Referente a lo que me decís de aquél señor Robles, no sé qué deciros, pues yo ya os digo mi situación, lo que no me gustaría es ir de mal en peor. La impresión que tenemos es que los que no

estamos aprobados nos sacarán de este cuerpo (que sea en buena hora) y nos ingresarán en artillería o ferrocarriles, o unos cuantos bulos más, pues lo cierto nadie sabe nada, lo que si sabemos que no podemos estar en donde nos manden en peores condiciones. Hoy mismo he recibido una carta de Pla, que según me explica también pasa de las suyas pues por la tarde trabajan a pico y pala. Por eso quieren mecánicos y conductores. Cuando le escriba ya miraré de que podamos vernos.

Cuando recibisteis el domingo mi carta estaba en Madrid, pues los cuatro amigos acordamos ir a pasar el día en la capital. Mi impresión es de completa normalidad aunque los vestigios de guerra aún se ven en muchas partes, muchos militares pues a cada momento teníamos que saludar. Para comer regular tuvimos que ir en dos fondas y luego comprar un panecillo de estraperlo, que hay los que se quieren, y acabar de llenar el estómago. Todo está también muy caro. Fijándose uno bien ve la gran desproporción, pues junto con la aristocracia se ve en las calles mucha gente con harapos. En fin no quiero hablar de miserias. El hijo del jardinero de Argentona no lo conozco, aunque sé que se llama Casas, pero naturalmente me gustaría conocerlo, pues cuanto más lejos se encuentra uno lejos de su tierra, con más facilidad en amistad con sus paisanos.

De lo que decís de los paquetes muchos de los que están aquí reciben, o bien el cartero los trae o bien tienen que ir a recogerlo en Madrid. De perderse en estos últimos tiempos no hay nadie que se queje, lo que sólo tienen que pesar 1 kilo, y tiene como es natural ser alguna cosa que valga la pena, pues comprar resulta más comprarlo aquí. Si queréis poder enviar un poco de jamón o chocolate o queso. Vosotros mismos, la dirección podéis poner esta: Regimiento Automóviles. Primer Batallón, Cuarta Compañía. Automovilismo. San Fernando de Henares. Madrid. Seguramente así

desembarcarán el paquete en San Fernando y no en Madrid, pues en donde estoy es antes de llegar a Madrid.

Lamento el estado de Cobos, Codolá y Dormuá, pues veo que todos estamos por el estilo, cualquier día de estos voy a escribir a Juanito. Espero que la Paquita me escriba pues no me acuerdo de su dirección sino ya les habría escrito.

Referente a lo que cobramos, todavía no sabemos nada, como todas las cosas, pues según dicen de fuente bien informada estamos cobrando cada día 0'50 ptas., esto para colmo del Enchufe. Aquí los que ganan más una vez que les han sacado los tantos por ciento cobran 2,40 ptas. diarias y son responsables del camión que les designan, ha habido caso de robarle una rueda o otra cosa y tener que pagarlo, aunque se quede todo lo que dure en el servicio sin cobrar.

Muy agradecido de todos los recuerdos de los conocidos. El giro aún no lo he recibido, seguramente pronto, la verdad es que aún tenía bastante dinero. Muchos recuerdos a todos y sobre todo a Montserrateta, que el dibujo me gustó mucho y otro día le voy hacer uno. Recibid vosotros fuertes besos de vuestro hijo. Fco.Costa».

«San Fernando de Henares 11/10/1941.

Queridos padres. Ayer recibí carta vuestra con fecha del 8 por el que veo estáis bien de salud yo por ahora también estoy perfectamente. Hoy al mediodía he recibido aviso del giro que me anunciais y seguramente mañana ya lo tendré aquí.

Por ahora el plan de vida aquí sigue igual, haciendo mucha instrucción, pero según dicen el día 18 de este mes juraremos bandera y ya seguramente no nos harán hacer tanta. De lo que me decís de la manga de agua ya estaba enterado pues con nosotros hay

un chico de Vilasar y como allí se ve que pasó también igual en su casa le explicaban. Espero uno de estos días recibir el paquetito que me anunciais pues estoy casi seguro que si lo habeis hecho bien no se va a perder, lo que otro día no me pongais azúcar, pues es mejor chocolate o jamón, o cuando venga la abuela le decís que me reserve algún fuet y me lo enviais. Aquí parece que el tiempo ha canviado pues hace ya unos días hace un calor tremendo sobre todo el mediodía, hasta parece como si quisiera venir el verano, ahora que a lo mejor mañana empieza a llover y cuando se pone parece que no quiere parar.

La comida por ahora va como siempre, en el cuartel aunqué buena poca, suerte que, como ya os he dicho, alguna vez se encuentra bastante cosa, aunqué sea caro, de todas maneras no hay muchas cosas pues jamón y chocolate hace tiempo no se ven, ni leche condensada. Por hoy no tengo nada más que deciros pues la vida que llevo es muy aburrida y claro sin ningún incidente que comentar que valga la pena, más bien escribo porqué se la alegría que tenéis. Con muchos recuerdos a todos los conocidos se despide vuestro hijo con muchos besos y abrazos. Fco.Costa».

«San Fernando de Henares, 17/10/1941.

Queridos padres. Con mucha alegría ayer recibí juntas vuestras dos cartas del 13 y el 14, no contestándoos enseguida pues hacía tres días había recibido aviso de giro y quería anunciaros que había cobrado, pues hasta hoy no me han entregado las 100 ptas., ya podeis ver los días que ha tardado, pues otra vez para que venga más rápido haceis el giro telegáfico como muchos compañeros de aquí, pero por ahora ya tendré dinero suficiente para tiempo, pues no paseis cuidado que cuando vaya flojo ya os pediré.

El paquete también hoy me han entregado el aviso para ir a recogerlo en Madrid, y, como un compañero también iba por uno de suyo va a traerme esta noche el mío, así voy a ahorrarme el tener que ir. En la próxima carta ya os escribiré de que modo lo he recibido. De lo que me decís de enviar un paquete a Alcalá de Henares, no lo hagais pues está tan lejos como Madrid, y allí no va nadie, ni el cartero, solo hay dos forma de enviar paquetes grandes, una es por ferrocarril a gran velocidad, que ya han llegado algunos también por la agencia de transportes Autos Madrid, calle Ausias March 56, Barcelona, que según dicen va muy bien y rápido, teniendo que vosotros en los dos casos enviat el talón. No se si aquí en Mataró la agencia Soler hace algún viaje aquí a Madrid, pues ya os acordareis lo dijimos. De todas maneras lo mejor es no enviar nungún paquete de muchas pesetas, pues en el caso de perderse nos resignariamos mejor. Si enviais algún paquete que no tenga limitación de peso y teneis pan podeis mandarlo, ahora que si lo teneis que comprar de estraperlo no vale la pena pues aquí pagándolo también hay el que quieres, ya creo me entendeis. También enviadme mi cartilla del tabaco, pues aquí sirve igual.

Contrariamente a lo que os dije juramos bandera ayer día 16 por cuyo motivo hubo una comida extraordinaria que vino muy bien, lástima que se sirve una sola vez, hasta nos dieron 1 pta. De lo que me decís que quiero os digo que latas de sardinas y atún tenemos, lo que querría algún bote de leche, aceite no quiero. Lo que no probeis de poner son cosas que se pasen en pocos días pues a lo mejor tardan en entregármelo.

Hoy, día siguiente de haber jurado bandera hemos hecho el mismo plan de todos los días, pero parece con menos interés por parte de los mandos y como es natural han aflojado un poco, espero que continue y dentro de poco hagan para que tengamos más tiempo de descanso, para escribir tenemos que aprovechar las horas

de paseo, de todos modos no nos duele, pues ya sabéis que distracciones hay en el pueblo. Por ahora yo procuro portarme bien y estar a tiempo en todo, abriendo mucho el ojo, pues los descuidados son los que se la cargan, y por ahora, gracias a Dios, no he sufrido castigo ninguno.

Hoy he recibido carta de la Paquita [Darné], que por fin se han acordado de mi, según dicen esperaban carta mía y por eso iban retardando su carta, les creo, pero por mi parte ayer les escribí.También he recibido carta de Carbonell, es muy animado recibir cartas de compañeros. Hace días espero carta de Cobos y no llega. Ya podeis ver que en mis cartas no ahorro palabras, seguro de que por más que escriba todas os parecerán cortas. Ya me figuro a ti madre, cada dia a la hora del cartero ir a la 'botiga' para ver si ha venido el cartero. Sin más por hoy se despide vuestro hijo con muchos besos. Fco. Costa».

«San Fernando de Henares, 25/10/1941.

Queridos padres. Hoy he recibido vuestra apreciada carta que con sorpresa he visto contenía un talón de un paquete del mismo día que la carta. Como hoy sábado por la tarde estamos libres a las 4 de la tarde he ido enseguida a la estación y efectivamente el paquete ya estaba, me lo han entregado y ya está en mi poder, una vez en el cuartel lo he abierto con mucha alegría, comprobando que todo estaba intácto y tal como vosotros me anunciais. Ya podeis ver pues que ha llegado pronto, aun más que los giros, y no cabe decirlo con el otro paquete. Estoy muy agradecido. El jueves tuve carta de Julio Casanovas, que según me dice le ha dado la dirección Angelita, según me dice tiene deseos de conocerme, yo desde luego también, me dice la dirección y yo enseguida le escribí, pero como ya se

donde se encuentra pienso ir mañana para verlo y ya os escribiré más adelante lo que haya pasado. Según como vengas las cosas iré a ver a la dirección de Balbino Luengo (pensión). Hoy he tenido carta de Palamós, según me dicen todos están bien. Si cuando recibís está no habéis mandado la cartilla de tabaco no la mandeis por carta, pues tanto los sellos como billetes de banco o cartillas o otra cosa de valor que van en las cartas, desaparece, y ni una llega, aquí cada día se dan casos. Sin más por hoy y muy contento, se despide vuestro hijo que mucho os quiere. Fco. Costa».

«San Fernando de Henares, 28/10/1941.

Muy queridos padres. Deseo os encontreis bien de salud, como es la mía. El domingo pasado tal como os anunciaba en la carta que os escribí el sábado fui a Madrid a ver a Julio, dirigiéndome al Ministerio que él está, pues un compañero ya me había dado la dirección. Me fue fácil y claro al pedir por él, al cabo de pocos momentos salió y nos saludamos, mi impresión es de un excelente muchacho. En seguida pidió permiso para salir y nos fuimos a paseo contándonos nuestras situaciones y los bulos y rumores que siempre circulan. Me acompañó a ver el museo del Prado que yo nunca había visto, del qual quedé encantado. Por la tarde después de pasear jugamos al ajedrez, pues él es muy aficionado y donde está no hay nadie que sepa. Quedamos muy buenos amigos y naturalmente nos volveremos a ver. Poco antes de despedirnos me acordé de la dirección que me eviásteis de la pensión Estrella y le pregunté si sabía y resulta que muchas veces va allí, pue él los conoce y hablan de Palamós, también alguna vez han hablado de vosotros, le dije que otra vez que viniera iríamos. Me dejó muchos recuerdos para vosotros.

Hoy he recibido una felicitación de Montserratera, que me ha gustado mucho y se lo agradezco. Esto me ha hecho recordar otra vez que voy a cumplir los 23 años y fuera de casa, como la otra vez, aunqué está más tranquilo, pero no deja de ser triste no poder estar en la mesa al lado vuestro.

En paquete por ahora me va estupendo, pues me ha resuelto por bastantes días el almuerzo y la merienda, pues por aquí pocas cosas buenas hay. El frio hace algunos días se deja sentir, un frío que cala hasta los huesos, muy intenso, y solo empezamos. Este día la radio dijo que el Guadarrama, que tenemos bastante cerca, estaba a 8º bajo cero, y solo comienza el invierno. Hace ya días no nos bañamos, pues no me acuerdo si en alguna carta os lo pongo que casi cada día íbamos al río Jarama, que pasa a unos 500 metros, a nadar y divertirnos un poco, ahora está muy frío.

Aquí en el cuartel se habla mucho de si van a dar permisos al 50% del personal de un mes de duración, y claro, con dos tandas, pues ya os podeis suponer si esto fuera verdad lo que representaría estar un mes con vosotros. En la segunda carta que recibí de Palamós me hablan de la sorpresa que os dió la Paquita que fue a pasar creo dos o tres días con vosotros. Julio también me dice que cuando le den permiso tiene muchas ganas de venir a visitaros. Por hoy no tengo nada más que comunicaros. Muchos recuerdos a vecinos y amigos. Muchos besos y abrazos para vosotros. Fco. Costa».

«San Fernando de Henares, 3/11/1941.

Queridos padres. Hoy he recibido dos cartas vuestras del 28 y 30 del pasado, lo que demuestra que una ha sufrido retraso. Me encuentro muy bien lo que deseo estéis vosotros. Ha pasado mi cumpleaños, por cierto bastante bien, pues con aquellos tres amigos hicimos una

castanyada en el campo, que solo faltaban els turrons y panallets, pero teniendo en cuanta la situación nos dimos por satisfechos. Hoy mismo he recibido una carta de Julio que me anuncía que le han reclamado del juzgado nº4 y que dentro de pocos días tiene que marcharse a Barcelona por lo que de momento ya no nos veremos más, dice que ya me escribirá cuando vuelba, y no sabe por lo que será.

Del paquete aún me queda bastante cosa, pero lo que me decís de mandarlo a buscar otro con aticipación teneis razón, pues al ir mi carta y recibir el paquete siempre tardan de 8 a 10 días. Por lo tanto os agradeceré me envieis un poco más de leche y chocolate y jamón, de huevos no pues por aquí ya hay. Me gustaría me enviseis si teneis de sobra algún pan pues yo creo que aunqué abulta un poco me va a resultar. Los panecillos que aquí venden van a 1'25 y 1'50, según. El tabaco me va muy bien, ya podeis mandar aunqué sea picadura. A la abuela le decís que el fuet está muy bueno y que cada vez que como un trozo me acuerdo mucho de ella y de tía Angelita. Un compañero de los que siempre voy juntos me ruega si podeis enviar (que tengais de sobra) un par de chapas de chocolate y que decís el precio que me las pagará, pues en su casa (en Sabadell) no encuentran, si no se las hubieran mandado ya.

El paquete mejor será lo hagais pronto. pues hay rumores de que pronto marcharemos hacia otro destino (que cuanto antes fuera mejor) pues a lo mejor no estamos muchos días aquí. ¡Quien sabe! Pla me escribe noticias un poco alentadoras pues ellos ya no hacen instrucción y dicen que algunos de los no aprobados de allí ya les han destinado a otro sitio y que están encantados. Veremos haver nosotros, yo tengo confianza. Si están bien de precio ponerme higos pues aquí están a 6 ptas kilo y no son muy buenos.

De lo que me decís del pueblo la gente por regular no es muy simpática, claro hay de todo pues la casa que llevo a lavar la ropa lo

son mucho. De diversiones pocas pues a veces hacen teatro y cine y todos los domingos baile con manubrio, que aún no he ido ninguna vez ni pienso, pues solo al verlo se le quitan a uno las ganas, estamos casi desterrados, suerte que muchas veces estamos de muy buen humor, pues ya sabeis que siempre hay algunos que dan mucha risa. De las tres secciones que tiene nuestra compañía una se va mañana con un mes de pemiso, pero nosotros por ahora no sabemos nada, claro no se irá ahora ninguno más hasta que estos vengan.

Ropa interior no quiero pues prefiero ponerme gerseis, que tengo tres, y son sificientes. Turrón de Jijona hay en Madrid pero lo venden a 24 pts kilo creo que aquí con vosotros a lo mejor lo venden más barato. Saludad de mi parte a la Sra. Papeta y dadle mi profundo sentimiento por la muerte de su marido. Recuerdos al chófer J.Clavell que cualquier día ya le escribiré. Por ahora no es fácil que vaya a Madrid y por lo tanto a visitar a tu amiga Estrella, pues tampoco por ahora necesito nada de por allí. Por hoy nada más tengo que deciros. Recibid de vuestro hijo muchos besos y abrazos. Fco. Costa».

«San Fernando de Henares, 6/11/1941.

Queridos padres. Deseo os encontreis bien. El lunes pasado os escribí una carta que seguramente ya habréis recibiso y a lo mejor ya me habréis enviado el paquete. Durante estos últimos días de cuatro compañías que estábamos en el cuartel dos solamente hemos quedado, pues las otras dos junto con otra que hacía tiempo ya se había ido están en u n sitio a 7 km. que se llama Canillejas en donde está a medio construir un cuartel de Automovilismo y todos los que están allí les hacen ayudar en las obras de construcción, trabajando

con pico y pala. El mismo plan en que está Pla en Fuencarral por suerte nosotros, por ahora, no vamos, pero hemos quedado pocos en el cuartel.

El asunto del pan (lo más indispensable) se ha puesto desde el 1º de noviembre muy mal, a consecuencia del decreto del Gobierno prohibiendo el estraperlo con pena de muerte, pues no se encuentra ningún panecillo. Si vosotros teneis proporción de comprar un kilo o dos cada semana y enviarlos por ferrocarril, en cualquier caja de cartón, hacedlo pues con los dos que nos dan todos los días no tenemos ni para empezar, y menos aún con el frío que hace ya días empieza a sentirse, pues todas las mañanas hiela. El amigo Pla me escribe que los no aprobados de su batallón muchos se han ido y están encantados con su nuevo destino, dice que casi no envídia mi situación, nosotros esperamos el momento que nos destinen a otro sitio, lástima no sepamos cuando ni donde.

Hoy hemos cobrado, yo 15'50 ptas., la paga de un mes, hasta se quedan con la paga de los primeros 15 días, que les hagan buen provecho. En el primer paquete que me enviais ponedme dos blocs de papel como este, que no sean más grandes, aquí no se encuentran. Dad muchos recuerdos a los conocidos. Fuertes abrazos y besos para vosotros, vuestro hijo, Fco.Costa».

«San Fernando de Henares, 11/11/1941.

Muy queridos padres. Hoy he recibido vuestra apreciada carta fecha del 6 en que junto me enviais el talón de un paquete. Pues enseguida que he tenido permiso he ido a la estación a buscarlo, viendo con alegría que me lo entregában, con mucha alegría siendo vuestro y con la ilusión que me lo enviais. Todo estaba intacto y bien, me ha hecho mucha sorpresa el pan, aquí no se ven de

grandes así.

La carta antes que esta que os esplico que lo del pan se ha puesto tan mal, pues parece ser que por ahora ha cambiado la situación, pues pasados los primeros momentos de promulgar el decreto ya nadie hace caso y encontramos como siempre, así es que no padezcais por el pan, lo que si me gustará de vez en cuando es recibir alguno de grande como el de hoy. Ya hace días que han empezado las lluvias y caen muchos chaparrones, el paquete de hoy he ido a buscarlo en el intervalo de uno, pero a nosotros nos gusta que llueva pues el campo está mojado y no hacemos instrucción y la temperatura no es tan fría.

Deseo que vosotros esteis bien y mi padre no haga ningún exceso en el trabajo, pues si es preciso pasaría con lo que fuera. Aunque ya supongo sigue mi consejo. Hoy he comprado una maleta de madera, pues para el cuartel son las mejores, es de 2ª mano, que eso no importa pues está bien y sólo me ha costado 18 ptas., pues ya sabeis la que tenía está casi a punto de desmontarse. Por aquí voy pasando y parece que no estoy tan violento como los primeros días, pues en parte no hay tantas exigencias y es que también me voy acostumbrando. Muchos besos y recuerdos de vuestro hijo, Fco. Costa».

«San Fernando de Henares, 14/11/1941.

Queridos padres. Ayer recibí carta vuestra con la que me adjuntais el talón del paquete. Supongo ya habréis recibido mi anterior carta que os anuncio tener en mi poder el otro paquete. En dicha carta os digo que ya no es necesario me envieis pan, pues ahora ya hay el que se quiere, y hasta los panecillos han bajado a 1 pta. y en la cantina todas las mañanas nos venden bocadillos (pan con sardinas)

bastante baratos, así que en este sentido por ahora no puedo estar más tranquilo.

Con el último talón fuí ayer a la estación pero aún no había llegado, pues la carta me vino con solo dos días, dijéronme que pasara hoy, y, efectivamente, esta tarde me lo han entregado. Muy contento de todas maneras con los panes, y muy agradecido al amigo Calvet de los turrones y el libro que me envía, junto con una foto de cuando fuímos a Palamós (ampliada) y una carta muy simpática llena de ocurrencias de las suyas,

Madre no padezcas por lo que como, pues huevos muchos son los días que vamos a comer en un merendero. Ahora la mujer que nos lava la ropa (a mi y a mis tres amigos) a puesto a disposición nuestra cada semana, si queremos, 20 kg. de patatas que ella misma nos cocina, y nos las cobra a 1 pta. el kilo. Ayer mismo nos hirvió para los cuatro 5 kg. junto con escabeche y guisantes, y por su cuenta, pues está muy contenta de nosotros, nos hizo al menos unos 2 kg. de judías, ya podeis fijaros como quedaríamos, ni tuvimos ganas de cenar en el cuartel. El domingo próximo vamos a hacer otra comida por el estilo, y así todos los días que podamos, pues algunos días en la semana tenemos servicio en el cuartel y no podemos ir, de todas maneras cuando vamos nos aprovechamos.

Os ruego que por ahora y hasta nuevo aviso no me hagais ningún otro paquete, pues corren rumores de muy buena fuente que vamos a marcharnos muy pronto, dentro breves días, a lo mejor no es verdad, pero es mejor prevenir pues no me gustaría que me trasladaran y tener algún paquete por el camino, no necesitándolo por ahora.

Me decís escriba a tu prima María (de Palamós) yo creo no es necesario, de todas maneras si escribís vosotros dadle recuerdos de mi parte. No le escribís de ningún asunto relacionado conmigo. El bloc que me enviáis es la medida que quiero, pero sin rayas, el que

me enviáis está un poco manchado del aceite del turrón.

Preguntais ¿que trabajo hago en el cuartel? Pues ahora se han puesto las cosas bastante bien y no hacemos instrucción lo que si vamos a limpiar los coches, que en verdad nos tumbamos al sol durante las dos horas, todo esto cuando no tenemos servicio, pues cuando tenemos consiste en pelar patatas, nabos, zanahorias, coles y en general preparar la comida, y otras veces la limpieza del cuartel, y todo esto cogido con mucha calma.

Podeis ver que la situación ya ha canviado, la lástima es que nos hagan levantar a las 7 pues el sol aún no ha salido. De todas maneras con el nuevo destino todos pensamos estar mejor. ¿Quien sabe? Yo confío en Dios que será que sí. No tengais cuidado que en tal caso os escribiré enseguida. Nada más por hoy tengo que comunicaros. Dareis muchos recuerdos a los vecinos y conocidos, y un besito a la Montserrateta. Recibid vosotros como siempre un millón de abrazos y besos de vuestro hijo. Fco. Costa».

«El Escorial, a 19/11/1941.

Queridos padres. Os escribo esta carta con una alegría que desde que salí de casa no había tenido, pues por fin ha llegado lo que tanto ansiaba para mi bienestar en el servicio. Hoy día 19, y tal como en anteriores cartas os anunciaba como próximo, me han trasladado junto con otros compañeros a otro cuerpo, o sea al Batallón Ciclista nº1 en el Escorial [San Lorenzo], a 55 km. de Madrid.

De momento, al saber nuestro destino quedamos en suspenso, pues no sabíamos donde era, ni qué tal se daba, pero hoy por la mañana nos han embarcado en camión y llevado aquí, en El Escorial. Enseguida que hemos llegado como era la hora de comer nos han dado el rancho, que por cierto lo hacen muy bueno, y

sobretodo abundante, pues lo menos equivalía a tres raciones de las que daban en San Fernando, y con mucha carne.

Después de comer nos han tomado la filiación, poniendo yo conductor, enseguida nos han dado tres mantas, sabanas, almohadón, dos platos y pronto nos van a dar abrigo, pues es un sitio muy frío, está a la falda del Guadarrama, pero con todo esto y buena comida no se nota. Después de tomarnos la filiación enseguida nos han llamado al garaje, haciendo una selección y quedándonos como conductores y mecánicos unos 18, que ya no haremos ningún servicio del cuartel, sino vigilancia durante el día del garaje. Los que hemos ingresado allí tenemos destinada una moto, pues hay un buen stock de buenas y nuevas, y cualquier día de estos nos van a probar, y yo estoy seguro de salir, pues necesitan mucho más personal del que pueden disponer. Pues ya veis, ahora me convierto en motorista, ni que decir tiene que estoy entusiasmado, la lástima es que como no hay gasolina nos tiremos meses sin ir. Pues ya veis como van las cosas, allí no nos quisieron como conductores, y aquí solo al ingresar ya contamos en la sección motorizada. Doy gracias a Dios por haberme escuchado mis ruegos y los vuestros.

De comida ya os digo, en el cuartel va muy bien, y por si fuera poco en la cantina dan por 1 pta. un buen bocadillo con conserva, y en el pueblo también venden, y hay muchas casas de comida a muy buen precio. Vamos a estar formidables. El pueblo es de lo más bonito que he visto, bastante grande y limpio, y sobre todo un clima frío pero muy sano, pues la primera impresión que tenemos es que con el plan de vida que vamos a llevar vamos a engordar.

Hoy ya hemos recorrido buena parte del pueblo, incluso hemos visitado el célebre Monasterio del Escorial, que lo tenemos cerca, y es considerado la octava maravilla del mundo. Hemos quedado maravillados. He visto, dentro, la tumba de José Antonio, que hoy hay unos preparativos muy grandes por ser mañana los funerales

de José Antonio. Vamos mañana a tener comida extraordinaria, que para nosotros ya ha sido hoy.

Tenemos en el cuartel, según nos explican los veteranos, un teniente coronel que solo se preocupa para que el soldado esté bien y darle mucha comida y festivales. Tenemos orquestra, un buen bar, con ajedrez y radio y otras cosas.

Dan permisos, y no se ponen por ocho o quince días, pues al menos dan un mes, ahora mismo la mitad de los soldados del cuartel están con permiso, y cuando regresan se van la otra mitad, o sea que cuando vayamos al ritmo normal voy a venir con permiso un mes si y un mes no. Dicen que este batallón es de los enchufados pues a veces piden voluntarios para ir enchufados a algún ministerio y nadie quiere salir, y por esto el teniente coronel está satisfecho pues ve que la tropa está bien.

Como veis ya es inútil me enviéis ningún paquete con pan ni nada, pues aquí hay de todo y con bastante abundancia. Eso sí, cualquier día de estos me hacéis un giro telegráfico de unas 75 o 100 ptas. Que no tengáis cuidado se administrar. Lo que nos sabe mal a todos es los que se han quedado aprobados en San Fernando, pues a mas de no ir nunca en coche, se van a tirar haciendo de pico y pala lo menos dos años, hasta terminar los nuevos cuarteles que hacen, y pelar guardias crudísimas. Muchas cosas tengo en la cabeza, pero ahora no me acuerdo, pues hoy se han sucedido los acontecimientos muy rápidamente. Voy ahora a cenar. Dicen que las cartas vienen a lo sumo en tres días. Muchos besos de vuestro hijo. Fco.Costa».

[San Lorenzo de] «El Escorial, 23/11/1941.

Queridos padres. Supongo ya habréis recibido una carta que desde mi nuevo destino os escribí, y a lo mejor antes de llegar esta en

vuestras manos ya tengo contestación. Por la carta ya podéis juzgar que mi situación es muy buena. Ahora mismo el Jazz del cuartel va a dar un concierto en nuestro Hogar que va a durar hasta las 24 horas, ya podéis ver que estamos muy distraídos. Sin más y esperando vuestra querida carta se despide vuestro hijo que os quiere mucho. Fc. Costa».

[San Lorenzo de] «El Escorial, 26/11/1941.

Muy queridos padres. Mucho me alegro estéis bien de salud, la mía sigue muy bien. Ayer tuve carta vuestra anunciándome un giro de 150 pts. que enseguida fui a cobrar, pues los telegráficos llegan antes que las cartas, estando pues ya en mi poder.

El día 24 al mediodía os mandé un telegrama, como ya sabéis, enviando a buscaros el papel del campo de concentración donde estuve en Murcia, pues el motivo es que desde la oficina del batallón dieron la orden de licencia a todo el que presentara certificado de campo de concentración, pues el que yo traje creo me valdría, luego más tarde dijeron que la orden se había rectificado, pero de todas maneras la orden era confusa y por lo tanto lo mejor es que tenga este papel (que creo aún guardamos) para que si viene el momento pueda disponer. De todas maneras aquí se tiene la impresión de que nuestra quinta no va a servir el tiempo de dos o tres años, como decían, sino mucho menos. Veremos con el tiempo. En este batallón las órdenes de licenciamiento van muy aprisa, pues como no depende de ninguna división, los comunicados vienen directamente del ministerio.

Referente al permiso no se seguro aún nada pues en el cuartes estamos muy poca gente, y por ahora no hay ninguna orden. El día 8 del mes entrante dicen que es la fiesta de la patrona del cuartel y

que harán muchas fiestas y buenas comidas. Como motorista poca faena pues como no nos destinan gasolina no van, y según dicen hasta la próxima primavera, pues todo el invierno dicen que está nevado, y claro, no puede transitarse.

El domingo pasado fui a visitar el Monasterio del Escorial, que está magnífico, el Palacio de Reyes donde estuvo Felipe II y Carlos V, que tienen mucho valor artístico e histórico, luego los Panteones de las familias reales, cuyos sótanos completamente de mármol, y que te puedes mirar como un espejo. Muchas pinturas, salas de armas, todo magnífico.

Parece ser que os hubiera interpretado vuestro deseo, pues tal como me escribís en vuestra carta, anteriormente ya os hice una postal que ya tendréis en vuestro poder, más adelante ya os iré enviando otras de un bloc que compré. A la abuela y a Palamós también les he enviado una. Otra vez que escriba a la abuela ya le diré que he recibido las butifarras. De comida, tal como ya os he escrito en la anterior carta, voy bien, no necesitando me enviéis nada. Dad muchos recuerdos a todos los vecinos y amistades. Recibid vosotros besos y abrazos de vuestro hijo que pronto quisiera volver. Fco.Costa».

«San Lorenzo [de El Escorial], 1/12/1941.

Apreciados padres. Supongo habréis recibido mi última carta dándoos explicaciones por lo del telegrama. Yo por ahora estoy muy bien. Hoy casi se ha marchado todo el personal y en nuestra compañía solo quedamos unos 10, así que podéis fijaros la cantidad de permisos que dan. No os extrañe que por ahora no venga pues los que llegamos últimos todavía no nos toca. Seguramente en el próximo turno. Besos y abrazos de vuestro hijo. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 4/12/1941.

Apreciados padres. Deseo os encontréis con perfecto estado de salud. Poca cosa tengo para deciros y por eso os mando esa postal. Lo único que vale la pena de escribir es el frio que hace, pues el Guadarrama, que tenemos a dos pasos, ya está completamente cubierto de nieve, de todas maneras es muy bonito y quisiera tener una cámara fotográfica para sacar un buen recuerdo. Con el frío ya os podéis imaginar el apetito que se abre, pero como hay comida ya puede venir. Me parece que estoy engordando mucho, pues todos mis compañeros lo dicen. Cualquier día de estos voy a pesarme y os lo escribiré. Vuestro hijo que mucho os quiere. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 5/12/1941.

Queridos padres. Ayer recibí carta vuestra que como siempre recibo con mucha alegría. Seguramente ya tendréis las postales que con anterioridad os he enviado, todo son vistas del Monasterio, muy bonitas al natural. Ayer nos examinaron de conducir la moto, y yo sin nunca haber montado, como ya sabéis, desde el primer momento salí muy bien, viendo que es la cosa más fácil del mundo, eso que son motos grandes de 5 caballos, pues enseguida que vieron de la forma que la conducía ya me destinaron una de la que me hice cargo, pues toda mi faena en el cuartel es tener la moto limpia y en buenas condiciones de funcionamiento y averías, por lo tanto ya estoy transformado en un verdadero motorista. De todas maneras no pasar cuidado pues a lo más de tener, como ya sabéis entendimiento, no hay apenas gasolina y es raro el día que podamos salir, y más estando ahora en invierno pues como no tenemos equipo de cuero nos quedaríamos helados en la carretera.

Mucho pienso lo que me gustaría pasar las Navidades junto con vosotros, pues ya hace bastante tiempo que estoy fuera de vuestra compañía, tan agradable. El salvoconducto de Murcia ya lo tengo, y bien quisiera que algún día pudiera servirme. Cobos también me escribe que donde está hubo un gran revuelo con esta noticia, pero que al fin, como aquí, se desmintió. El amigo que os decía de Vilasar ya no está conmigo, pues al marchar de Automovilismo a él le destinaron a otro cuerpo. Solo vinimos dos de conocidos, el otro de Sabadell, pero aquí en el batallón el 70% son catalanes, hasta hay uno de Mataró pero que no nos conocemos.

De lo que os decía de las Navidades, creo no podrá ser, pero muy fácil el mes de enero, que será lo mejor, pues aquí es cuando peor se está por el frío. Con muchos recuerdos y besos se despide vuestro querido hijo. Fco.Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 11/12/1941

Muy queridos padres. Hoy he recibido vuestra carta, deseando os encontréis bien y no paséis frío, pues supongo ya se dejará sentir, aunque seguramente no tanto como aquí. Escribo esta carta lleno de alegría, pues tengo nuevas y muy buenas cosas para contaros. Hoy ha sido un día muy bueno para mí, pues nada más que la casualidad, que yo claro está atribuyo la mano de Dios, me ha puesto delante de un buen enchufe que yo claro está he aprovechado. En este momento estoy tranquilamente sentado en un cuartito muy cómodo y con calefacción en calidad de escribiente en las oficinas del batallón, mi primera impresión no ha podido ser mejor pues hay poca faena y muy cómoda, estando rebajado también, como es natural, de todo servicio, he considerado que mejor estaría aquí que en el garaje con la moto, y hasta seguramente vosotros respirareis

con más tranquilidad; sobre todo en el invierno es de lo mejor, pues, como ya os he dicho, da gusto estarse con la temperatura que hay. He ocupado la plaza de uno que está con permiso, pues según impresiones los oficinistas se turnan, yendo un mes el uno y cuando regresa el otro, figuraos pues si esto llega a ser verdad, que creo casi seguro.

Desde luego que me sabe mal no poder estar con vosotros por Navidad, pues según nuestras costumbres poco importa, pues el gallo en cualquier día del año tiene el mismo sabor, y por otra parte yo también pienso celebrarlo aquí, aunque con un poco de nostalgia. La comida bien, y como ya me decís no es necesario hacer paquetes. A algunos compañeros que les han enviado alguno de sus casas, muchos no lo reciben y otros les vienen casi vacíos. De todas maneras yo os digo no son necesarios.

No ha mucho Pla me escribió dando a entender que seguramente iría con permiso el diciembre y ahora según me decís no ha ido, pues mañana le voy a escribir para decirle mi nueva unidad y destino, y que me esplique como le va el enchufe de la orquestra. Seguramente Cobos ya habrá hecho su aparición en Mataró, pues estaba casi seguro de marchar con permiso y a estas horas supongo ya os habrá venido a visitar. Ya me diréis, pues del contrario le escribiría.

También se ha difundido que soy relojero, y me han llevado algunos relojes, pero claro sin herramientas no puede hacerse nada; de todas maneras ahora estando en la oficina y sin que nadie me estorbe podré hacer algo, de momento quiero ver cómo funciona todo esto de la oficina, y ponerme al corriente, luego todo vendrá, y al primer permiso que disfrute si tiene que resultar me llevo herramientas. Por hoy he terminado con todas las noticias y en espera de carta vuestra, o de más novedades. Muchos besos y abrazos de vuestro hijo. Fco.Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 17/12/1941.

Muy queridos padres. Hace poco os he escrito, pero como sé que mis cartas os alivian un tanto mi ausencia, y como por otra parte tengo tiempo sobrado, he pensado escribiros esta carta que aún apenas sé que tengo que poner. Primeramente deseo os encontréis bien de salud para cuando venga lo podamos celebrar con la máxima alegría.

Mi nuevo destino por ahora funciona bien, solo tengo una mala impresión, y es que según me ha dicho mi jefe de oficina el mes de enero habrá mucha faena, y claro necesitará la cooperación de un escribiente que primeramente tengo que ser yo, ahora bien si deseo venirme con permiso en enero, puedo, pero cuando vuelva mi sitio ya estará ocupado, y yo ingresaría como otro soldado cualquiera haciendo guardias y demás servicios, que con el frío que hace ya os podéis imaginar lo cruel que es, asegurándome por otra parte tener todo el febrero a mi disposición, ya podéis ver, pues, que no hay lugar a duda, siendo preferible esperar un mes más y tener una de las mejores plazas seguras.

Según les escriben a algunos compañeros de aquí, en Cataluña hace mucho frío, pues aquí hasta parece mentira pero nos hace un diciembre colosal, ni llueve ni hace viento, y aunque tengamos nieve muy cerca, como está siempre despejado y luce el sol hace buena temperatura, según nos dicen los del pueblo el año pasado por estos días ya no se podía transitar por las calles a causa de la nieve.

En este batallón ya han empezado a venir reclutas del 40, por ahora son todos de Madrid pero dicen que van a venir de Barcelona y provincia, a lo mejor viene algún conocido. De lo que me decís que os de el nombre y la dirección del joven de Mataró, yo no lo creo necesario pues él está en otra compañía y como casi nunca nos vemos, pues parece que ni seamos del mismo pueblo.

Ya me diréis si Cobos está aquí con permiso. Ayer tuve carta del amigo Calvet, siempre tan alegre, pero ahora tan disgustado pues se le acaban de ir casi todos sus compañeros. Me envía una participación de la lotería de Navidad que no duda saque el gordo. Aquí en el batallón también hemos comprado algunas participaciones.

Recibí carta de la Montserrateta, que según voy viendo aprende cada vez más a escribir. Daréis muchos recuerdos a todos los que pregunten por mí. Vuestro hijo que piensa mucho en vosotros. Fco.Costa. Poco antes de echar esta carta al correo he recibido la vuestra del 14 del corriente, destapando enseguida esta para contestaros a vuestras preguntas. El joven del que me habláis que vino a visitaros ya me acuerdo quien es, supongo ya os explicaría como nos iba la vida allí en San Fernando y en las condiciones que estábamos, si le vieseis de nuevo dadle recuerdos de mi parte.

El giro que me anunciáis aún no he ido a mirar pero seguro que si no lo recibo hoy lo tendré mañana. El verdadero descuido fue no deciros el peso que hago y incluso en esta carta también me olvidaba, sino que vosotros me lo recordáis tampoco habría puesto, pues hago 75 kg., voy camino de reventar. Lo que espero comer a gusto cuando venga son las alubias, pues aquí ya nos hacen pero de otra manera, con arroz y lentejas, y no están tan buenas. La ropa me la lavan cada semana y bastante bien, no padezcáis pues esto es lo de menos. De comer ni hablar, ya podéis fijaros en mi peso.

La diversión que aquí prefiero es el cine donde voy casi todos los domingos, el baile no está muy bien y además vestidos como vamos de payaso no hace gracia a las chicas. Mi amigo de Sabadell que también estaba en el garaje, pasó que cuando nos examinaron de conducir moto no lo aprobaron, pues nunca había ido, no obstante haberlo hecho bien, de todas maneras yo ya le tengo buscado casi un enchufe en la oficina de caja, por ahora está haciendo guardias y

demás servicios.

¡Última hora! Ahora mismo me anuncian que dan permiso de 15 días para ir a pasar la Navidades y fin de año es casa, a partir del día 20, o sea hasta el 5 de enero. Pero yo una vez consultado el caso con el jefe de mi oficina, resulta que no puedo ir pues él también se va, quedando yo a la cabeza de la sección C.M.R., pero me ha asegurado que cuando venga me voy yo, veremos a ver si será verdad, de todas maneras yendo mal el permiso vendría todo el febrero.

Yo podéis ver que no puedo hacer nada más, de todas maneras estoy perfectamente resignado y más encontrándome donde estoy, que no se puede desear más. Todos mis compañeros se van con este permiso y voy a quedarme solo, no me importa mucho. Vuestro hijo, Fco.Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 18/12/1941.

Queridos padres. Hoy he recibido vuestro giro telegráfico, que no paséis cuidado, celebraré las Navidades a la salud vuestra y para que pronto pueda reunirme con vosotros. Ayer ya seguramente recibiríais mi carta. Nada más de interés ha sucedido. Muchos recuerdos a todos. Recibid de vuestro hijo muchos besos. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 19/12/1941.

Apreciados padres. Os he escrito ya seguidos una carta y una postal, que creo habréis recibido. Seguramente hoy o mañana la tendré vuestra, aunque el motivo de esta carta es poco, no obstante me urge, pues ayer tuve la desgracia que me cayera el reloj y se rompiera el eje del volante, como podéis suponer aquí no hay ma-

nera de arreglo, y como ahora precisamente me hace más falta que nunca, lo mejor será que me enviéis uno cualquiera de bolsillo, que no sea muy bueno, pues sabría mal perderse, pero que vaya bien. He pensado también, y a imitación de otros compañeros, que me enviéis unos peucs (ya sabéis, para dormir), pues en los pies se tiene mucho frío, mirar que sean gordos de lana. Podéis poner el reloj dentro de ellos y así hacer el paquete lo más pequeño posible. Aquí en el pueblo seguramente venden, pero esta clase de artículos están carísimos. Esperando otra ocasión se despide afectuosamente vuestro hijo. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 22/12/1941.

Queridos padres. Supongo habréis recibido todas mis cartas. Os deseo muy buena salud, la mía inmejorable. Hoy día 22 ha comenzado a nevar copiosamente y aún esta tarde no ha cesado, todo está como bajo un manto blanco, y sobre todo hace pensar en el frío que nos espera. En algún pueblo cerca de aquí (en el Guadarrama), han registrado 16º bajo cero. Por mi cuenta resisto muy bien el frío, eso sí, como mucho. Más de 1/2 kilo de pan diario, es el mejor modo de combatir el frío. Deseo paséis buenas fiestas de Navidad. Hace poco he estado escuchando el sorteo que como cada año no tengo suerte. No me pesa. Muchos besos de vuestro hijo. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 24/12/1941.

Queridos padres. Hoy he recibido carta vuestra con la natural alegría. También creo que por vuestra parte también os cuidáis

pues así como yo deseo, y más estando todos bien. Veo que también el frío os ha ido al encuentro, ya me supongo a mi padre con todo su equipo de invierno, ahora que, lo querría ver aquí. Solo mirar por fuera y ya se ve nieve. De todas maneras es un espectáculo bonito el de los montes completamente blancos. El amigo de Sabadell que se marchó con permiso sólo lo tenía de 15 días, y él ya me dijo si quería que fuera a mi casa, pero comprenderéis está lejos y son pocos los días que tiene para tanto tiempo fuera de casa, a más tiene novia, y yo no quise que perdiera ningún día ni dinero que a lo mejor en aquel momento le hubiera sabido mal.

Celebro tengáis por Navidad a Julio y Angelita, que seguramente pasarán buenos días, dadles de mi parte muchos recuerdos. A Julio le deseo mucha suerte. Con respecto al abrigo ya me parece que quieres decir, es de forma tirada o sea recta, ya me gustaría verlo, haber si por fin coincidimos. A la abuela de vez en cuando le escribo alguna carta o postal que seguramente le gusta, por su parte, o sea de la tía Angelita, aún no he recibido ninguna contestación, cosa que me tiene sin cuidado pues ya sé que la voluntad de la abuela sería escribirme, pero de todas maneras, como también ya me supongo lo que me escribirían, me contento en saber por conducto vuestro que están bien. Ya hace días le escribí que las butifarras estaban buenas.

La radio de casa voy viendo que será un verdadero fenómeno si cada vez va mejor, pues aquí en el Hogar del Soldado, tenemos una de moderna de seis lámparas que al lado del nuestro hace el ridículo. Lo de la antena no se qué queréis decir, pero cuando venga bastante lo sabré. En cuanto a la señora Papeta, ya esperaba esta noticia. Q.E.P.D. [que en paz descanse]

A Cobos no le escribo pues ya veo estará las Navidades en Mataró y mientras no quiero saber nada. Ya volveré a escribirle cuando esté en su verdadero puesto. Haber si será verdad lo que me decía, que cuando volviera por Mataró ya se pondría a bailar. Por

mi parte no creo.

Os deseo buenas fiestas y año nuevo, que el que dejamos sólo ha servido para embrollar más las cosas. Aquí vamos también al corriente de los asuntos internacionales, claro que en los periódicos. Abrazos y besos. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 26/12/1941.

Muy queridos padres. Hoy he recibido carta vuestra, que como siempre me colma de alegría en ella adivino que estáis bien de salud deseando de todo corazón perdure. Espero recibir un día de estos el paquetito que me anunciáis, que sobre todo el reloj me hace mucha falta. Las navidades las he pasado muy bien, el día de Nochebuena en el cuartel nos dieron un extraordinario compuesto de varios platos que estuvo muy bien, entre ellos nos dieron un buen pescado (que ya me voy acostumbrando) y un buen arroz con leche además de postres y vino.

Ayer día de Navidad fui por mi cuenta en un restauran que lo hacen muy bien y me comí una buena comida, compuesta de entremeses luego un buen plato de arroz con mucha carne (que aunque no fuera como el de casa también estaba bueno), dos bifteeachs monumentales muy tiernos por cierto y luego un buen plato de patatas fritas y todo esto regado con una botella de moscatel, en fin, ya podéis ver que me cuido, ha, me olvidaba de los imprescindibles turrones que aunque caros no dejé de comprar, a vuestra salud.

En este pueblo son muy especiales en cuanto a la Navidad, pues hay la costumbre de una manera muy rara, (claro visto desde nuestro punto de vista), pues empiezan por la Nochebuena a seguir rondas de cuatro y hasta diez recorriendo todas las calles del pueblo

con timbales, guitarras y otros cacharros de hacer ruido, y venga cantar y gritar y recorrer todas las tabernas que encuentran al paso, esta murga no para hasta el mediodía siguiente, figuraos pues la que se arma, ni que decir tiene que aquella noche no duerme nadie en el pueblo. Por la madrugada el efecto es lastimoso pues grandes y chicos están ya todos borrachos, y se ve cada cuadro que parece mentira estemos en un país civilizado.

Lo que me decís del amigo Bofill (el que estudiaba para capitán de barco) ya me han escrito mis amigos, y por cierto según impresiones quizás no pueda volver, ahora que yo creo que lo pasará mejor que aquí. Pla en la última carta que me escribe me decía que no creía que se fuera con permiso, y desde luego me alegro que se haya equivocado, a él yo creo le convenía más que a ninguno, dadle recuerdos de mi parte y que me sabe mal no habernos encontrado. A Cobos ahora que si no viene con permiso le escribiré. Por mi no paséis cuidado, pues por lo que me toca tendré buen cuidado de no abandonar mi puesto sino con seguiridades. De todas maneras a principios del mes que vienen me traspasan a la compañía de Destinos, y entonces ya figuraré en la plantilla de escribientes. Estoy aprendiendo a escribir a máquina.

Cada día que pasa me doy más perfecta cuenta de la suerte que he tenido, pues hoy día todo el mundo hace guardias y demás servicios menos los escribientes y además salimos del cuartel la hora que nos da la gana y nadie nos dice nada. De ahora en adelante y hasta nuevo aviso me escribís en vez de poner 3ª compañía, ponéis oficina C.M.R. y así las cartas me las traerán directamente donde trabajo, por lo tanto más comodidad y rapidez. El frío continúa apretando aunque por suerte tenemos una temporada de buen sol y sin nubes, que si no fuera por esto yo creo ya estaríamos helados.

Otra vez os repito que paséis feliz año nuevo y ya me diréis si

Julio y Angelita han pasado las Navidades con vosotros. Sin más que deciros, solo deis recuerdos a todos los vecinos y conocidos. Muchos abrazos y besos recibid de vuestro hijo. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 30/12/1941.

Muy queridos padres. Sirve la presente para desearos el más perfecto estado de salud, por mi parte la conservo perfectamente. Hace pocos días os escribí, y seguramente ya tendréis la carta en vuestro poder, peo yo aún en este día aun no he recibido ni el paquete ni ninguna otra carta, sobre todo el paquete me extraña que aún no haya llegado en mi poder, pues desde que me lo anunciabais ya han pasado bastantes días, ahora que según me ha dicho un compañero no es de extrañar, pues se ve que en este trayecto no se preocupan mucho de su rapidez, de todas maneras espero no tardará mucho.

Mañana el último día del año, como me sabe mas no estar aquí con vosotros, y más haciendo uno de los bailes más bonitos del año¡ pero hay que tomar paciencia que ya vendrán días mejores que creo no están lejos, mis compañeros me escriben que se preparan buenas fiestas. Yo por ahora continúo jefe de la sección, claro, estoy solo y nadie durante todo el día viene a turbar mi paz.

Hoy empiezan hacer las listas de los que nuevamente se van con permiso, que esta vez es de un mes, no podéis imaginaros las ganas que me hacen coger también de marcharme, pero como ya os expliqué me es completamente imposible. Escribí a Cobos que supongo que también estará apenado por no haber podido marcharse, le acompaño al sentimiento. Deseo que Pla disfrute mucho, que se aproveche pues lo digo porque es un carácter bastante retraído, pero ya supongo ahora se dejará de historias.

Dadle muchos recuerdos de mi parte.

Por aquí, precisamente hoy, circulas muchos rumores de si dentro de pocos días van a licenciar a la quinta del 36 y 40 (estos nacionales), hay muchos que están muy contentos y en general todos, pues significaría un paso para nuestra licencia.

En una próxima carta vuestra me diréis el precio que aquí en Mataró va el aceite, pues creo que por aquí va mucho más barato y en todo caso el día que viniera no me costaría nada traer, sabido es que a los militares no les dicen nada; aquí de estraperlo va a 16 pesetas el litro y según me dice la mujer que lo vende es muy bueno.

Ahora en estos últimos días hago una buena combinación con el tabaco que en el cuartel me dan de ración, pues lo traigo a una panadería que vendiéndoles yo el tabaco a precio de tasa ellos me venden también pan a precio de tasa durante 10 días que vienen a ser unos cuatro kilos de pan que me viene estupendamente, solo tengo que comprar sardinas o embutido o lo que sea. El asunto del pan es uno de los pueblos que está mejor, a la población civil le dan bastante, seguramente más que a vosotros, ahora que ya supongo a mi madre sacando pan aunque sea del infierno. En este momento es la hora del paseo y iré a tirar esta carta, a dar un paseíto y a llevar la ropa a lavar, ya podéis ver que preocupaciones.

Con este permiso, ahora que me acuerdo va, creo, el chico que os dije era de Mataró, y si es así le daré una carta para vosotros y así le podréis ver, y como es natural os hablará de mí. Lo que no tenéis que darle ningún paquete pues el permiso se le acaba a últimos de enero y yo a esta fecha pienso, si no he llegado, ya estar pronto con vosotros. Pensaba ahora con el gallo que de tanto esperar ya será viejo. Me despido de vosotros con muchos recuerdos para los conocidos y amigos. Muchos besos y abrazos para vosotros. Vuestro hijo, Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 3/1/1942.

Muy queridos padres. Ayer jueves, primero de año, recibí vuestra carta, como siempre con alegría. Supongo que ahora también habrán sonado los tres golpes de timbre, que según leo en vuestra carta es la señal de noticias mías. Pues bien otra vez os escribo sabiendo de antemano os doy una alegría. Pues ya habréis recibido mi última carta al recibir esta y a lo mejor ya la habréis contestado, sobretodo decidme lo del aceite, pues creo os interesa. En esta carta que os hablo os explico que el joven de aquí Mataró, que está conmigo, y ahora seguramente estará ya aquí con permiso, que le entrego una carta para vosotros, pues bien fue tan rápido que no tuve tiempo de escribir ninguna, pero desde luego es completamente igual ya que cada semana recibís noticias mías, de todas formas creo os vendrá a ver. Vuelvo a repetir no le entreguéis ningún recado para mi pues tal como os dije cuando venga él pienso por ese tiempo estar con vosotros.

Me alegra que hagáis tenido en vuestra compañía a Julio y Angelita pues os habrán alegrado las Navidades y ellos también les habrá gustado ir en casa la tía. Me gustaría que Julio me venga a ver y al mismo tiempo a visitar el Escorial, le acompañaré a todos los sitios como un verdadero cicerone. Seguramente quedará encantado, a él que le gusta lo artístico. Lo que si tiene que venir es pronto pues no fuera caso que yo estuviera con permiso, ahora que seguramente escribirá y ya nos entenderemos. Por aquí también corren rumores de que pronto van a licenciar estas quintas más viejas, que ya es hora, tenemos aquí algunos que han cumplido los 30 años, hasta parece que haya padres e hijos.

El paquete hasta la fecha no sé nada, pues tengo pensado una cosa, si dentro algunos pocos días más no lo recibo os escribiré y hacéis la reclamación, no fuera caso que se perdiera. Madre, en

cuanto a la comida no pases cuidado, pues con lo que me escribes parece mentira que leas mis cartas. Te ruego no me hables más de comida ni de los pies entre mantas. Ya lo sé que lo haces por mi bien, pero lo que me conviene lo sé de sobras. De ropa bien, tengo abrigo y jerséis y no necesito nada más, ya sabéis que de ropa interior no gasto y calcetines me bastan con los que me llevé. Ya sabéis que siempre que me ha hecho falta alguna cosa os la he pedido sin necesidad de esperar vuestro ofrecimiento. Hoy me han cambiado de compañía, pues tal como os escribí, he pasado a la de Destinos, pues está formada por los escribientes y demás enchufes. En la dirección seguid poniendo mi oficina.

Estoy esperando el día 5, que vienen todos mis amigos (los que vinimos juntos), que se fueron a pasar las Navidades con 15 días de permiso, seguramente les habrán pasado volando, si se hubieran esperado habrían marchado ahora con un mes, pero no hubo nada que les aguantara. De todas maneras es fácil que en febrero vuelvan a marcharse.

Hoy he visto pan del que dan en Barcelona y seguramente también aquí con vosotros, casi es enteramente de maíz, del que ya recuerdo otros tiempos, aquí tenemos la suerte de que es casi blanco y el que compro en el pueblo no tanto pero sin maíz. El primero de año volví a comer en la misma casa de Navidad y por el estilo. Seguramente por Reyes repetiré y seguramente acompañado de algunos de los que vienen con permiso. Esta tarde no he podido disponer de la máquina. Haber cuando me escribirá la Paquita, tanto que dice y a su vez no hace. Nada más por hoy. Abrazos y recuerdos de vuestro hijo. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 6/1/1942.

Apreciados padres. Ayer recibí por fin el paquete con los peuc' y el reloj, junto con carta vuestra. Los peucs esta noche me los he puesto y me han ido muy bien. El reloj va bien y así estoy más descansado. Hoy día de Reyes tenemos fiesta, y por cierto se ha presentado mal. Por la noche ha empezado a nevar copiosamente y a soplar un fuerte viento, y esta mañana hemos amanecido completamente nevado, y aún ahora, mediodía, está haciendo un fuerte temporal de viento y nieve. Como es natural la temperatura ha descendido mucho, y casi que no salimos fuera, yo me paso casi todo el día en mi oficina.

Hoy por la tarde nos dará, según dicen, una buena merienda en el Hogar del Soldado, con música y todo. Por las calles no se ve nadie y ni parece que estemos en el día de Reyes. Cuando venga miraré de llevarme algún litro de aceite pues vale la pena, pagándolo a menos de la mitad de precio que por aquí. Ni que decir tiene que es de oliva. El café miraré haber si hay, y a qué precio, pues si estuviera barato compraría. Ayer llegaron todos mis compañeros de permiso, todos entusiasmados, pues seguramente van a volver el febrero, dicen que los 15 días se les pasó volando. Muchos besos para todos vosotros de vuestro hijo. Fco.Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 12/1/1942.

Apreciados padres. Ayer recibí carta vuestra del 7 continuando todos bien. Me alegró recibierais la visita de aquél joven y sacaseis buena impresión. Por aquí todo tan monótono como siempre. Lo que más importancia tiene aquí es el frío. Los días 6, 7 y 8 hizo un viento que nunca había presenciado pues se llevaba tejas y todo lo

más frágil que encontraba, nosotros cuando salíamos teníamos que ir cogidos del brazo para que no nos arrastrara, pues yendo solo alguna vez me vi precisado a agarrarme en alguna ventana, con este viento y nevando la temperatura descendió hasta 16º bajo cero que nunca soñé, las orejas parecían que se te habían desprendido, esto solo duró pocos días, ahora ya no hace tanto, pero de todas maneras en todas partes solo se ve que hielo. Lo que es en invierno este país parece una sucursal del Polo Norte.

Lo que me decís del día 20 aquí no se sabe nada pues a primeros de este mes dieron permisos para hasta fin. De rumores de licenciamiento todo el mundo está ya harto o sea que ya no se hace caso sino cuando se vean la licencia en la mano (y que hayan pasado varios años). En la carta anterior a esta ya os doy cuenta que he recibido el paquete. Y hace días recibí un giro de 15 ptas. cuya procedencia hasta el cartero ignoraba y pasaron el día no teniendo ninguna carta ni aviso. Ahora comprendo deben ser los que me enviaron de Malgrat pues yo estaba hasta la fecha completamente ignorante de su procedencia. Ya les escribiré. De lo que dice Pla de los oficinistas, será en su batallón, pues en el nuestro los oficinistas no pierden el cargo sino hasta que los licencian. Muchos besos. Fco.Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 15/1/1942.

Muy queridos padres. Ayer recibí carta vuestra, habiéndoos escrito yo una el día anterior. Vuelvo a escribiros deseando estéis bien de salud como la mía es. Como seguramente pensareis igual que yo, los días van pasando y menos quedan para que pronto esté con vosotros, estos últimos días son los que más cuestan pasar. He recibido algunas cartas de mis amigos entre ellas una de Calbet en

la que me explica se ha pelado, me figuro con la cabeza que tiene el aspecto que hará. El motivo principal de esta es para que me hagáis un giro de 100 ptas. pues no es que no tenga pero como seguramente os compraré aceite y aún faltan 15 días quizás no me llegaran y no querría ir justo.

Debéis saber que los trenes ahora y debido a la gran cantidad de nieve van muy retrasados y mal, y creo que en el trayecto a Barcelona ha habido alguno que ha tenido que parar pero con o sin retardo a primeros febrero me tenéis aquí. Esta vez creo será en serio. Los dos días pasados ha nevado abundantemente, en las calles hay dos palmos de nieve, pero hoy ha salido el sol y hace buen día. Por hoy ninguna otra noticia. Muchos recuerdos a los vecinos y conocidos. Muchos abrazos y besos anticipados. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 19/1/1942.

Muy queridos padres. Escribo la presente deseando estéis en perfecto estado de salud, como la mía a Dios gracias. Supongo ya habréis tenido mis anteriores cartas, sobretodo la que os envío a buscar un giro de 100 pesetas pues con lo que tengo me vería muy apurado el día de mi salida, a mas el aceite sube mucho, seguramente cuando recibáis esta ya habréis mandado el dinero.

El invierno parece que quiera hacerme pasar estos últimos días bien, pues hace unos días espléndidos y cada día salgo a tomar el sol. Deseo que por aquí también haga buen tiempo. Estamos a 19 y esta carta la recibiréis seguramente por allá el 23, y solo una semana día más día menos tardaré en estar en vuestra compañía. Ya os habréis enterado del licenciamiento de tres quintas viejas, pues aquí se tenía la impresión de que también alcanzaría al 36 y 40 (nacionales estos últimos), ha habido un gran desengaño ahora que según

dicen no van a tardar. En estos últimos días han ingresado aquí muchos quintos del 40 y 41, por lo tanto en el batallón estamos muchos, la única solución que tienen es la de dar muchos permisos. Ayer domingo fuimos con mis compañeros a comer un extraordinario, que es una de nuestras mayores distracciones, aunque no se pueden repetir muy a menudo. Por hoy ninguna otra cosa más me queda por decir. Muchos recuerdos a todos y que pronto los saludaré personalmente. Recibid vosotros muchos besos y abrazos. Vuestro hijo».

«San Lorenzo de El Escorial, 21/1/1942.

Queridos padres. Os escribo esta carta para daros conocimiento de que hoy he recibido el giro postal de 150 ptas. junto con carta vuestra del 18 de este mes. Ayer, día 17 recibí carta del amigo Cobos que me entera de haber padecido el apendicitis y de estar ya curado en la actualidad, dándole el mes de febrero de permiso como convalecencia. La casualidad ha hecho que nos podamos ver el mismo mes. El también vendrá a primeros. No paséis cuidado que ya iré prevenido para el viaje. Nada más que deciros por letra pero si mucho de palabra. Vuestro hijo. Fco. Costa».

«San Lorenzo de El Escorial, 29/1/1942.

Muy apreciados padres. Primeramente deseo que estéis bien de salud. Ya supongo vuestra curiosidad al leer esta carta, pues circunstancias que ya os contaré cuando tenga ocasión han hecho suspender momentáneamente todos los permisos. Por mi parte estoy muy apenado ahora que confío en plazo breve vuelvan a

conceder. La impresión general es que esto sólo durará pocos días, y ya estoy convencido que el mes de febrero lo pasaré en vuestra compañía. Veremos estos últimos días del mes de enero si cambia la situación, que como os digo así lo espero. Solo que en vez de venir alrededor del día 1 quizás sea algunos días más tarde.

Por aquí todo igual como siempre. El frío parece que quiere irse y ya nos están haciendo días muy buenos. El aceite que os dije ya lo tengo, que me lo guardan en una casa, he comprado 5 litros con la seguridad de que a los militares no les dicen completamente nada. Muchos de aquí me lo han asegurado. Me lo contaron a 18 ptas. el litro, 2 ptas. más de lo que me dijeron en principio, pero como el precio no obstante esto es ventajoso lo compré. Así que cuando venga os lo traeré.

Estos últimos días recibí vuestras agradables cartas que en casi todas venís a decir lo mismo, que me esperabais, igualmente mis amigos, y por mi parte ya podéis imaginar las ganas que tengo. Confío como os he dicho anteriormente que acabarán dando otra vez permisos. A ellos les interesa.

He escrito esta carta para que vosotros haciéndoos la ilusión de tenerme el día 1, sino vengo ya tendréis esta carta que os explicará el motivo. No quitándoos las esperanzas. Ni a mí. Los trenes ya se han normalizado bastante. Y no tengáis cuidado que por el camino hay una infinidad de gente que vende bocadillos y otras clases de comida. Confiando, pues, en veros pronto, os envía un fuerte abrazo con muchos besos vuestro hijo, Fco.Costa».

Jordi Lopesino. *Història de l'Spas* [4]

Podem presumir de saber qui va ser la primera persona que va practicar esports subaquàtics a la nostra ciutat. I ho podem fer perquè és un fet relativament recent i perquè les fonts consultades han estat unànimes. Curiosament el primer que va plantar la llavor del submarinisme i la pesca submarina a la ciutat no era fill de la vila, ni mai va ser del club, ni va destacar especialment per ser un pescador brillant o un submarinista temerari. Parlem del Sr. Francesc Costa i Marsillach, nascut a Palamós l'any 1918. Crec que interessarà a tothom saber com era en Francesc Costa, i com es va convertir en pioner, un fet que estic segur que molt poca gent del club coneix.

Tot i no ser oriünd de Mataró va venir a viure a la nostra ciutat amb tres anys i ja no en va marxar mai més. El pare d'en Francesc Costa era de Banyoles i va aprendre l'ofici de rellotger fent el servei militar a València. La primera rellotgeria dels Costa, a Mataró, va obrir les portes l'any 1921, a la Baixada de Santa Anna. En Francesc Costa estudiava al col.legi de Santa Anna i era un noi molt intel.ligent. El seu rendiment escolar era tan bo que els seus professors li van recomanar que estudiés enginyeria. Lamentablement eren temps molt durs per a la família Costa, i el seu pare es va veure obligat a treure'l de l'escola abans de finalitzar la seva educació, per posar-lo d'aprenent en el negoci familiar. El destí d'en Francesc estava traçat, seria rellotger com el seu pare. La necessitat obliga.

---

[4] *Història de l'Spas. Els orígens de la pesca submarina i les activitats sub-aquàtiques a Mataró* (Mataró, 2009).

En l'actualitat això seria un drama, però en aquella època era la cosa més normal del món. En Francesc es va resignar i va aprendre l'ofici. Com que era molt intel.ligent i tenia una gran capacitat per a les matemàtiques i la mecànica, aviat va aprendre tot el que el seu pare li podia ensenyar i molt més. En poc temps era capaç d'arreglar les avaries que sobrepassaven els coneixements del seu progenitor.

Quan en Francesc tenia només divuit anys va esclatar la Guerra Civil espanyola. En Francesc, tot i la penúria de la guerra i de la situació del país, va ser doblement afortunat. Primer perquè es va allistar a l'aviació i va estudiar per ser pilot de combat, tot un estímul per a un jove amb un gran potencial; i en segon lloc perquè va tenir la sort de no entrar mai en combat. Desgraciadament, com que estava en el bàndol perdedor, en acabar la guerra va haver de fer dos anys de mili forçosa a la infanteria en unes condicions infrahumanes (igual que la resta de companys). En Francesc sempre va tenir molt mal record de la seva segona mili, perquè se sentia com un presoner en un camp de concentració. Però com diu la dita, "no hi ha mal que duri mil anys", i el 1941 en Francesc va poder tornar a casa, i aquí comença l'aventura subaquàtica a Mataró. [...]

Què es pot fer per passar l'estona a Mataró, durant una postguerra? Els que l'hagin passat sabran de què parlo: cartilles de racionament, entreteniments limitats pel nou règim, poques peles per gastar... Segueixo? Bé, us en donaré una pista: era l'estiu. La resposta cau pel seu propi pes, anar a la platja.

La platja de Mataró l'any 1941 era molt diferent a com la coneixem ara. La flota pesquera de la ciutat ocupava quasi tota la seva superfície. Mataró no tenia port i les barques avarades sobre la sorra entraven i sortien del mar arrossegades per unes maquinetes mecàniques. S'ha de destacar també les casetes de bany del Centre Natació de Mataró i la Mataroneta. Doncs entremig de tot aquest

enrenou hi ha un curiós personatge caminant a pet d'ones. És estranger, no hi ha dubte, les seves faccions asiàtiques així ho certifiquen. Porta una tovalloleta blanca embolicada al cap com si fos un turbant, però lligada d'una manera molt diferent als turbants àrabs. Va en banyador, descalç i porta una llarga canya de bambú sobre l'espatlla. Els pocs pescadors que avui no han sortit a pescar se'l miren amb curiositat, però tornen de seguida a la feina. Un petit grup de criatures decideix seguir-lo una estona. Mai havien vist un japonès. Però quan el japonès s'atura, fa mitja volta encarant-se als nens i fa una cara terrible, el grup d'infants es dissol amb una cridòria. L'estranger continua caminant amb un somriure als llavis, no és la primera vegada que utilitza aquesta treta per desfer-se de nens entremaliats. Però el que no s'imagina és que precisament això ha cridat l'atenció d'un jove, en Francesc Costa, que sortia de l'aigua després de nedar una estona.

L'estrany personatge pica la curiositat d'en Francesc, que com que no té res millor a fer (aquell dia anava sol) decideix seguir-lo de lluny per veure què fa. El japonès travessa tota la platja de Mataró fins a Sant Simó i s'atura davant d'un dels fortins que es van construir per defensar la costa mataronina dels feixistes. El japonès clava la canya a la sorra i fa una ullada al mar. En Francesc se'l mira discretament, preguntant-se què coi buscarà. El japonès somriu satisfet, sembla reconèixer la zona. L'estona que l'estranger s'ha pres per mirar el mar també ha servit perquè en Francesc observi amb atenció la canya de bambú. Aquesta sembla portar una mena de forquilla de ferro clavada en un dels extrems, i un cordillet entortolligat a tot el llarg. El japonès fica la mà a la butxaca del banyador i treu unes ulleres molt curioses i que s'assemblen molt a les que en Francesc havia utilitzat quan estudiava per a pilot de combat, a la guerra. En Francesc Costa cada vegada està més encuriosit... El japonès desfà el turbant i deixa la tovallola sobre una

pedra, fa una escopinada a les ulleres, se les col·loca sobre els ulls, es posa una estranya pinça metàl·lica al nas, agafa la canya i entra a l'aigua amb cura per no punxar-se amb l'arpó. En Francesc s'acosta a l'aigua i l'observa amb atenció.

El japonès s'impulsa lentament sense esquitxar ni fer soroll, porta la cara dins de l'aigua i només aixeca el cap de tant en tant per respirar. En Francesc calcula que està sobre una de les barres de pedra submergides que hi ha prop de la platja. Tot d'una l'estrany personatge s'atura, treu el cap i agafa una bona porció d'aire, enfonsa la punta de l'arpó i posa la canya perpendicular a la superfície de l'aigua, després la comença a enfonsar molt lentament... En Francesc deixa de respirar durant uns segons. Seguidament el japonès fa un gest brusc i clava l'arpó sota l'aigua. En pocs segons treu el cap per respirar i en Francesc veu una filera de dents: està somrient. Amb molta traça gira l'arpó i apareix un peix, i no és petit, clavat en el trident. Encara belluga. Amb una traça increïble el japonès el desclava i l'enganxa en un cordill que porta lligat al banyador. En Francesc està tant obsessionat espiant-lo que no se n'adona que està dins de l'aigua i que l'arriba als genolls. El japonès finalment descobreix que l'espien, però no sembla que el molesti, al contrari, amb un gran somriure ensenya el peix acabat de capturar a en Francesc, que no s'acaba de creure el que ha vist.

Un parell d'hores més tard el pescador japonès surt de l'aigua. Han estat unes hores molt intenses per en Francesc, que ha vist com el japonès anava omplint el cordill de peixos cada vegada més grossos i agafats a més fondària. En Francesc ha vist amb els seus propis ulls com el pescador submarí es capbussava una vegada i una altra, i la majoria de vegades apareixia amb un peix punxat al trident. Semblava cosa de màgia! El cordill del japonès s'ha omplert de peixos. En Francesc l'ajuda a treure el peix de l'aigua i calcula que pesa més de quinze quilets. Tota una pescada!

Es presenten. El Japonès parla un castellà bastant comprensible. Es diu Tokumori. En Francesc li pregunta encuriosit per la manera de pescar i en Tokumori no escatima explicacions. Seuen a l'ombra del fortí i el japonès li ensenya el material de pesca: ulleres, pinces, arpó…, i li explica les tècniques de pesca i a buscar el peix. Sembla content de fer-ho. El sol està molt baix, comença a ser tard per a en Tokumori. En Francesc l'acompanya fins a l'estació de tren. Quan passen per davant dels pescadors, molts d'ells ja han tornat de pescar, es crea gran expectació en veure la pescada d'en Tokumori, però també se senten alguns insults. Uns pescadors el titllen de lladre, de robar-los el peix; en Francesc intenta defensar-lo, però en Tokumori li ho impedeix, diu que ja està acostumat i que no té importància. Quan arriben davant de l'estació el japonès es dirigeix cap a un forat entre unes pedres, fica la mà i treu la roba, l'havia amagada. Després de vestir-se regala un parell de peixos a en Francesc i agafa el primer tren que va cap a Barcelona.

Durant l'estiu del 41 en Tokumori i en Francesc es veuen un parell de vegades més. En Tokumori és molt prudent i no pesca gaires vegades en un mateix lloc. Sap que de vegades molesta als pescadors professionals i no vol embolics amb ningú. En Francesc aprofita molt bé els consells d'en Tokumori i no triga a fer-se un equip semblant, que inclou també un petit tub per respirar amb el cap sota l'aigua. En pocs dies en Francesc domina suficientment la tècnica per fer unes bones pescades. Tot i que l'esperit emprenedor i els dots per fer treballs mecànics el porten a millorar l'equip inicial. Una de les revistes preferides d'en Francesc era precisament Mecànica popular tot i que no sabem del cert si va trobar la idea en aquesta revista o en algun llibre (llavors tampoc hi havia gaire literatura sobre el tema), va aconseguir fabricar unes rudimentàries ulleres de submarinista ovalades.

Després de l'estiu en Francesc no va tornar a veure mai més en Tokumori, tot i que de tant en tant li arribava algun rumor de la seva desaparició en estranyes circumstàncies. No es pot negar que el binomi Tokumori-Francesc Costa va tenir un paper molt important en el desenvolupament de la pesca submarina a la nostra ciutat. [...]

En Francesc Costa també va tenir una caseta a la Mataroneta. En aquesta, a banda de fer dinars i sopars familiars i de germanor, hi guardaven el petit catamarà a vela que va construir amb les seves pròpies mans. Un enginy aquàtic més dels molts que va arribar a inventar i construir. [...]

Quan feia els últims retocs d'aquest llibre el destí, sempre juganer, em va sorprendre amb una feliç i curiosa troballa. En Francesc Costa, fill d'en Francesc Costa protagonista de la primera part de la història de l'SPAS, em va trucar a casa molt emocionat. La reconstrucció dels primers afers subaquàtics d'en Francesc Costa pare s'havien fet a base de records, converses amb persones que havien conviscut amb en Francesc i una sèrie d'interessants fotografies de l'època, però sempre havíem lamentat que no es conservés cap document escrit amb les vivències explicades d'una manera directa pel protagonista dels fets. O això ens pensàvem... En Francesc Costa fill estava emocionat perquè havia trobat uns fulls de llibreta arrencats on es conservava un text inèdit del seu pare. Justament les primeres vivències submarines del primer pescador submarí de Mataró. [L'he reproduït abans]

El text, datat cap a l'any 1945 (?), no esmenta per a res en Tokumori. Una contradicció amb la informació oral que ens han facilitat les persones que van conèixer i van compartir l'afecció submarina amb en Francesc Costa, que recorden perfectament que en Francesc el citava sovint. De fet tampoc fa esment del modern

fusell submarí que en Francesc havia construït en aquella època. Deixem el text tal qual i que el lector decideixi per si mateix. [...]

L'encreuament entre les vides d'en Tokumori i en Francesc Costa va ser molt important per a tots els afeccionats als esports subaquàtics de Mataró, però encara faltava un altre encreuament perquè hi naixés l'SPAS. Aquest encreuament es va produir molt poc després de la desaparició d'en Tokumori, i en plena efervescència inventiva i imaginativa d'en Francesc Costa, que constantment estava perfeccionant els estris per practicar la pesca submarina. L'encreuament el van protagonitzar en Francesc Costa i en Josep Maria Diamant, i va ser (no podia ser d'una altra manera) a la platja de Mataró. [...]

En Francesc Costa ja era un reputat pescador submarí, i sorprenia tothom amb les captures que feia amb un simple arpó i unes ulleres de construcció casolana. [...] [En Diamant] Va explicar els seus problemes a en Francesc Costa i aquest el va ajudar a construir-se una ullera de busseig monocular (que cobria els ulls i el nas), amb una càmera de neumàtic de camió, un vidre ovalat, un passador i una tira de metall. Aquest primer disseny d'ullera submarina s'atribueix a en Francesc Costa, i malgrat ser molt elemental era molt eficaç. Tot i que tenia alguns inconvenients: no deixava pinçar-se el nas per compensar (d'altra banda una maniobra desconeguda), a gran fondària la ullera s'esclafava contra la cara, i que el vidre no era ni de bon tros blindat i qualsevol cop el trencava en mil trossets.

En Francesc Costa no parava d'inventar coses i en Diamant no deixava d'imitar-lo, en certa manera per l'admiració que hi sentia. [...] Els artefactes amb aplicacions nàutiques i subaquàtiques inventats per en Francesc Costa van culminar a l'any 1949, data del seu casament. A partir d'aquí va anar diversificant els seus invents en altres àmbits. Però volem destacar un petit catamarà, molt

mariner; una piragua, i un magnífic fusell submarí de molles. Segons en Diamant, aquest va ser el primer fusell fabricat a Espanya. I us puc assegurar, perquè l'he tingut a les mans, que el seu disseny és espectacularment modern i la seva construcció impecable. I pel que diuen era molt efectiu. Fins i tot tenia carret!

Pic [Pere Pascual Clopés]
Nuestros artistas: Francisco Costa Marsillach [5]

En la anual ocasión de la festividad de «Sant Lluc» patrono celestial de los artistas, resulta apropiado que a esta página se asome uno de ellos, que en el túnel del tiempo da pié para ese troquel tan fino donde se elaboran las almas escogidas para las distintas formas del Arte.

El artista ideal - y ello no se da siempre, por desgracia - es aquel que siente la llama del Arte, que la cultiva, que se consume en ella y de cuyas cenizas emerge una personalidad bien definida. El artista se hace con disciplina, con férrea voluntad de expresar lo que lleva dentro. Todo lo demás es literatura. Y cierto que no lo es en el caso de Francisco Costa.

Puede que en el primer momento este nombre y apellido poco les diga. Porque estamos, como en el caso de Amadeu Casals, el gran artista de Vilassar de Dalt, ante un hombre que pasa completamente desapercibido, que no hace gala ni ostentación de su persona ni de su obra y que la mayoría de las veces labora para sí en idea estética de mejorarla, de pulirla, de refinaria, si éstas fueran las palabras exactas para expresarlo, aún cuando quizá convendría mejor otra «quintaesencia», como meta y objetivo de su ansia creadora.

F.Costa pinta desde 1970 y recibió sólo unas lecciones de Jaume y Jordi Arenas. Siguió, desde el primer momento en una lucha continua entre el color, el dibujo y todos los problemas que con ello surgían. Me confiesa el pintor que una de las mayores dificultades con las que se enfrenta es la de intentar plasmar en la tela sus ideas,

---

[5] *Mataró.Periódico del Maresme* (18.octubre.1975).

con la mayor fidelidad posible. Y que en todo momento se halla interesado en ver la obra de los artistas antiguos y modernos. Eso, para mí resulta de gran interés, por cuanto el artista es según confesión propia, poco dado a sentirse satisfecho de los resultados que va obteniendo. Quizá sea la suya, y de ello soy testigo, la más severa de las críticas a sus obras. Y me satisface también que entienda que la pintura es color en su mayor parte, culminando en el abstracto su máximo predominio.

Debo confesar que la primera vez que vi una obra de F.Costa me impresionó en su contenido. Sabía que hacía poco tiempo había pintado su primer cuadro. Parecía totalmente imposible que aquel tema tan recio, tan cuajado, fuese obra de un novel. Indagué y supe de la gran vocación artística de un hombre que, por encima de todo, tiene esa «bonhomia» que le distingue, ese aire suave de las personas que tienen y mantienen su humildad, su sencillez, y que huyen de la vanidad y la ostentación.

Otra obra suya, ganadora de un premio, y otra, también en alto nivel de merecimientos y sorpresa de muchos mataroneses, me dieron la idea de que aquello no era una improvisación, sino peldaño tras peldaño, meteóricamente si se quiere, la consecución de una vocación de un autoanálisis y de una voluntad de querer ser artista para él mismo, dejando muy atrás al espectador. Porque la idea de F.Costa es que pinta para él, como él entiende la pintura y cómo él la desea expresar, cada vez mejor, más depurada, más desprovista de inútiles accesorios.

De su primera obra, cinco años atrás, a su penúltima producción, porque entiendo que no hay jamás «última», ¿cuál es el recorrido de nuestro artista?... He escrito más de una vez cuánto me place entrar en el factor humano de las personas. En el caso de F.Costa nos encontramos ante un hombre, joven aún, cuya profesión, en su taller de relojería y óptica, le obliga a una minuciosidad manual a

conciencia. Podría parecer que luego ello quedaría reflejado en su obra y he ahí la gran sorpresa de su mundo íntimo. Pudo ser perfilada su primera obra, un bodegón de estudio, pero inmediatamente su gran fuerza psíquica inclinada a la pintura, se transformó en unas reticulaciones, de una pintura de pequeños planos, en un estupendo hallazgo, o en formas donde el color se disciplinaba a una idea visual que se transformaba paso a paso. Si había empezado en figurativo, no diré que acabase en abstracto, pero sí que entendía, y muy bien por cierto, que de cuanto podía realizar otro artista, también él podía hacerlo ...

Me asombró su autodidactismo. He podido comprobar la variedad, el polifacetismo pictórico de F.Costa a través de todo su producción. He podido ser de los pocos para quienes éste artista, con satisfacción juvenil, muestra su obra. Sus ojos van del cuadro al espectador, como inquiriendo. Sus manos dibujan en el aire, planos, ideas, conceptos. Atiendo sus razones y le ofrezco las mías. Las compulsa. Me muestra sus obras, donde todos los asuntos están tratados. Y uno contempla, siempre en admiración, sus paisajes, sus temas de mar, sus flores. Y luego, en su sola privada, pequeña galería de arte magníficamente dispuesta, cuelga diez, doce obras, las mejores, o las que abanican su temario. El artista se coloca en segundo término y deja que el espectador de excepción juzgue en silencio.

¿Cómo puede entender la gran calidad pictórica de la obra de F.Costa y ese desconocimiento que de él tiene el gran público? Pues yo creo que es debido a esa formación interior, de una solidez a toda prueba. Otros, y ese es un fenómeno frecuentísimo y que trae de cabeza a los críticos conscientes, con una producción menos que mediocre se creen endiosados y super-artistas, cegados por sus éxitos facilones. F.Costa afortunadamene no ha caído jamás en esa trampa. Para él, el Arte lo es todo, particularmente la Pintura. El

sabe de lo hacer y cómo hacerlo. Y ahí está hacer y cómo hacrelo. Y ahí está su obra.

¿A quién me recuerda la obra de F.Costa?...Debo decir sinceramente, que sus cuadros tienen la gracia personal de no recordarme a nadie. Y vuelvo con ello al caso de Amadeu Casals, que este, tiene en algunos momentos un mediterranismo braquiano, en sus mejores esencias. Pero en el caso de nuestro artista mataronés, su poliformismo está por encima de las escuelas «a manera de ...». Podríamos considerarlo en la mejor línea de un post-impresionismo y quizá no nos equivocaríamos. Esa variación, ese no quedarse jamás en un estilo, en una técnica definida, y pasar por encima y resolverlo todo, y buscar ya otro concepto puede ser su mejor elogio.

Creo que cuando F.Costa se decida a montar una exposición personal, y debe hacerlo por encima de todo, será la admiración personal, porque ¿como es posile que en Mataró tan pocas personas conozcan la obra de este artista que pasa sin hacer ruido?... Pintura fresca, joven, valiente. Pintura, ciertamente referencial hasta el momento, pero apuntando ya al más severo análisis de su simplificación técnica en fondo y forma. Pintura que en cada momento de su intensidad y su intimidad nace al impulso genésico de una actividad creadora auténticamente vocacional. Me cuenta el artista que cuando sale a pintar un paisaje «no sabe cómo» pero este paisaje aflora a su vista. Entonces él lo «elabora» a su aire, con su técnica, con el color, con los planos de luz, con el sentido de la composición. El resultado final es una obra que siendo «aquel» paisaje, es una «creación pictórica». Quizá por eso mismo me interesó desde el momento en que le vi una obra suya por ver primera. Muchos de ustedes recordarán una panorámica de nuestra ciudad resuelta en grises, en tonalidades verde hoja-seca. No era «figurativamente», Mataró, pero era, sí, una gran pintura, qua no

necesitaba ser la plasmación fiel de una panorámica de la ciudad. Porque, por encima de todo, era ya, Pintura en mayúscula.

La fidelidad cien por cien, hoy, en Arte, no creo que interese a mucha gente. Sólo el artesano que trabaja en serie «fabrica» obras de este tipo. Pero el artista, no. Cuanto más artista, más intérprete del tema que quiere trasladar a la tela. De ahí que F.Costa se halle ahora en ese difícil momento en que el paño ya no se puede vender en el arca, y conste que no me refiero a la cuestión crematística. Lo que quiero decir es que este laborar «per se» no tiene ya razón de ser. Hoy, cuando no se abunda en buenos pintores, importa que quienes de veras lo son, muestren al público sus obras, no como lección, sino como aportación a la a la problemática del Arte en general y de la Pintura en particular.

Nuestro artista, sigue laborando en su profesión, ajeno a la vanidad pública de una afición que le ha transformado íntimamente. Sus ojos, constantemente asomados a un mundo visual, minúsculo, de engranajes que tienden a una unidad de movimiento, se rompen ante la albura de una tela. Allí está su fantasía, su pasión, su imaginación. Allí está, en un desdoblamiento de su personalidad, quizá la razón de ser de su vida. En el tiempo, sin tiempo, de sus relojes, quedan plasmadas unas pinceladas y otras y otras, cuyo final es la obra fruto de un momento de inspiración. Vale la pena pues, seguir así, muchas veces, volando muy alto, cuando a ras de suelo se rompen tantas cosas de imposible compostura.

Las marinas de F.Costa siempre a tono con la idea plástica que quieren expresar. El artista juega con la luz y con las tónicas dominantes en x, tan caras al impresionismo. Y lo mismo cuando nos referimos a los paisajes. Particularmente le considero muy idóneo para los primeros planos de contraste y con los temas florales. Estoy convencido de que cuando los «sienta» se dará a ellos y será quizá el gran pintor floral de nuestro Maresme, donde tan pocos

cultivan esa difícilísima especialidad, puesto que allí podrá desplegar su gran imaginación coloristica. ¿Colores preferidos? Quizás al empezar tuvo lo que los tratadistas haber superado los tonos halla en la gama de los cálidos tras haber superado los tonos frios, a la cual un dia volverá, en esa oscilación pendular tan conocida por él, puesto que de cada instante ha sabido encontrar su verdad, y ello para mi es muy importante. Incluso los toques en blanco están dados con toda rigurosidad.

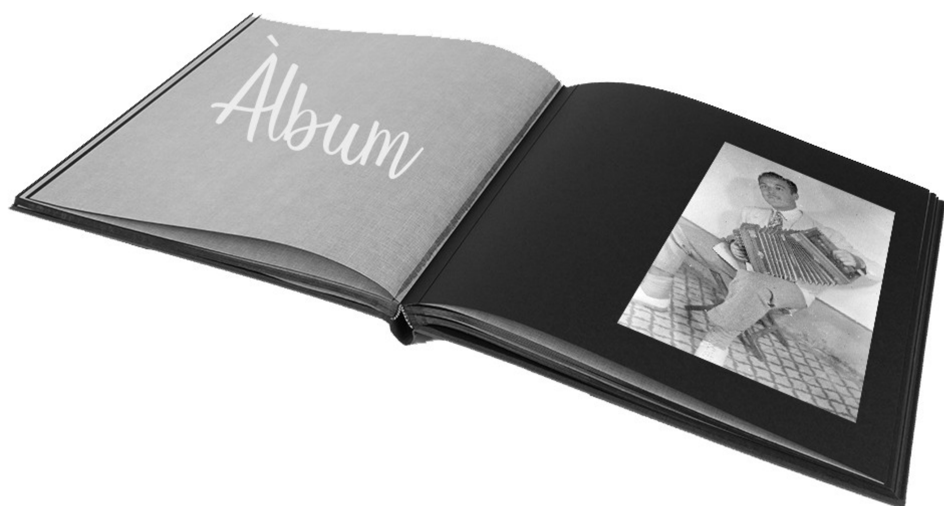
F.Costa tiene, a pesar de toda alabanza y loa el enorme defecto de creer que no se halla en «su punto». No creo que sea precisamente él mismo quien pueda juzgar esta cuestión sino el público. Han sido cinco años de constante labor y de constante superación, que eso es lo que vale. Creo que para él la hora, casi anónima, de las exposiciones colectivas, ha de pasar definitivamente, para que se convenza de que en las filas del Arte tiene derecho –y deber– de ocupar el puesto que le corresponde.

Esa debe ser, a mi entender, la sorpresa de 1976.

Els Costa-Gayolà avantpassats de Francesc Cambó

Buscant informació familiar trobo aquest text escrit per Jesús Pabón al llibre *Cambó:1876-1947*, diu així: «*Francisco Cambó y Batlle nació en Verges el 2 de septiembre de 1876. Pero trasladada la familia muy pronto a la casa paterna, el pueblo de su infancia es Besalú. Los Cambó eran una familia antigua y poco numerosa. El bisabuelo, Francisco Cambó Puig, casó con Catalina* [Caterina] *de Gayolá y tuvo varios hijos; el mayor, Ramón, era el hereu. En la provincia de Gerona, en aquella época —escribe Pla— las señoras llevaban mantilla y las menestralas capucha. El bisabuelo ante el casamiento de su hijo con una persona que no era de su brazo, se indignó y le desheredó. La boda de Ramón Cambó de Gayola con Modesta de Traver celebróse en la parroquia de Besalú, en mayo de 1841. El hijo segundo pasó a ser el jefe de la casa. Primer conflicto entre hermanos, por razones económicas, doblado luego por otros de índole política. Porque el segundo era, conforme a la tradición familiar, de ideas carlistas. Gran cazador, sus conocimientos del terreno le hicieron famoso como guerrillero. Pasó a la historia de la guerra civil en Cataluña con el nombre de* El Barrancot*, Miguel Cambó de Gayolá, fue uno de los primeros en alzarse cuando se inició la última fase de las contiendas carlistas*».

Em va cridar l'atenció que una Gayolà de Besalú, poble de poques famílies d'aquest cognom, fos besàvia del polític. Resulta que els Costa-Gayolà tenien relació amb els Cambó per Onofre Gayolà-Costa Cufí (1749-1815) pare de Caterina Gayolà-Costa Ferrermoner, que el 1799 casa amb Francesc Cambó Puig, els besavis del polític. Els avis serien Ramon Cambó de Gayolà i Modesta de Traver, que casen el 1841; i els pares Miquel Cambó de Traver i Josefa Batlle Saguer, que casen el 1872.

Àlbum

Francesc Costa Mir (1913)

Francesc Costa Mir. Pepita Marsillach Sais
Francesc Costa Marsillach. Paquita Darné Marsillach
Joan Reig (1940)

Francesc Costa Mir i Pepita Marsillach Sais (1947)

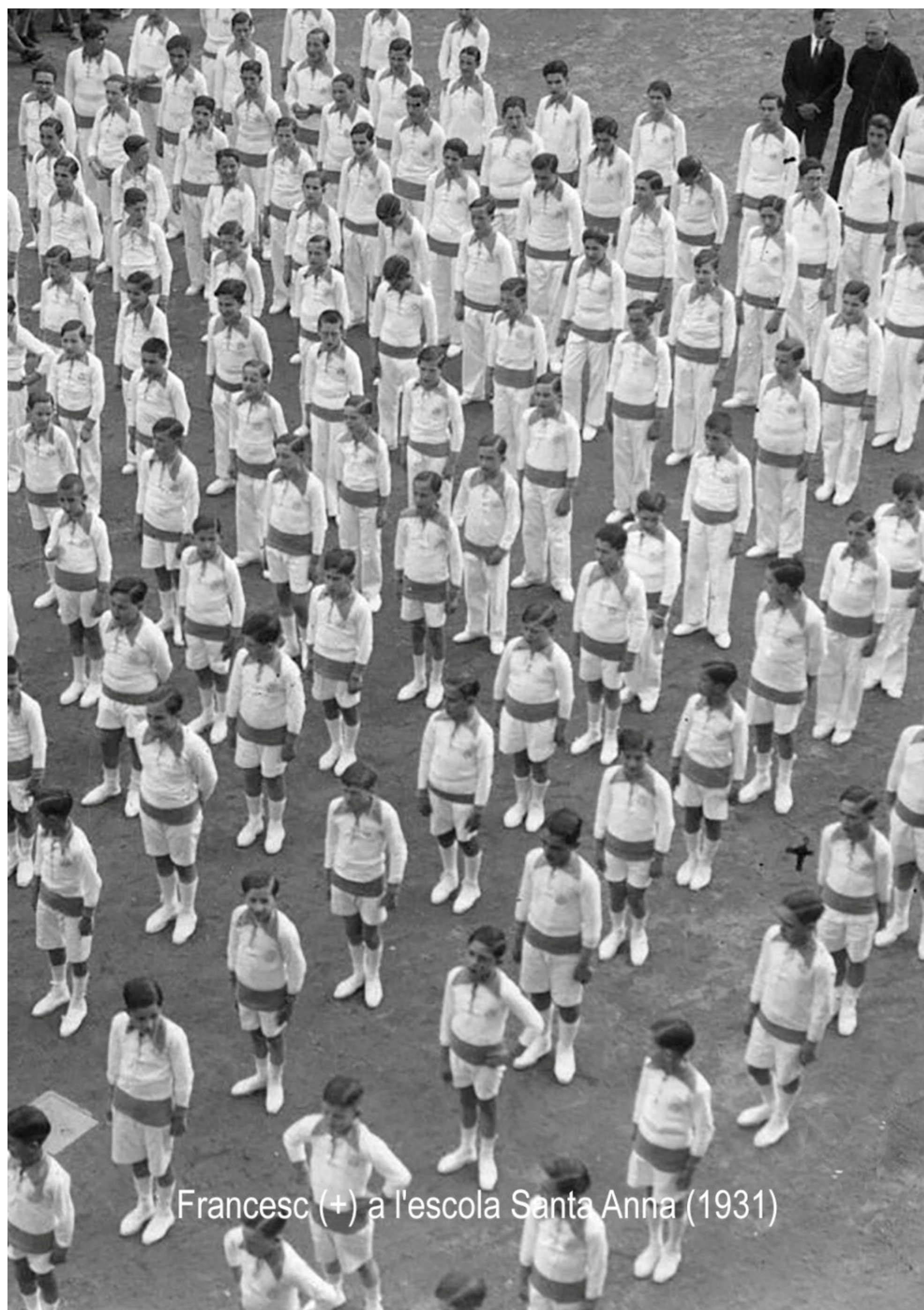

Pepita Marsillach Sais i nena desconeguda (1954)

Francesc Costa Marsillach, Francesc Costa Mir
Pepita Marsillach Sais (1935)

Francesc Costa Mir al port d'Arenys (1952)

Francesc (+) a l'escola Santa Anna (1931)

Francesc i Paquita Darné al parc de Mataró (1929)

Francesc a la Riera, cantonada carrer de Barcelona (1932)

Francesc i Paquita Darné a la Riera de Mataró (1933)

Amics al parc (1934):
1.Francesc Costa, 2.Jaume Arenas, 3.Antoni Navarro.

Colla d'amics a la muntanya (1943)

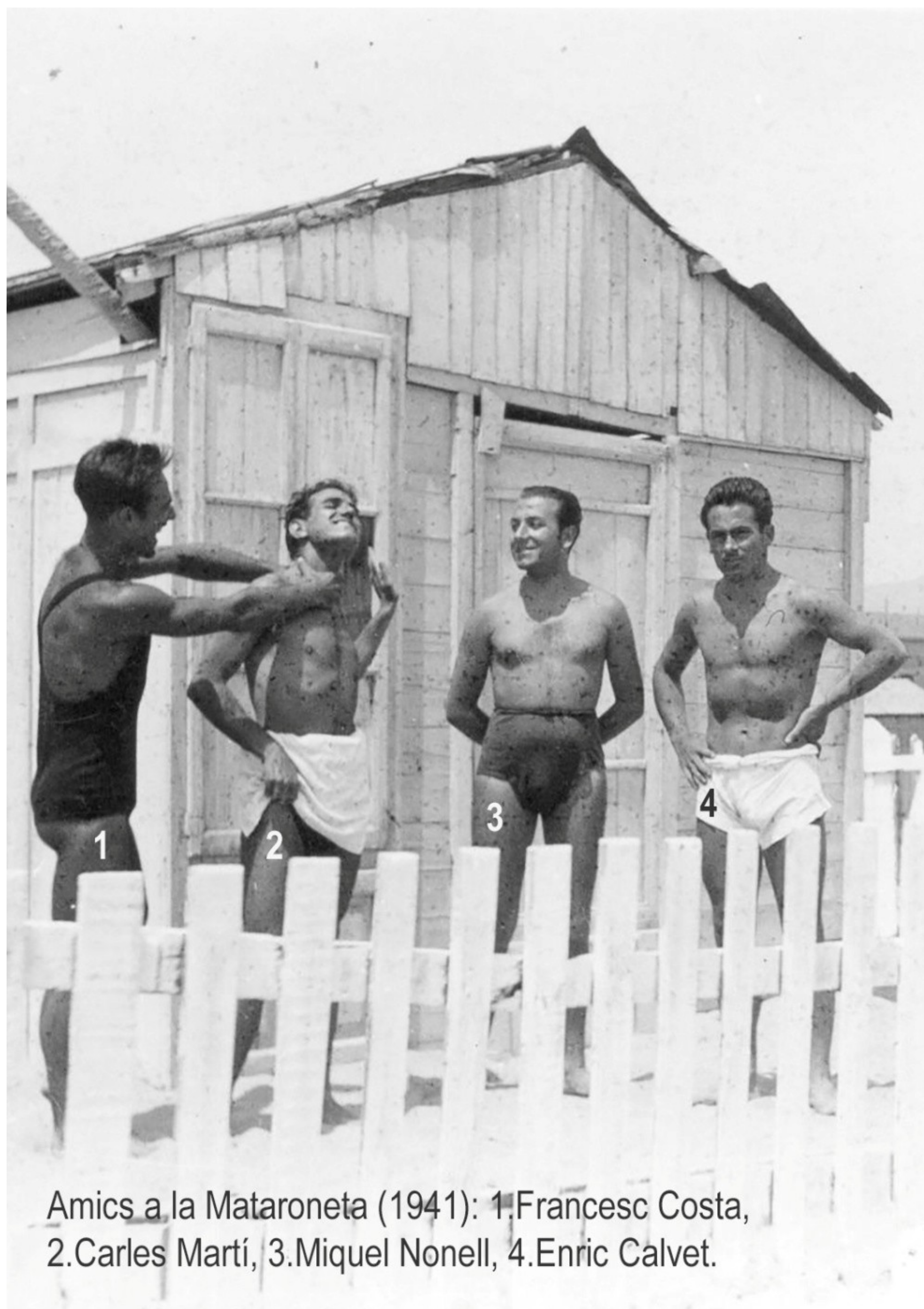
Francesc Costa Marsillach al taller de fotografia (1944)

Francesc Costa Marsillach d'aviador (1947)

Servei militar a San Fernando de Henares (1940)

Pati del carrer de Barcelona (1938)

Amics a la Mataroneta (1941): 1.Francesc Costa, 2.Carles Martí, 3.Miquel Nonell, 4.Enric Calvet.

Amics al patí de vela (1941): 1.Francesc Costa,
2.Enric Calvet, 3.Miquel Nonell, 4.Joan Oriol.

Angela Darné

Juli Reig

Francesc Costa

Paquita Darné

Marta Casanovas

Margarita Oller

Palamós (1954)

Francesc Costa

Pepita Marsillach

Port d'Arenys (1955)

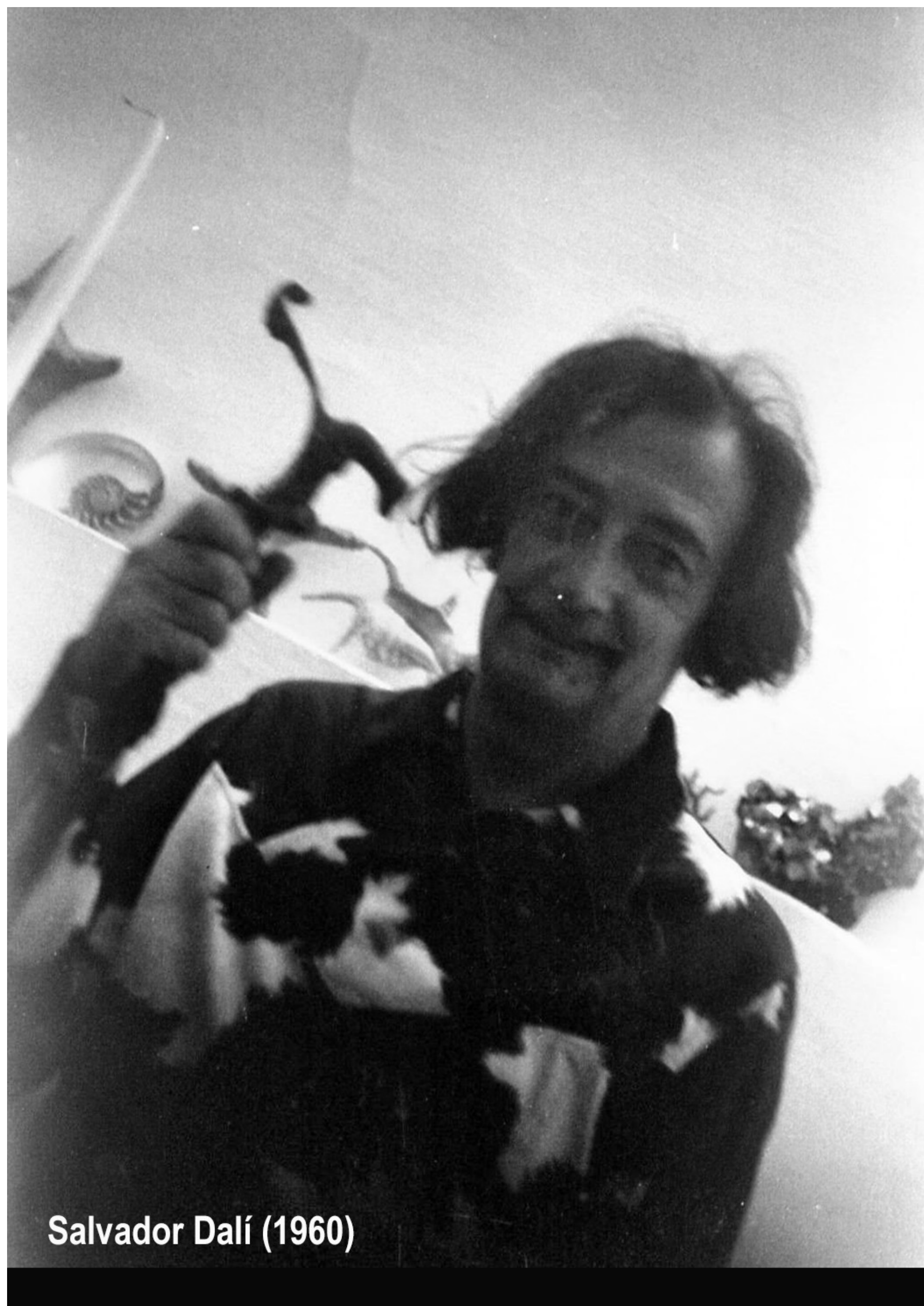
Vall d'Ordesa (1958)

Sau (1955)

Andorra (1958)

La casa de Dalí a Port Lligat (1960)

Salvador Dalí (1960)

Parc de Mataró (25.12.1962)

Fonts documentals

Besalú: Llibres de baptismes, matrimonis i òbits de la parròquia de Sant Vicenç. Cadastres dels anys 1732, 1767, 1769 a l'arxiu municipal. Pergamins de l'Arxiu diocesà de Girona.

Pals: Llibres de baptismes, matrimonis i òbits de la parròquia de Sant Pere. A l'Arxiu Municipal no es conserva cap cadastre. Protocols notarials conservats a l'Arxiu Provincial de Girona: Joan Puig Planes, 29, gener, 1839 f.6v; 2, octubre, 20, novembre, 1842, f.95; 17, gener, 1843, f.7; 5, febrer, 1854, f.9; Josep Bataller, 14, setembre, 1823, f.23v. Registre de la Propietat, vol.225, finques 137, 181-217, 530-548 (propietats de Jaume Costa).

Torroella de Montgrí: Llibres de baptismes, matrimonis i òbits de la parròquia de Sant Genís.

Banyoles: Llibres de baptismes, matrimonis i òbits de la parròquia de Santa Maria.

Francesc Costa, bibliografia

➳ Llibres relacionat amb la ciutat de Mataró:
La premsa Mataró, 1820-2013 (Premi Iluro 1981) (1982-2013)
Capellans, criminals i enamorats (1982)
Josep Garcia Oliver, una vida, una ciutat (1984)
Mataro Liberal, 1820-1856 (Premi Iluro 1984) (1985-2014)
Josep Gualba, cronista de Mataró (1985)
Mataró al segle XVIII (1988)
Els cacics d'Argentona (1989)
Mataró al segle XIX (1993)
L'art dels Abadal. Impressor i xilògrafs de Mataró (1994)
Mataró 1808-1874 (primera part) (2017)
Mataró 1808-1874 (segona part) (2019)
Baró de Maldà. Cròniques de Mataró (1770-1806) (2020-2025)
El llibre de les famílies de Mataró (2017-2023)
Mataró al Set-cents (2019)
Arxiu d'història 1. De la ciutat que creix (2017)
Arxiu d'història 2. Notícia de temps antic (2017)
Arxiu d'història 3. La música i altres llocs (2017)
Arxiu d'història 4. Llegir episodis i dies (2017)
Arxiu d'història 5. L'extraordinària vida dels germans Peramàs (2018)
Arxiu d'història 6. El Castell de Montgat, quan hi era (2020)
Arxiu d'història 7. Inventari (2023)

➳ Llibres d'històries diverses:
Amb els peus d'Artur Osona (2013)
El llibre de les desgràcies (2016-2024)
Alella, histories del segle dinou (2016)
Els Milans del Bosch del segle XVIII (2021)
El molí de la Roca del Vallès (2022)
La guerra de Carlos VI (2023)
Memorias del soldado Silvain Larreguy, Guerra de la Independencia (2025)

☙ **Per camins històrics:**

1. Al Vallès i al Maresme per camins antics (2012-2015)
2. El Camí Real de Parpers (2011-2015)
3. Congost, un viatge cultural i històric (2015)
4. El Camí Real de Barcelona a França (2016-2023)
5. El Camí Real de Barcelona a València (2016-2023)
6. Villuga comentado. Reportorio de todos los caminos de España (2018)
7. Viajeros y caminos en la España del Quijote (2018-2024)
8. Los viajeros ilustrados por los caminos reales de España (2019)
9. Llibreta de Camp. Arqueologia Caminera (2020)
10. 1802, Carlos IV recorre España (2021-2025)
11. El Camí Real de França. El projecte de l'any 1786 (2021)
12. Ambrosio Borsano. Discurso General (2022)
13. Conde de Darnius. Guía de los caminos de Cataluña (2022)
14. Bibliotheca Caminera, de algunas cosas del caminar por España (2022)
15. El Paso del Noroeste. Una aventura ártica, siglos XVI-XVII (2023)
16. El pont del Lledoner. Una història de camins reals a l'Ordal (2023)
17. El viaje por mar de Venecia a Constantinopla (siglo XVI) (2024)
18. Jornadas y azares. Escenas de viajes antiguos por España (2024)
19. Montserrat, cròniques de viatgers. Segles XIII al XIX (2024)
20. Camí Real de Parpers: les imatges (2025)
21. El viaje a Constantinopla por los Alpes Dináricos, el siglo XVI (2025)

☙ **Personals**

Historia de la família Costa (2014-2025)
Francesc Costa Marsillach. Llibreta de pesca (2017)
Francesc Costa Marsillach. La mirada de colors (2018)
Hi anirem a peu (2019)
Asombrada vida (s/d)

☙ **Revistes**

La Pipa d'en Roc (1978-1979)
Migliaresi. Documents històrics de Mataró (1989-1993)
De l'Oracle a l'Error (1993-1996)